

Α.Τ.Ε.Ι ΠΑΤΡΑΣ
Σ.Δ.Ο. – ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
« ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΑ »

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:

ΚΟΥΤΣΟΛΑΜΠΡΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ Α.Μ.(7814)

ΣΤΑΜΑΤΗ ΧΑΡΑ Α.Μ.(7723)

ΤΣΑΚΑΛΑΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ Α.Μ.(7816)

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

κ. ΔΗΜΑΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2007

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. Έννοια (γενικές υποστάσεις) της αδικοπραξίας.....	8
1.1.1. Ειδικές υποστάσεις της αδικοπραξίας.....	8
1.1.2. Γένεση.....	9
1.1.3. Ορολογία.....	10
1.2. Νομοθετικές απόψεις.....	11
1.2.1. Φύση, σκοπός, προϋποθέσεις.....	12
1.2.2.Κριτική.....	12
1.2.3. Καταγωγή διατάξεων, σύγκριση συστημάτων.....	13
1.3. Θεμελίωση, περιπτώσεις.....	14
1.3.1. Πταίσμα.....	14
1.3.2. Τεκμαιρόμενο πταίσμα, ξένο πταίσμα.....	16
1.3.3. Διακινδύνευση.....	17
1.4. Σχέση με αθέτηση ενοχής.....	18
1.4.1. Διαφορές.....	18
1.4.2. Συρροή.....	19
1.5. Βάρος επίκλησης και απόδειξης.....	22
1.6. Στοιχεία της αδικοπραξίας είναι:.....	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. Προϋποθέσεις καταβολής αποζημίωσης.....	24
2.2. Ζημία.....	24
2.3. Παράνομη συμπεριφορά.....	25
2.3.1. Λόγοι που οδηγούντον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς.....	27
2.4. Υπαίτια συμπεριφορά.....	30
2.4.1. Η ικανότητα προς καταλογισμό.....	32
2.4.2. Εύλογη αποζημίωση σε έλλειψη καταλογισμού.....	34
2.4.3. Ευθύνη προς αποζημίωση άνευ υπαιτιότητας.....	36
2.4.4.Δικαιολογία της θεσπίσεως της αντικειμενικής ευθύνης.....	38
2.5. Αιτιώδης σύνδεσμος συμπεριφοράς και ζημίας.....	40
2.6. Ανθρώπινη συμπεριφορά.....	41

2.7. Ικανότητα για αδικοπραξία.....	41
2.8. Αποζημίωση.....	43
2.8.1. Αξίωση και παράλειψη.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Ειδικά θέματα αδικοπραξίας.....	47
3.2. Πλείονες συνυπεύθυνοι εξ' αδικοπραξίας.....	50
3.3. Παραγραφή.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑΣ

4.1. Προαπαιτούμενα της δικαιοπραξίας.....	55
4.2. Έννοια της δήλωσης βουλήσεως.....	55
4.2.1. Δήλωση βουλήσεως και πράξη παραφροσύνης.....	55
4.2.2. Τα στοιχεία της δήλωσης βουλήσεως.....	57
4.2.3. α)Βούληση της πράξης ή βούληση της ενέργειας.....	58
4.2.4. β)Βούληση της δηλώσεως ή συνείδηση της δηλώσεως..	59
4.2.5. γ)Δικαιοπρακτική βούληση.....	59
4.3. Ρητή και σιωπηρή δήλωση βουλήσεως.....	61
4.3.1. Ρητή δήλωση βουλήσεως.....	61
4.3.2. Σιωπηρή δήλωση βουλήσεως.....	61
4.3.3. Η σιωπή ως δήλωση βουλήσεως.....	63
4.4. Απευθυντές και μη απευθυντές δηλώσεις βουλήσεως...	64
4.4.1. Εισαγωγικά.....	64
4.4.2. Μη απευθυντές δηλώσεις.....	65
4.4.3. Απευθυντές δηλώσεις.....	66
4.4.4. Ανάκληση.....	70
4.4.5. Δήλωση βουλήσεως προς ανίκανο για δικαιοπραξία.....	71
4.4.6. Θάνατος ή δικαιοπρακτική ανικανότητα του δηλούντος...	72
4.5. Πράξη βουλήσεως.....	73
4.5.1. Έννοια.....	73
4.5.2. Νομική ρύθμιση.....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΑΔΙΚΟΠΡΑΚΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

5.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	76
5.2. Ευθύνη του παραγωγού.....	78

5.2.1. Ρύθμιση.....	78
5.2.2. Απαλλακτικές ρήτρες, παραγραφή.....	79
5.2.3. Υπεύθυνοι.....	80
5.2.4. Παραγωγός, εισαγωγέας, προμηθευτής.....	80
5.2.5. Προϊόν, ελάττωμα, ζημία – αποζημίωση.....	81
Α.Εισαγωγικά.....	81
Β.Προϊόν.....	82
Γ.Ελλάττωμα.....	82
Δ.Ζημία – αποζημίωση.....	84
Ε.Ηθική βλάβη.....	86
5.2.6. Νομική φύση, προϋποθέσεις, απαλλαγή.....	87
Α.Γενικά.....	87
Β.Φύση, προϋποθέσεις.....	87
Γ.Απαλλαγή.....	90
5.3. Ευθύνη από ρύπανση ή υποβάθμιση περιβάλλοντος.....	91
5.3.1. Νομική φύση, αντικείμενο προστασίας.....	92
5.3.2. Δικαιώματα, υποχρεώσεις.....	93
5.3.3. Συρροές.....	94
5.4. Ευθύνη από εργατικά ατυχήματα.....	95
Α.Έννοια, ρύθμιση, δικαιολογία.....	95
Β.Δικαιώματα, υποχρεώσεις.....	97
Γ.Απαλλαγή.....	97
Δ.Νομική φύση, συρροή.....	98
5.5. Ευθύνη νομικών προσώπων και δημοσίου.....	100
Α.Ευθύνη.....	100
Β.Αντιπροσωπευτικό όργανο	101
Γ.Αδικοπραξία και ευθύνη οργάνου.....	102
5.6. Δημόσιο, στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου.....	103
Α.Ευθύνη δημοσίου.....	103
Β.Ευθύνη οργάνου.....	104
5.7. Δημόσιο κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας.....	105
Α.Γενικά.....	105
Β.Αδικοπραξία οργάνου.....	106
Γ.Παρανομία.....	108
Δ.Πταίσμα.....	110
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	112
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	120

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αδικοπραξία ως έννοια κατέχει κεντρική θέση στο σύστημα του δικαίου. Η πρακτική της σημασία είναι πάρα πολύ μεγάλη και μικρή απόδειξη γι' αυτό αποτελεί η πλημμυρίδα των δικαστικών αποφάσεων. Τα ζητήματά της ερευνήθηκαν από τη θεωρία κατά τα τελευταία έτη εκ βάθρων. Οι διδασκαλίες του ποινικού δικαίου, ιδίως οι θεωρίες του Welzel, άρχισαν να διεισδύουν και σ' αυτές μετά τις σχετικές αναπροσαρμογές για το αστικό δίκαιο από τον Nipperdey.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με το τέλος των μαθημάτων μας στο Α.Τ.Ε.Ι Πατρών στο τμήμα λογιστικής κληθήκαμε να συγγράψουμε και να παραδώσουμε την πτυχιακή μας εργασία. Αυτό μας έκανε να βγούμε έξω από τις αίθουσες και να ψάξουμε, να αναρωτηθούμε και ενδιαφερθούμε και τελικά να δημιουργήσουμε κάτι δικό μας. Στο εγχείρημά μας αυτό μας βοήθησε ο κ. Δημαράς με τις συμβουλές του, υποδεικνύοντάς μας βιβλιογραφία και χώρους απ' όπου θα μπορούσαμε να αντλήσουμε πολύτιμες πληροφορίες για την συγγραφή αυτής της εργασίας.

Το θέμα της πτυχιακής μας εργασίας είναι: "Η αδικοπραξία". Μελετώντας την προτεινόμενη βιβλιογραφία που μας είχε δώσει ο καθηγητής μας, θεωρήσαμε σκόπιμο να ξεκινήσει η εργασία μας με την έννοια (γενικές και ειδικές υποστάσεις), την ορολογία και την γένεση του θεσμού. Στη συνέχεια προχωρήσαμε στις νομοθετικές απόψεις, την θεμελίωση, την σχέση με την αθέτηση της ενοχής, το βάρος επίκλησης και απόδειξης και τα στοιχεία της αδικοπραξίας. Και τελικά αναπτύξαμε το Ευρωπαϊκό αδικοπρακτικό δίκαιο, όπως διαμορφώνεται με τις τελευταίες νομοθετικές αλλαγές. Ακολουθεί πίνακας σχετικών δικαστικών αποφάσεων και η Βιβλιογραφία.

Θα θέλαμε να πούμε ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους καθηγητές μας ανεξαιρέτως για τα εφόδια που μας έδωσαν, και κυρίως στον επόπτη μας κ. Δημαρά που χωρίς την βοήθεια του δεν θα μπορούσαμε να ολοκληρώσουμε την πτυχιακή μας εργασία με επιτυχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Έννοια (γενικές υποστάσεις) της αδικοπραξίας

Η αδικοπραξία προσδιορίζεται στις γενικές υποστάσεις¹ που ρυθμίζονται στα άρθρα 914 (παράνομη βλάβη) και 919 (ανήθικη βλάβη). Οι τελευταίες είναι αυτοτελείς και δεν αποτελούν η μία το γένος και η άλλη το είδος. Σύμφωνα με το περιεχόμενό τους αδικοπραξία είναι: α) Η παράνομη και υπαίτια πράξη που προκαλεί ζημία σε άλλον (ΑΚ 914) και β) η πράξη που τελείται με πρόθεση και προκαλεί ζημία σε άλλον κατά τρόπο αντίθετο στα χρηστά ήθη (ΑΚ 919). Αυτή δημιουργεί υποχρέωση εκείνου που τη διαπράττει να αποκαταστήσει τη ζημία που προκλήθηκε στον τρίτον.

1.1.1 Ειδικές υποστάσεις της αδικοπραξίας

Οι ειδικές υποστάσεις οι οποίες ρυθμίζονται στα άρθρα 920, (διαδόσεις δυσφημητικές), 923 (παραμέληση εποπτείας άλλου), 924 παρ.2 (παραμέληση εποπτείας ζώου), δε μεταβάλλουν την έννοια της αδικοπραξίας· το ίδιο ισχύει και για

---

¹ Πρβλ. και Esser II § 106 II πρβλ. περαιτέρω Ζέπο II § 20 II εισαγ. Ο ελβΚΕν έχει εντάξει και τις δύο υποστάσεις στο ίδιο άρθρο (41 I-II).βλ. όμως και ΕφΑθ 5025/1990 ΝοΒ ΛΘ' 79. το οποίο εσφαλμένα χαρακτηρίζει την ανήθικη βλάβη ως ειδική αδικοπραξία.

τις ειδικές υποστάσεις που ρυθμίζονται με ορισμένους νόμους (λ.χ. ν. 1178/1981, τύπος). Αυτές καθιερώνουν απλώς ειδικές μορφές εμφάνισής της έννοια που πραγματεύεται η εργασία και η πραγμάτωσή τους καταρχήν δεν εκτοπίζει τις πιο πάνω γενικές υποστάσεις.²

1.1.2 Γένεση

Η ενοχή από αδικοπραξία γεννιέται από το νόμο: Εκείνος που αδικοπρακτεί δεν αθετεί ενοχική υποχρέωση η οποία προϋπάρχει. Απλώς εναντιώνεται στο γενικό καθήκον δηλαδή, «να μη βλάπτει κανένας τον άλλο»³, το οποίο κατοχυρώνουν ιδίως οι διατάξεις των άρθρων 914 επ.⁴

---

² Π.χ. Larenz-Canaris II/2 § 75 I 3 a Esser II § V 1 Ap.Georgiadis, Die Anspruchskonkurrenz im Zivilrecht und Zivilprozessrecht 1968 § 18 IV 2 a πρβλ. ΑΠ 427/1958 ΝοΒ ΣΤ' 1231 επ., για το άρθρο 914. βλ. όμως Καυκά II ΑΡΘΡΟ 914 § 2 πρβλ. ΑΠ 9/1959 ΝοΒ Ζ' 537.

³ Π.χ. Esser II § 106 II ΑΠ. 444/1971 ΝοΒ ΙΘ' 1240 πρβλ. Γαζή ΕρμΑΚ εισαγ. άρθρ. 335-348 αριθμ. 75 Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 2 ΑΠ 967/1973 ολομ ΝοΒ ΚΒ'505.

⁴ Π.χ. ΑΠ 967/1977 ολομ. ανωτ..

1.1.3 Ορολογία

Ο όρος αδικοπραξία είναι τεχνικός⁵ και χρησιμοποιείται στον ΑΚ με την παραπάνω έννοια. Το νόημά του δεν επιτρέπεται να αποδοθεί γραμματικά: αδικοπραξία= άδικη πράξη⁶. Ο όρος ετυμολογικά ταυτίζεται με τον όρο αδίκημα⁷. Ο τελευταίος όμως δε χρησιμοποιείται γενικά στον ΑΚ (λ.χ. 914-938), παρά μόνο σποραδικά και με τρόπο που εξαρτάται από το περιεχόμενο της οικείας διάταξης. Για το λόγο αυτό καλό είναι να μη χρησιμοποιείται από τη θεωρία, γιατί η χρησιμοποίησή του μπορεί να επιφέρει σύγχυση⁸. Ορισμένοι συγγραφείς⁹ χρησιμοποιούν τον όρο αδίκημα για να προσδιορίσουν την υπαίτια και παράνομη πράξη που προκαλεί ζημία και τον όρο αδικοπραξία για κάθε παράνομη πράξη, υπαίτια ή μη υπαίτια (αντικειμενικά παράνομη). Αυτό όμως δεν εναρμονίζεται ούτε με την ορολογία του ΑΚ, ούτε με την αρχή ότι δεν υπάρχει αδικοπραξία χωρίς πταίσμα.

---

⁵ Πρβλ. Μπαλή ΓενΑρχ § 170 πρβλ. όμως Σταθόπουλο II § 15 III 2.

⁶ Πρβλ. όμως Ζέπο II εισαγ. § 30 σ.717 Σταθόπουλο II § 15 III 2 Βουζικά, Μελέται Αστικού δικαίου 384.

⁷ Ennecerus-Nipperdey I/2 § 209 VI σημ. 103 v. Tuhr-Peter I § 46 I 2 Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2 d.

⁸ Πρβλ. Λιτζερόπουλο § 231.

⁹ Π.χ. Δεληγιάννης- Κορνηλάκης III § 338, Σταθόπουλος II § 15 I 1, III 2, V 1 Ζέπος II § 30 σ. 721 επ., Λιτζερόπουλος § 231, § 233.

1.2 Νομοθετικές απόψεις

1.2.1 Φύση, σκοπός, προϋποθέσεις.

1. Οι διατάξεις που αφορούν την αδικοπραξία εκφράζουν αποκαταστατική δικαιοσύνη¹⁰: επανόρθωση της αδικίας που έγινε στο ζημιωθέντα. Περιέχουν κύρωση του κανόνα «έτερον μη βλάπτεις»¹¹. Η σχετική ρύθμιση οριοθετεί την ελευθερία δράσης του ατόμου σε σχέση με την έκταση προστασίας στα αγαθά των άλλων, ιδίως στην αντίστοιχη ελευθερία δράσης τους: η ελευθερία του ενός δεν πρέπει να θίγει την ελευθερία του άλλου.

2. Η πρόσφορη διευθέτηση των συγκρουόμενων συμφερόντων επιβάλλει για την καθιέρωση της ευθύνης απέναντι στους άλλους να υπάρχει¹²: α) Ανεπίτρεπτη πράξη, δηλ. πράξη παράνομη και υπεύθυνη, δηλ. υπαίτια. β) Σαφή υπόσταση ευθύνης, δηλ. υπόσταση που να εξειδικεύει τα στοιχεία της: καθένας πρέπει να μπορεί να γνωρίζει μέχρι που φθάνει η προστασία των άλλων, τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται.

---

¹⁰ Βλ. λ.χ. Larenz-Canaris II 2 § 75 I 2 i.

¹¹ Ανωτ. II.

¹² Larenz-Canaris II 2 § 75 I 1.

1.2.2 Κριτική

1. Η γενική υπόσταση της παράνομης βλάβης (914, ευθύνη για κάθε υπαίτια και παράνομη πρόκληση ζημίας) παρέχει ευρεία προστασία στα αγαθά, αλλά παραβλέπει, αδικαιολόγητα, την υποχρέωση που έχει ο καθένας να γνωρίζει επαρκώς την έκταση της ελευθερίας του, θυμίζει ποινικό δίκαιο που θα καθιέρωνε ελάχιστες (ομαδοποιημένες) γενικές υποστάσεις εγκλημάτων!

Εξάλλου η παράλειψη του νομοθέτη να θεσπίσει ερμηνευτικά κριτήρια για το περιεχόμενο της παρανομίας δημιουργεί μοιραία νομική ανασφάλεια μη ανεκτή από την κοινωνία. Υπό το πρίσμα αυτό η εν λόγω υπόσταση δεν είναι δυνατό να χαρακτηριστεί πετυχημένη¹³. Το σχετικό ζήτημα βελτιώνεται βέβαια με την παράλληλη καθιέρωση και ορισμένων ειδικών υποστάσεων, δε λύνεται όμως, αφού ο κύριος όγκος των περιπτώσεων παραμένει ανοικτός! Σε κάθε περίπτωση οι σύγχρονες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες επιβάλλουν την καθιέρωση και άλλων ειδικών υποστάσεων.

2. Η γενική υπόσταση της ανήθικης βλάβης (919), αντίθετα, αποτελεί ρύθμιση πετυχημένη, γιατί παρά τη

---

¹³ Έτσι και Larenz-Canaris II/2 § 75 I 3 ιδίως d.Medicus II § 135 I. MunchKomm-Mertens εισαγ. § 823 αριθμ. 2 βλ. όμως Δεληγιάννη-Κορνηλάκη III § 343. Σταθόπουλο II § 15 III 1 πρβλ. και Λιτζερόπουλο § 238 και ΑΙΔ ζ' 183 επ..

γενικότητά της οι προϋποθέσεις ευθύνης (δόλος, αντίθεση στα χρηστά ήθη) είναι κατανοητές στο μέσο πολίτη¹⁴.

1.2.3 Καταγωγή διατάξεων, σύγκριση συστημάτων

1. Ανάλογη ρύθμιση με το άρθρο 914 περιέχουν τα άρθρα 41 I ελβΚΕν, 2043 ιταλΑΚ, 1382γαλλΑΚ και οι παρ. 1295 I και 1294 αυστρΑΚ. Συγγενέστερη διατύπωση έχει ο ελβΚΕν και ο ιταλΑΚ. Το άρθρο 529 ΠρσχΕν δεν ακολούθησε τη διατύπωση του άρθρου 1382 γαλλΑΚ, όπως είχε προταθεί στην ΑναθΕπιτρ και τη ΣυντΕπιτρ. Ανάλογη ρύθμιση με το άρθρο 919 έχουν θεσπίσει η παρ.826 γερμΑΚ, το άρθρο 41 II ελβΚΕν και η § 1295 II αυστρΑΚ. Ο γερμΑΚ, αντίθετα, σε σχέση με την παράνομη βλάβη, ακολουθεί το περιπτωσιολογικό σύστημα: παράνομη και υπαίτια προσβολή στη ζωή, το σώμα, την υγεία, την ελευθερία, την κυριότητα ή άλλο δικαίωμα: προσβολή προστατευτικού νόμου. Το σύστημα αυτό, με σχετική διεύρυνση των παραπάνω περιπτώσεων, ακολουθεί και το σχέδιο εισηγητών (1967) του γερμανικού υπουργείου δικαιοσύνης.

2. Οι διαφορές ανάμεσα στο σύστημα με γενικές υποστάσεις (ΑΚ, ελβΑΚ, ιταλΑΚ) και με ειδικές (γερμΑΚ), παρά την εκ διαμέτρου αντίθετη αφετηρία, δεν είναι στην πράξη

---

¹⁴ Larenz-Canaris II/2 §§ 75 I 3 a.

ουσιαστικές. Η ερμηνεία και η νομολογία περιόρισαν στο πρώτο τις γενικές υποστάσεις με ευρεία εξειδίκευση περιπτώσεων, δηλ. δημιουργία ειδικών υποστάσεων (λ.χ. απόλυτα δικαιώματα, προστατευτικοί νόμοι) και διεύρυναν στο δεύτερο ιδίως με αναλογία τις ειδικές υποστάσεις (λ.χ. δικαίωμα στην προσωπικότητα, στην επιχείρηση κ.λ.π.). Έτσι σήμερα ό,τι ισχύει στο ένα σύστημα ισχύει καταρχήν και στο άλλο. Οι αποκλίσεις που τυχόν εμφανίζονται δεν οφείλονται στη διαφορά των συστημάτων, αλλά στις κατ'ιδίαν εκτιμήσεις των ερμηνευτών¹⁵. Η διαφορά πια έγινε σχολική!

1.3 Θεμελίωση, περιπτώσεις

1.3.1 Πταίσμα

1. Η ευθύνη που προκύπτει από την αδικοπραξία θεμελιώνεται στο πταίσμα¹⁶ εκείνου που τη διαπράττει. Η θεμελίωση σ' αυτό δικαιολογείται ηθικονομικά από την αυθυπευθυνότητα και την αυτοδιάθεση του ατόμου¹⁷: καθένας

---

¹⁵ Πρβλ. και Larenz-Canaris II/2 § 75 I 3 d.

¹⁶ Enneccerys-Lehmann § 230 I 1 Larenz-Canaris II/2 § 75 I c –d. Esser II § 106 III Kotz, Deliktsrecht έκδ. 'β 1988 αριθμ. 6 ν. Tuhr-Peter I § 46 σ.408 έτσι όπως φαίνεται και Μπαλή ΓενΑρχ § 170, μάλλον έτσι και Απ. Γεωργιάδης Γεωργιάδη-Σταθόπουλου ΑΚ εισαγ. άρθρ. 914-938 αριθμ. 26 έτσι λ.χ. και ΑΠ 1429/1979 ΝοΒ ΚΗ' 1036,44/1964 ολομ ΝοΒ ΙΒ' 1075, βλ. και ΑΠ 1063/1990 ΝοΒ ΛΘ' 1383, κατά κανόνα. Βλ. όμως και ανωτ.σημ.9.

¹⁷ Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2 b.

είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του, καθένας μπορεί να αποτρέψει την πράξη. Αδικοπραξία χωρίς πταίσμα, σύμφωνα με την ορθότερη άποψη¹⁸, δεν υπάρχει. Η εξωδικαιοπρακτική αντικειμενική ευθύνη που γεννιέται από πράξεις παράνομες ή και μη παράνομες ή και από άλλα γεγονότα, δε ρυθμίζεται από τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες (κεφ. Λθ' ΑΚ, άρθρα 914-938). Οι ανομοιογενείς περιπτώσεις, τις οποίες στεγάζει αυτή η ευθύνη, ρυθμίζονται κάθε φορά ειδικότερα (λ.χ. ανυπαίτια νομιζόμενη αυτοδικία, 283 εδ. 2 αποζημίωση από κατάσταση ανάγκης, 286 ευθύνη από πυρηνική ενέργεια, ν.δ. 336/1969, ευθύνη από ρύπανση ή υποβάθμιση περιβάλλοντος, ν. 1650/1986, ευθύνη από εργατικά ατυχήματα, ν. 551/1915 κ.ο.κ.ε). Εξυπακούεται βέβαια περιπτώσεις ορισμένες διατάξεις από το κεφάλαιο των αδικοπραξιών¹⁹.

2. Την πιο πάνω (1) άποψη επιβάλλουν δύο κυρίως λόγοι: Αρχικά, το παράτιτλο του άρθρου 914. Αυτό με τον όρο έννοια υποδηλώνει ότι η έννοια της αδικοπραξίας βρίσκεται στην υπόσταση του άρθρου 914. Η τελευταία ρητά αναφέρει το

---

¹⁸ Ennecerus- Lehmann § 230 I 1, Larenz-Canaris II/2 § 75 I c-d και § 84 VI 1 a Esser II § 106 III v Tuhr-Peter I § 46 σ. 408 μάλλον έτσι και Απ. Γεωργιάδης αωτ. Εισαγ. άρθρ. 914-938 αριθμ. 26 πρβλ. και ανωτ. σημ.15 βλ. όμως Δελιγιάννη-Κορνηλάκη I § 3 και III § 238, Σταθόπουλο II § 15 III 2, VI Κ. Τριανταφυλλόπουλο ΝΔίκ ΣΤ' 4 Ζέπο II § 30 I 1-2 .Λιτζερόπουλο §§ 231 επ. Βουζικά ανωτ. 384 επ. Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 8,23 ΑΠ 406/1983 ΝοΒ ΛΑ' 1590, εργατικό ατύχημα 328/1981 ΝοΒ ΚΘ' 1523, εργατικό ατύχημα 630/1976 ΝοΒ ΚΕ' 16 επ. 17, ΕφΑθ 5356/1996 ΝοΒ ΜΕ' 803 επ. πρβλ. και Soergel-Zeuner εισαγ. § 823 αριθ. 1 ΑΠ 516/1967 ΝοΒ ΙΣΤ' 94 επ., 746/1963 ΝοΒ ΙΒ' 519 επ., ν. ΓΛΝ'/1911, 248/1959 ΝοΒ Ζ' 896 και 147/1953 ΝοΒ Α' 189, πρόστηση, 147/1953 ανωτ. παραμέληση εποπτείας, κάτοχος ζώου.

¹⁹ Ennecerus- Lehmann § 230 I 1, Staudinger- Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 23 πρβλ. Απ. Γεωργιάδη ανωτ. εισαγ. άρθρ. 914-938 αριθμ. 26.

πταίσμα («υπαιτίως») ως προϋπόθεση της ευθύνης. Δεύτερο, η δικαιολογητική βάση ευθύνης: Οι ιδιαίτερα βαριές συνέπειες της αδικοπραξίας (απεριόριστη αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση) έχουν ως ουσιαστική δικαιολογία την επίμεμπτη συμπεριφορά εκείνου που αδικοπρακτεί, δηλ. την υπαίτια συμπεριφορά²⁰. Η θεμελίωση άλλωστε της ευθύνης στο πταίσμα ενδείκνυται και από νομοθετική άποψη²¹. Επιβάλλεται όμως να καθιερωθούν παράλληλα και άλλες μορφές ευθύνης. Η ευθύνη κατά τα άλλα εμφανίζει σε σημαντική έκταση αντικειμενικά²² χαρακτηριστικά λ.χ. αντικειμενική αμέλεια²³, αναφορά του πταίσματος μόνο στην προβολή της πράξης και όχι στη ζημία²⁴, αντιστροφή του βάρους απόδειξης²⁵.

1.3.2 Τεκμαιρόμενο πταίσμα, ξένο πταίσμα

Τα μαχητά τεκμήρια για το πταίσμα που καθιερώνουν τα άρθρα 923 (παραμέληση εποπτείας άλλου) και 924 παρ.2 (παραμέληση εποπτείας ζώου) δεν έρχονται σε αντίθεση με τα

---

²⁰ Larenz II § 71 εισαγ. Esser II § 106 III πρβλ. και Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2 b, Enneccerus-Lehmann § 230 I 1.

²¹ Π.χ. Δεληγιάννης-Κορνηλάκης III § 342, Λιτζερόπουλος ΑΙΔ ζ' 181 επ. Enneccerus-Lehmann § 229 III, Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2 b.

²² Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2 e-f.

²³ ΓενΕνοχ § 74 Β I 2.

²⁴ Κατωτ. § 168 Α I.

²⁵ Κατωτ. Ε.

παραπάνω (I)²⁶. Αυτά έχουν απλώς δικονομική σημασία και δε θίγουν την ουσία ότι δηλ., τελικά, η ευθύνη στηρίζεται στο πταίσμα (νόθος αντικειμενική ευθύνη). Δεν αντίκειται επίσης στα παραπάνω, (I) η αντικειμενική ευθύνη που υπέχουν τα νομικά πρόσωπα (71 ΑΚ, 104-106 ΕισΝΑΚ) ή ο προστήσας (922) ή ο ιδιοκτήτης κ.λ.π. εντύπου (ν. 1178/1981). Η τελευταία στην ουσία δεν είναι αντικειμενική, είναι ευθύνη (εγγυητική) για αδικοπραξία (υπαίτια πράξη) που διαπράττει άλλος, δηλ. το όργανο ή ο προστηθείς ή ο συντάκτης του δημοσιεύματος.

1.3.3 Διακινδύνευση

Η ευθύνη χωρίς πταίσμα που βαρύνει τον κάτοχο ζώου (924 παρ.1) και τον κύριο ή τον νομέα κτίσματος ή άλλου έργου (925) δεν ανατρέπει τα ανωτέρω (I). Αυτή στην πραγματικότητα είναι από διακινδύνευση. Η ένταξή της στο κεφάλαιο για τις αδικοπραξίες ήταν άστοχη ενέργεια του νομοθέτη²⁷ η οποία έγινε σε μια εποχή που δεν είχαν ακόμα αποσαφηνιστεί οι σχέσεις με την αδικοπρακτική ευθύνη. Η ένταξη δικαιολογεί απλώς την υπαγωγή των περιπτώσεων κατά ένα μέρος στις διατάξεις που αφορούν τις αδικοπραξίες. Έτσι όμως δε μετατρέπονται οι σχετικές περιπτώσεις σε αδικοπραξίες, ούτε

---

²⁶ Π.χ. Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ.4. Για την αντιστροφή του βάρους απόδειξης βλ. ιδίως Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2.

²⁷ Βλ. λ.χ. για το άρθρο 924 § I Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 7.

μεταβάλλεται η έννοια αδικοπραξία²⁸. Μια διαφορετική άποψη θα ήταν καθαρά εννοιοκρατική.

1.4 Σχέση με αθέτηση ενοχής²⁹

1.4.1 Διαφορές

Η αδικοπρακτική ευθύνη διαφέρει ουσιωδώς από την ενδοσυμβατική, δηλ. την ευθύνη από ενοχής (335 επ., 362 επ., 380 επ.). Ενοποίηση της ρύθμισής τους δεν ενδείκνυται ούτε από νομοθετική άποψη³⁰ λόγω της διαφοράς στην κατάσταση των συμφερόντων. Οι σχετικές διαφορές εντοπίζονται κυρίως στα ακόλουθα σημεία:

1. Στις αδικοπραξίες: α) Η υποχρέωση αποζημίωσης είναι πρωτογενής³¹. β) Επιδικάζεται χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη (932 επ.). γ) Το βάρος απόδειξης των περιστατικών που στοιχειοθετούν το πταίσμα φέρει εκείνος που έχει ζημιωθεί. δ) Η αξίωση αποζημίωσης παραγράφεται πολλές φορές σε πέντε χρόνια (937). ε) Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει να

---

²⁸ Πρβλ. Staudinger-Dilcher § 231 αριθμ. 3.

²⁹ Μιχαηλίδη-Νουάρου, Ευθύνη εκ συμβάσεως και ευθύνη εξ αδικήματος κατά το σχέδιο του αστικού κώδικος ΑΙΔ ιδ' 647 επ.

³⁰ Π.χ. Μιχαηλίδης-Νουάρου ανωτ. 676 επ. Esser II § 106 I. Ενιαία ρύθμιση του δικαίου της αποζημίωσης περιέχει ο αυστρΑΚ §§ 1293 επ. 1313 επ.

³¹ ΕφΑθ 4795/1988 Δικ/νη 1990 585.

εισπραχτεί η απαίτηση με προσωπική κράτηση³² (908 παρ.1 δ, 1047 παρ.1 εδ.1 ΚΠολΔ).

2. Στην ενδοσυμβατική ευθύνη: α) Η υποχρέωση αποζημίωσης είναι δευτερογενής. β) Δεν επιδικάζεται χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη (299)³³. γ) Ο οφειλέτης φέρει το βάρος απόδειξης ότι δεν υπάρχει πταίσμα (336, 342, 363). δ) Η αξίωση αποζημίωσης παραγράφεται σε είκοσι χρόνια (249)³⁴. ε) Το δικαστήριο, μόνο στις περιπτώσεις που προβλέπει ο νόμος μπορεί να κηρύξει την απόφασή του προσωρινά εκτελεστή και να διατάξει να εισπραχτεί η απαίτηση με προσωπική κράτηση (908 επ. Κπολδ, 1047 επ. ΚπολΔ).

1.4.2 Συρροή³⁵

1. Έλλειψη αποκλεισμού. Η αθέτηση της ενοχής (λ.χ. σύμβασης) συγκεντρώνει καμιά φορά και τις προϋποθέσεις της αδικοπραξίας (914 επ.). Αυτό συμβαίνει όταν η πράξη

---

³² ΑΠ 867/1988 Δικ/νη 1990 325, στοιχεία αγωγής, ΕφΝαυπλ 134/1990 Δικ/νη 1991 1325επ., κριτήρια.

³³ ΓενΜερ § 91Δ Π.

³⁴ ΑΠ 369/1976 ΝοΒ ΚΔ' 884.

³⁵ Απ. Γεωργιάδη, Η «συρροή αξιώσεων», επί συμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης Δίκη ΣΤ' 43 επ., Καθάρειου, περιπτώσεις συρροής αξιώσεων ή δικαίων και τα αποτελέσματα αυτής ΝοΒ ΚΒ' 307 επ. Παπαρηγορίου, Συρροή ευθύνης εκ συμβάσεως και εξ αδικήματος Νδίκ Ε' 325 επ. Παπαελευθερίου, Τινά περί της θεωρίας της μη συρροής δικαιοπρακτικής και εξωδικαιοπρακτικής ευθύνης ΝοΒ ΣΤ' 1101 επ. και ΑρχΝ ΙΒ' 70 επ. Τσουκαλά, Η επισκόπησης της νομολογίας επί της συρροής αξιώσεων εκ συμβάσεως και εξ αδικοπραξίας Δικ/νη 1982 465 επ.

μπορεί να χαρακτηριστεί αδικοπραξία και χωρίς την ενοχή που προϋπάρχει³⁶. Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη³⁷, οι διατάξεις για την ενδοσυμβατική ευθύνη δεν αποκλείουν τις διατάξεις για την αδικοπραξία. Οι πρώτες απλώς ενισχύουν το αίτημα των δευτέρων: μη βλάπτεις τον άλλο³⁸.

Π.χ. ο μισθωτής υπαίτια καταστρέφει το μίσθιο που ανήκει κατά κυριότητα στον εκμισθωτή και συνεπώς αδυνατεί να το αποδώσει. Η αδυναμία περιέχει αθέτηση της υποχρέωσης απόδοσης (599 παρ.1) και γεννάει υποχρέωση αποζημίωσης (335). Η καταστροφή αποτελεί συγχρόνως αδικοπραξία (914), γιατί περιέχει υπαίτια και παράνομη πράξη (προσβολή κυριότητας) που προκαλεί ζημία στον εκμισθωτή. Η καταστροφή θα ήταν αδικοπραξία, ακόμη και αν δεν υπήρχε μίσθωση, γιατί έχει επιφέρει ζημία σε άλλον με υπαίτια και παράνομη πράξη.

2. Δύο απαιτήσεις. Ο ζημιωθείς έχει στην πιο πάνω (1η) περίπτωση, σύμφωνα με την ορθότερη και κρατούσα άποψη³⁹,

---

³⁶ Π.χ. ΑΠ 47/1996 ΝοΒ ΜΣΤ' 206, 18/1993 Νοβ ΜΑ' 1069 επ. 967/1973 ολομ ΝοΒ ΚΒ' 505 επ. ΕφΑθ 7206-7/1993 Δικ/νη 1995 1259 επ.

³⁷ Π.χ. Μπαλή ΓενΑρχ § 170, 139 1 Δεληγιάννης- Κορηλάκης III § 341 Σταθόπουλος II § 15 II 2 Γαζής ΕρμΑΚ εισαγ. άρθρ. 335-348 αριθμ. 75, Larenz-Canaris II § 83 VI Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 32 c. Munch Komm-Mertens εισαγ. § 823 αριθμ. 29 ΑΠ 47/1996 ανωτ.967/1973 ολομ. ανωτ. ΕφΑθ 727/1997 Δικ/νη 1997 1658, μίσθωση πράγματος ΕφΠειρ 361/1997 Δικ/νη 1997 1598 επ.

³⁸ Larenz II § 75 VI Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 31 d. Πρβλ. ΑΠ 1644/1983 ανωτ. ΕφΑθ 12263/1990 ανωτ. ΕφΑθ 10288/1986.

³⁹ Κρατούσα άποψη, λ.χ. Ζέπος II § 30 VII 1 Καυκάς II § 3. Ennecerus-Lehmann § 232 εισαγ. Staudinger- Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 32 ιδίως c, 33, 34 επ. ΑΠ 47/1996 ΝοΒ ΜΣΤ' 206 επ. 18/1993 πλειοψ. ανωτ. 1644/1983 ανωτ. 967/1973 ολομ. ανωτ. ΕφΘεσ 380/1944 Αρμ ΜΗ' 1363. ΕφΑθ 3605/1990 Δικ/νη 1990 1539 επ. βλ. όμως και εκείνους που δέχονται ότι υπάρχει μία αξίωση, η οποία στηρίζεται σε δύο βάσεις,

δύο απαιτήσεις: μία από την αθέτηση της ενοχής και μία από την αδικοπραξία. Δικαιούται να ασκήσει κατ'επιλογή οποιαδήποτε από αυτές⁴⁰. Θα ικανοποιηθεί όμως μία μόνο απαίτηση. Οι απαιτήσεις έχουν αυτοτέλεια μεταξύ τους. Από τη συμφωνία όμως των μερών ή από το νόμο μπορεί να συνάγεται κάτι άλλο.

Π.χ. Ο περιορισμός της ευθύνης με συμφωνία των μερών (332 επ.)⁴¹, το ελαφρότερο μέτρο ευθύνης, (λ.χ. 811, χρήστης 746, εταίρος 823 εδ.1, θεματοφύλακας)⁴² ή η βραχυπρόθεσμη παραγραφή για την αθέτηση της ενοχής (λ.χ. 602 και 820, μεταβολές ή φθορές πράγματος)⁴³ ισχύουν και για την απαίτηση από αδικοπραξία.

λ.χ. Δεληγιάννη-Κορνηλάκη III § 341, Παπαντωνίου ΓενΑρχ § 43 σ.206 επ., Απ. Γεωργιάδη ανωτ. σημ. 46 επ., τον ίδιο ανωτ. άρθρ. 247 αριθμ. 26 επ., 29 επ., Σταθόπουλο II § 15 II 2 Larenz-Canaris II/2 § 83 VI 1 Esser II § 112 V 3 Αρ. Georgiades ανωτ. § 18 IV 1 Chiovenda, Istituzioni di diritto processuale civile τόμ. 1 έκδ. β 1935 αριθμ. 11.

⁴⁰ ΕφΑθ 5653/1987 Δικ/νη 1989 735, το δεδικασμένο από τη συμβατική αξίωση δεν αποκλείει την αξίωση από αδικοπραξία για προσωποκράτηση, ΕφΑθ 10288/1986 Δικ/νη 1987 886, ανώτερη απαίτηση του επιπλέον ποσού με την άλλη αξίωση.

⁴¹ Π.χ. Μπαλή ΓενΑρχ § 139 1 Ζέπος VI § 30VII 1 Larenz-Canaris II/2 § 83 VI 2 a Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 34 b.ΑΠ 57/1966 ΝοΒ ΙΔ' 793, περιορισμός ευθύνης άρθρου 334 § 2.

⁴² Π.χ. Larenz-Canaris II/2 § 83 VI 2 a.

⁴³ ΕφΔωδ 261/1997 Δικ/νη 1998 185 επ. ΕφΑθ 6595/1994 Δικ/νη 1995 1288 πρβλ. όμως και τη νομολογία του ΑΠ ως προς την αυτοτέλεια των αξιώσεων σε σχέση με την παραγραφή: ΑΠ 47/1996 ανωτ. 18/1993 πλειοψ ανωτ. 967/1973 ολομ. ανωτ. βλ. και Larenz-Canaris II/2 § 83 VI 2 b όπου και αξιώσεις.

1.5 Βάρος επίκλησης και απόδειξης

Ο ζημιωθείς βαρύνεται και με την επίκληση και την απόδειξη των προϋποθέσεων της αδικοπραξίας⁴⁴. Κατά τα τελευταία όμως έτη, η θεωρία και ιδίως η νομολογία⁴⁵ σε μερικές αδικοπραξίες έχουν αντιστρέψει αυτό το βάρος (λ.χ. ευθύνη παραγωγών, ευθύνη γιατρών για βαριές παραβάσεις κ.λ.π.). Εδώ, ακολούθησαν τις ανάλογες λύσεις που έχουν υιοθετηθεί σε ορισμένες συμβατικές σχέσεις για την πλημμελή εκπλήρωση (λ.χ. σύμβαση έργου ή εργασίας κ.λ.π.). Η κατανομή του βάρους γίνεται με βάση τις σφαίρες επιρροής κατ'ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 336 εδ. 1: Καθένας οφείλει να ισχυριστεί και να αποδείξει τα περιστατικά που προέρχονται από την σφαίρα επιρροής του. Αυτό επιβάλλεται να γίνει, διαφορετικά ο ζημιωθείς βρίσκεται σε αποδεικτική αδυναμία.

---

⁴⁴ Π.χ. Ζέπος II § 30 I 5 Γαζής ΕρμΑΚ εισαγ. άρθρ. 335-348 αριθμ. 76, πταίσμα, Απ. Γεωργιάδης ανωτ. εισαγ. άρθρ. 914-938 αριθμ. 60 Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2 f Esser II § 106 I ΑΠ 660/1971 ΝοΒ Κ' 215, πράξη, πταίσμα, ζημία ΕφΑθ 7453/1988 Δικ/νη 1990 848 επ. για την επίκληση του πταίσματος βλ. και ΑΠ 1115/1986 ολομ. ΕΕΝ 1986 461,

⁴⁵ Π.χ. Larenz-Canaris II/2 § 75 I 2 f Staudinger-Schafer εισαγ. § 823 αριθμ. 129 επ. ΕφΑθ 7453/1988 ανωτ., αναλογία άρθρου 925 ΕφΘες 1259/1977 Αρμ ΛΒ' 121, ευθύνη παραγωγού πρβλ. Δεληγιάννη-Κορνηλάκη III § 348 δ Απ. Γεωργιάδης ανωτ. εισαγ. άρθρ. 914-938 αριθμ. 63.

1.6 Στοιχεία της αδικοπραξίας είναι:

α. Παράνομη (αντίθετη με το νόμο) ενέργεια. Ποιες όμως είναι οι παράνομες ενέργειες; Αυτές δεν είναι γνωστές εκ των προτέρων. Ο νόμος ενδεικτικά μνημονεύει μερικές όπως (καταστροφή πράγματος, αφαίρεση ζωής κ.λ.π.). Οι παράνομες ενέργειες – μεταβαλλόμενες σύμφωνα με τη βούληση του νομοθέτη – μπορεί να προέρχονται από τον ποινικό νόμο, οπότε γίνεται λόγος για εγκλήματα (ποινικά αδικήματα) ή τον Αστ. Κώδικα ή ειδικούς νόμους (αθ. Ανταγωνισμός κ.λ.π.), οπότε πρόκειται για αστικά αδικήματα (αδικοπραξίες),

β. Υπαίτια παράνομη ενέργεια, δηλαδή από δόλο ή αμέλεια,

γ. Ζημία (αποτέλεσμα). Η ζημία μπορεί να είναι υλική (μείωση ή μη αύξηση της περιουσίας) ή ηθική. Η ηθική ζημία (βλάβη) είτε θεωρείται ποινικώς κολάσιμη πράξη είτε όχι (αστικό αδίκημα), οπωσδήποτε πρέπει ή να αποτιμάται χρηματικά ή σε αποκατάσταση (άρθρο 59 Α.Κ).

δ. Αιτιώδης σύνδεσμος (μεταξύ ζημίας και ζημιογόνου ενέργειας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Προϋποθέσεις καταβολής αποζημίωσης:

- α. Πρόκληση ζημίας σε άλλο πρόσωπο,
- β. Η παράνομη συμπεριφορά,
- γ. Η υπαίτια συμπεριφορά,
- δ. Αιτιώδης (συνάφεια) σύνδεσμος συμπεριφοράς και ζημίας,
- ε. Ανθρώπινη συμπεριφορά,
- ζ. Ικανότητα για αδικοπραξία.

2.2 Ζημία

Πριν προχωρήσουμε σε πιο διεξοδική μελέτη της έννοιας της ζημίας, απαιτείται η διάκριση μεταξύ αυτής και της ηθικής βλάβης. Η ζημία διακρίνεται σε θετική⁴⁶ και αποθετική, υποκειμενική και αντικειμενική, περιουσιακή και μη περιουσιακή. Υφιστάμενη περιουσιακή ζημία (ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη) δύναται να αποζημιωθεί σε διάφορες περιπτώσεις, μία δε εξ'αυτών είναι και η τέλεση αδικήματος. Όπως για παράδειγμα αυτός ο οποίος θα υποστεί την ηθική

---

⁴⁶ Βλέπε σχετικά Δημαράς, Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο

βλάβη ως συνέπεια αδικήματος, έχει την δυνατότητα να ζητήσει χρηματική ικανοποίηση.

Η αποζημίωση της ηθικής βλάβης δεν απαιτεί να προκληθεί και περιουσιακή ζημία, δηλ. η αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης δεν αποτελεί παρεπόμενη μόνο αξίωση. Η αξίωση που μπορεί να προβάλλει κάποιος με σκοπό την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης ούτε μεταβιβάζεται εν ζωή, ούτε κληρονομείται. Εξαιρούνται οι δύο ειδικές περιπτώσεις που μνημονεύονται με το άρθρο 933.

2.3 Παράνομη συμπεριφορά

Θεωρείται η πράξη η οποία απαγορεύεται από το δίκαιο. Η απαγόρευση αυτή προκύπτει ποικιλοτρόπως. Έτσι παράνομος είναι η πράξη⁴⁷:

α. Όταν προσκρούει σε οποιονδήποτε κανόνα δικαίου. Ο παράνομος όμως χαρακτήρας της πράξεως δεν υπάρχει μόνο στη παραβίαση των κανόνων του Ποινικού κώδικα, αλλά και στην παραβίαση των κανόνων και του αστικού ή του διοικητικού δικαίου.

β. Παράνομη είναι επίσης η πράξη όταν μέσω αυτής προσβάλλεται ξένο δικαίωμα π.χ. της προσωπικότητας ή της κυριότητας, ή της πνευματικής ιδιοκτησίας.

---

⁴⁷ Βλ. σχετικά Λιτζερόπουλος, Ενοχικό Δίκαιο

Η προσβολή αλλότριου δικαιώματος συνιστά συχνά και ποινικό αδίκημα (θάνατος ή τραυματισμός ανθρώπου, φθορά εκ προθέσεως ή κλοπή ξένου πράγματος). Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, κατά τις οποίες δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αντικειμενικής υποστάσεως ποινικού αδικήματος, π.χ. φθορά ξένης ιδιοκτησίας όχι εκ προθέσεως, αλλά εξ' απλής αμέλειας. Ακόμη και η προσβολή ενοχικού δικαιώματος συνιστά παράνομη πράξη. Αυτή όμως κατ' αρχήν προέρχεται μόνο από τον οφειλέτη, διότι μόνο αυτός έχει την υποχρέωση να σεβαστεί το ενοχικό δικαίωμα του δανειστού του. Αντιθέτως, για τρίτους δεν πηγάζει τέτοια υποχρέωση. Επομένως, προσβάλλοντας το ενοχικό δικαίωμα διενεργούν παράνομα και δεν δικαιούνται την αποζημίωση.

γ. Παράνομη είναι και η πράξη η οποία προσβάλλει απλώς το έννομο συμφέρον του ζημιουμένου. Αυτό θα συμβαίνει εφόσον η ζημία που θα προκληθεί, προβάλλεται ως συνέπεια παράβασης μιας διάταξης κάποιου νόμου, η οποία δεν δημιουργεί κατά κυριολεξία δικαίωμα υπέρ του ζημιωθέντος, είχε όμως ως σκοπό, πλην των άλλων, την προστασία και αυτού.

δ. Η θεωρία αυτή περί της παρανόμου συμπεριφοράς ως προϋποθέσεως του αστικού αδικήματος αποσκοπεί προφανώς στον περιορισμό της υποχρέωσης προς αποζημίωση εντός ανεκτών κοινωνικών ορίων.

ε. Παράνομη παράλειψη. Η ανθρώπινη συμπεριφορά συνίσταται σε πράξεις και παραλείψεις. Κατά συνέπεια, ο χαρακτηρισμός των παραλείψεων ως παράνομων πρέπει να γίνεται μετά από μεγαλύτερη φειδού παρά όταν πρόκειται να αναφερθούμε στον χαρακτηρισμό των πράξεων ως παρανόμων.

Ο παράνομος χαρακτήρας της παραλείψεως υπάρχει:

α. Όταν παραβαίνει την υποχρέωση προς ενέργεια που προκύπτει είτε από συγκεκριμένη διάταξη του νόμου είτε από ρήτρα περιεχόμενη στη σύμβαση.

β. Πρέπει όμως ακόμη να θεωρηθεί, ότι και χωρίς παράβαση συγκεκριμένης διατάξεως νόμου ή ρήτρας συμβάσεως, όπως «νομικής» υποχρεώσεως προς ενέργεια, είναι η παράλειψη παράνομη όταν «κοινωνικώς» ο παραλείψας υποχρεώνεται να ενεργήσει. Τα κριτήρια, με άλλους λόγους, δεν είναι εδώ αυστηρώς νομικά, αλλά κοινωνικά.

2.3.1 Λόγοι που οδηγούν τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς:⁴⁸

α. Λόγος (αίρων) τον άδικο χαρακτήρα της πράξεως υπάρχει όταν η πράξη συνιστά άσκηση δικαιώματος ή εκτέλεση καθήκοντος.

---

⁴⁸ Λιτζερόπουλος Ενοχικό Δίκαιο

Π.χ. Ο πατέρας, ασκεί την πατρική εξουσία, έχει το δικαίωμα διαπαιδαγώγησης του παιδιού. Επομένως, οι όποιες κακώσεις που πηγάζουν από την άσκηση του δικαιώματος αυτού, δεν είναι παράνομες. Επίσης, όταν, ο δήμιος αφαιρεί την ζωή του κατάδικου, δεν ενεργεί παράνομα, διότι απλώς εκτελεί υπηρεσιακή υποχρέωση.

β. Άλλος λόγος αποκλεισμού του αδίκου είναι η θεμιτή αυτοδικία. Κατ'αρχήν η αυτοδικία, δηλ. η υπό του ιδίου του δικαιούχου ικανοποίηση του δικαιώματός του απαγορεύεται (τιμωρούμενη μάλιστα και ποινικώς). Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις επιτρέπεται η αυτοδικία και υπό τις προϋποθέσεις του νόμου.

Π.χ. Ο δύστροπος οφειλέτης επιχειρεί να διαφύγει στο εξωτερικό. Ο δανειστής, το πληροφορείται αυτό και τον προφτάνει την τελευταία στιγμή καθώς επιβιβάζεται σε ατμόπλοιο ή σε αεροπλάνο, χωρίς όμως να μπορεί να επικαλεσθεί εγκαίρως την επέμβαση της αρχής. Τον εμποδίζει να πραγματοποιήσει τον σκοπό ή κρατώντας τον βίαια ή αφαιρώντας του βίαια τα χρήματα, τα οποία έφερε μαζί του ή στις αποσκευές του.

γ. Το άδικο δεν υφίσταται επίσης σε περίπτωση αμύνης.

Π.χ. Ένοπλος επιτίθεται εναντίον πεζού για να τον ληστέψει. Ο διαβάτης αμυνόμενος τον πυροβολεί και τον τραυματίζει.

δ. Λόγος άρσης του αδίκου είναι και η κατάσταση ανάγκης.

Π.χ. Σκύλος επιτίθεται κατά ανθρώπου, ώσπου τον φονεύει. Οι απαγωγείς επιβαίνοντες σε ξένο αυτοκίνητο, το οποίο είχαν προηγουμένως κλέψει, επιχειρούν να απαγάγουν νεαρή δεσποινίδα. Τρίτος παριστάμενος στο περιστατικό πυροβολεί και καταστρέφει τους τροχούς του αυτοκινήτου. Περί της δυνατότητας όπως ο ζημιώσας σε κατάσταση ανάγκης καταδικασθεί σε εύλογη αποζημίωση.

ε. Ο άδικος χαρακτήρας της πράξης αίρεται επίσης, όταν η ενέργεια γίνεται προς το καλώς νοούμενο συμφέρον του βλαβέντος.

Π.χ. Ασθενής με τραύμα στο πόδι, συνέπεια αυτοκινητιστικού ατυχήματος, παραμένει αναισθητός, και ο χειρουργός ιατρός προβαίνει στον άμεσο ακρωτηριασμό του τραυματισθέντος ποδιού χωρίς να έχει, όπως συνήθως απαιτείται, την συναίνεσή του, για να αποφύγει επιδείνωση της κατάστασης του ασθενή. Είναι αδύνατο να καταλήξει κάποιος στην απαλλαγή του ζημιώσαντος και κατ'αναλογία των διατάξεων περί διοικήσεως αλλοτρίων.

ζ. Τέλος τον άδικο χαρακτήρα της πράξης δύναται να αιρεί και η συναίνεση του παθόντος, το οποίο οι Ρωμαίοι εξέφραζαν με την φράση «volenti non fit injuria»

π.χ. Αν ο ιδιοκτήτης ενός πράγματος επιτρέψει σε κάποιο τρίτο πρόσωπο να το καταστρέψει, η πράξη δεν θεωρείται παράνομη κατά του τρίτου. Ο κανόνας όμως αυτός δεν έχει γενική εφαρμογή, αλλά υφίσταται ορισμένους περιορισμούς. Κατά τον

τρόπο αυτό, διδάσκεται ότι η συναίνεση του παθόντα δεν αναιρεί τον άδικο χαρακτήρα της πράξης, όταν η πράξη αυτή, παρά την δοθείσα συναίνεση, αντίκειται στα χρηστά ήθη.

2.4 Υπαίτια συμπεριφορά

Βαθμοί υπαιτιότητας, επίδραση της πλάνης επί της υπαιτιότητας, ικανότητα προς καταλογισμό είναι κάποια ζητήματα που σχετίζονται με την υπαιτιότητα και αναλύονται ως ακολούθως.

α. Βαθμοί υπαιτιότητας είναι ο δόλος⁴⁹, η βαριά και η ελαφρά αμέλεια. Η ευθύνη όμως που προκύπτει από την διάπραξη αδικήματος κατά κανόνα υφίσταται και επί ελαφράς αμέλειας, μόνο κατ'εξάιρεση σε ορισμένες περιπτώσεις πρέπει το αδίκημα να γίνει με δόλο (π.χ. επί ζημίας γενόμενης κατά τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη).

ι. Η άγνοια ή η πλάνη ως προς ορισμένα περιστατικά αποκλείει τον δόλο.

α. Ο δόλος υπάρχει όταν το πρόσωπο γνωρίζει και προβλέπει τα παράνομα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του και ενεργεί, επειδή ακριβώς τα γνωρίζει και επιδοκιμάζει τα παράνομα αποτελέσματα. Σ' αυτήν την περίπτωση μιλάμε για άμεσο δόλο.

---

⁴⁹ Δημαράς Αστικό Δίκαιο

Εάν ο αδικοπρακτών προβλέπει ως ενδεχόμενα τα παράνομα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του και τα αποδέχεται χωρίς να τα επιδοκιμάζει, τότε υπάρχει έμμεσος ή ενδεχόμενος δόλος. Π.χ.1. Ο Κ καταστρέφει με πέτρες τα εύθραυστα θερμοκήπια του γείτονα του Γ για να τον εκδικηθεί. Στην περίπτωση αυτή έχουμε άμεσο δόλο.

2. Ο Κ βάζει φωτιά το καλοκαίρι σε συγκεντρωμένα ξένα χόρτα κοντά στο κτήμα του γείτονα του Γ, βλέποντας ότι φυσάει δυνατός αέρας προς τα θερμοκήπια του Γ. Προβλέπει ως πιθανό το αποτέλεσμα της πυρκαγιάς των θερμοκηπίων του γείτονά του και το αποδέχεται. Στην περίπτωση αυτή έχουμε έμμεσο ή ενδεχόμενο δόλο.

β. Αμέλεια υπάρχει όταν κάποιος δεν καταβάλλει την επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές, για να μπορέσει να αποφύγει το παράνομο αποτέλεσμα, το οποίο δεν ήθελε αλλά θα μπορούσε να αποφύγει, αν κατέβαλε τη δέουσα επιμέλεια σύμφωνα με τη βασική διάταξη 330 εδ. 'β Α.Κ.

π.χ. Το συνεργείο αυτοκινήτων Σ που το διευθύνει ο μηχανικός Μ δεν κάνει ουσιαστικό έλεγχο στο σύστημα πεδήσεως του αυτοκινήτου του Α, με αποτέλεσμα ο Α να προκαλέσει σοβαρές ζημιές σε προπορευόμενο αυτοκίνητο, καθώς δεν πιάνουν τα φρένα του στο πρώτο κόκκινο φανάρι.

Η αμέλεια διακρίνεται σε βαριά αμέλεια και ελαφρά αμέλεια ανάλογα με τον βαθμό αποκλίσεως από την απαιτούμενη επιμέλεια.

2.4.1 Η ικανότητα προς καταλογισμό

Έίναι η ικανότητα του ανθρώπου να αντιλαμβάνεται την σημασία των πράξεων του, τι είναι καλό και τι κακό, και να καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια, ώστε να μη βλάπτει παράνομα τους άλλους. (βλ. και ανωτ. § 141). Σύμφωνα με τον κανόνα κάθε άνθρωπος έχει ικανότητα προς καταλογισμό. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, στις οποίες ελλείπει η ικανότητα αυτή. (915-918).

Ειδικότερα:

α. Κατά το άρθρο 915 ΑΚ η στέρηση της χρήσεως του λογικού εξαιτίας πνευματικής νόσου (π.χ. φρενοβλάβεια, γεροντική άνοια), όπως και η έλλειψη συνειδήσεως των πράξεων εξ' άλλης αιτίας (π.χ. λόγω υψηλού πυρετού, μέθης κλπ.) συνιστούν λόγους που οδηγούν στην αναίρεση του καταλογισμού.

Σε περίπτωση μέθης καθώς και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση (π.χ. χρησιμοποίηση ναρκωτικών ουσιών) το άρθρο 915 § 2 υποδεικνύει ρητή επιφύλαξη και θεωρεί τον ζημιώσαντα υπεύθυνο κατ' αρχήν, εκτός εάν αποδείξει ότι βρισκόταν υπό την επίρεια μέθης κλπ. Χωρίς να θεωρείται υπαίτιος, στις περιπτώσεις αυτές, στις οποίες ο ζημιώσας καθίσταται υπεύθυνος, μολονότι βρίσκεται σε ασυνειδησία, το πταίσμα έγκειται όχι στο ότι προκάλεσε την ζημία, αλλά στο γεγονός ότι βρισκόταν σε κατάσταση μέθης, η οποία δύναται να αποβεί αιτία ζημιών σε άλλους.

β. Λόγος αναιρέσεως του καταλογισμού συνιστά επίσης και η μικρή ηλικία του ζημιώσαντος. Κατά το άρθρο 916 ο μη συμπληρώσας το 10^ο έτος της ηλικίας του δεν ευθύνεται για την ζημία που ενδεχομένως προξενήσει, διότι δεν έχει την ωριμότητα να αντιλαμβάνεται την σημασία και την βαρύτητα των πράξεών του. Το επόμενο άρθρο 917 λαμβάνει υπ' όψιν την περίοδο της ηλικίας από το 10^ο μέχρι το 14^ο έτος και ορίζει ότι ο ανήλικος είναι κατ' αρχήν υπεύθυνος προς αποζημίωση για την ζημία που προκλήθηκε από τον ίδιο, εκτός αν αποδείξει ότι ενέργησε άνευ διακρίσεως.

Τούτο συμβαίνει αν ο ζημιώσας ανήλικος, όπως απορρέει και από το σύνολο των περιστάσεων, δεν είναι δυνατό να έχει συνείδηση του παράνομου χαρακτήρα της πράξης του.

Το ζήτημα αν η πράξη γίνεται μετά ή άνευ διακρίσεως είναι ζήτημα πραγματικό και εξαρτάται τόσο από τον βαθμό της πνευματικής⁵⁰ και ψυχικής αναπτύξης του συγκεκριμένου ανηλίκου, όσο και από τη φύση της πράξεως. Έτσι, αν ο ανήλικος τραυματισθεί από πρόθεση συμμαθητή του, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι υπάρχει διάκριση. Αντιθέτως, αν πρόκειται περί πλαστογραφίας, π.χ. ο μικρός μαθητής μετατρέπει τον αριθμό 3 του ενδεικτικού του σε 8, συχνά δεν θα ενήργησε μετά διακρίσεως, εφόσον είναι φυσικό λόγω της μικρής ηλικίας του να θεώρησε ότι η μεταβολή του εγγράφου δεν έχει μεγάλη σημασία.

---

⁵⁰ Λιτζερόπουλος Ενοχικό Δίκαιο

Αν ο ανήλικος έχει υπερβεί το 14^ο έτος της ηλικίας του, τότε είναι πλήρως ικανός για αδικοπραξία, ως ενήλικος (917 a contrario).

γ. Λόγο άρσεως του καταλογισμού συνιστά και η ιδιότητα του ζημιώσαντος ως κωφάλαλου (έστω και αν υπερβαίνει το 14^ο έτος) για τον οποίον εφαρμόζονται τα ανωτέρω αναφερόμενα για τον ανήλικο του έχοντα ηλικία μεταξύ του 10^{ου} και 14^{ου} έτους. Εξετάζεται δηλαδή εκάστοτε αν ο κωφάλαλος ενέργησε ή όχι μετά διακρίσεως (917 εδ.2).

2.4.2 Εύλογη αποζημίωση σε έλλειψη καταλογισμού

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 915-917, κατά τις οποίες, ενώ απουσιάζει η ικανότητα για καταλογισμό, ο ζημιώσας δεν ευθύνεται, δεν πρέπει να νομίσει ότι αυτός απαλλάσσεται οποιαδήποτε υποχρέωση για την ζημία που προξένησε.

Δεν υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση, δηλ. αποκατάσταση ολοκλήρου της ζημίας. Υπό ορισμένες όμως προϋποθέσεις είναι δυνατόν ο μη ικανός προς καταλογισμό να υποχρεωθεί σε εύλογη αποζημίωση δηλ. αποζημίωση που καλύπτει μέρος μόνο της ζημίας κατά την κρίση του δικαστού (βλ. ανωτ. § 100, πρβλ. και § 251).

Τούτο θα συμβεί, εάν η ζημία δεν δίνει να καλυφθεί με άλλο τρόπο (918). Την προϋπόθεση αυτή τάσσει ο νόμος, ιδίως κατά το άρθρο 923 ΑΚ ο έχων την εποπτεία επί ανηλίκου ή απαγορευμένου (εκ του νόμου, λ.χ. πατέρας, επίτροπος, ή δυνάμει συμβάσεως, λ.χ. παιδαγωγός, νοσοκόμος) υποχρεούται σε αποζημίωση για την προξενούμενη ζημία από αυτό, εκτός αν αποδείξει ότι άσκησε την δέουσα εποπτεία ή ότι δεν ήταν δυνατή η αποτροπή της ζημίας. Εάν αυτός που έχει την εποπτεία του ανηλίκου κλπ., αποδείξει, ότι άσκησε την αρμόζουσα εποπτεία, και επομένως απαλλαγεί από την υποχρέωση προς αποζημίωση, ή αν ο κηδεμόνας δεν έχει αρκετή περιουσία για να αποζημιώσει, είναι δυνατόν κατά το άρθρο 918 ΑΚ να υποχρεωθεί ο ανήλικος κλπ., σε εύλογη αποζημίωση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διάταξη του άρθρου 918 περί εύλογου αποζημιώσεως τυγχάνει εφαρμογής μόνον στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ελλείπει η ικανότητα προς καταλογισμό, και όχι στις περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες η υποχρέωση προς αποζημίωση αποκλείεται λόγω έλλειψης κάποιας άλλης προϋπόθεσης της έννοιας του αδικήματος.

Το ποσό της ευλόγου αποζημίωσης θα καθορίσει ο δικαστής επί τη βάση του συνόλου των περιστάσεων. Θα λάβει, κατά κύριο λόγο, υπ' όψιν του την κατάσταση της περιουσίας του ζημιώσαντος σε σχέση προς την περιουσία του ζημιωθέντος, το ιδιαίτερο σκληρό της πράξεως του

ακαταλόγιστου όπως και το ότι εν μέρει η ζημία καλύπτεται με διαφορετικό τρόπο (λ.χ. ιδιωτική ή κοινωνική ασφάλιση).

2.4.3 Ευθύνη προς αποζημίωση άνευ υπαιτιότητας

Όπως ειπώθηκε και παραπάνω, η αστική ευθύνη (συμβατική και εξωσυμβατική)⁵¹ στηρίζεται ως επί το πλείστον στην υπαιτιότητα. Για την αρχή αυτή υπάρχουν όχι και λίγες εξαιρέσεις, τόσο στον ΑΚ (π.χ. ευθύνη εκ της προστήσεως, 922, ευθύνη για ζημία προξενούμενη υπό ζώου, 924, ζημία εκ της πτώσεως κτίσματος 925 κλπ.), όσο και σε άλλους ειδικούς νόμους, όπως ο ν.ΓλΝ'/1911 περί της ευθύνης εξ' αυτοκινήτων, ο Μεταλλευτικός Κώδικας κλπ., ο ν. 551/1915 περί εργατικών ατυχημάτων, όπου δημιουργείται ευθύνη για αποζημίωση παρά την έλλειψη πταίσματος (αντικειμενική ευθύνη).

Η αντικειμενική ευθύνη διακρίνεται σε γνήσια και σε νόθο αντικειμενική ευθύνη.

α. Γνήσια αντικειμενική ευθύνη. Στις περιπτώσεις αυτές ο υπόχρεος πρέπει να αποζημιώσει, έστω και αν δύναται να αποδείξει ότι δεν τον βαρύνει υπαιτιότητα, όπως π.χ. συμβαίνει

---

⁵¹ Λιτζερόπουλος Ενοχικό Δίκαιο

με την ευθύνη εξ' αυτοκινήτου (ν. ΓλΝ' /1911 άρθρο 4,5) ή με την ευθύνη του κατόχου μη κατοικίδιου ζώου (924). Όπου δε ο νόμος απαλλάσσει από την ευθύνη τον υπόχρεο, ο λόγος απαλλαγής δεν είναι η έλλειψη, σύμφωνα με το νόμο, υπαιτιότητας, αλλά είτε ανωτέρα βία είτε η υπαιτιότητα του ιδίου του ζημιωθέντος είτε πταίσμα τρίτου ασχέτου προς το αυτοκίνητο (ν. ΓλΝ'/1911 άρθρο 5 § 1).

β. Μη γνήσια ή νόθος αντικειμενική ευθύνη. Στις περιπτώσεις μη γνήσιας ή νόθου αντικειμενικής ευθύνης, υποχρεούται κατ'αρχήν αποζημίωση οποιοσδήποτε, απαλλάσσεται όμως αυτής, αν αποδείξει ότι η ζημία προήλθε άνευ οποιασδήποτε υπαιτιότητάς του. Με τον τρόπο αυτό επέρχεται απλώς αντιστροφή του βάρους της απόδειξης του πταίσματος. Περιπτώσεις μη γνήσιας ή νόθου αντικειμενικής ευθύνης είναι η ευθύνη της μη εκπλήρωσης προϋπάρχουσας ενοχής (335,336,342,362,363), ευθύνη του εποπτεύοντος τον άλλον (923), του κατόχου κατοικίδιου ζώου (924 § 2)κλπ.

2.4.4 Δικαιολογία της θέσπισης της αντικειμενικής ευθύνης

Δεν είναι πάντοτε η ίδια σε όλες τις περιπτώσεις ευθύνης άνευ πταίσματος.

α. Σε ορισμένες περιπτώσεις δικαιολογείται η ευθύνη βάση του συλλογισμού, ότι πρέπει να ευθύνεται για την αποζημίωση ο δημιουργών κινδύνους για τους συνανθρώπους του.

Τούτο ισχύει π.χ. για την ευθύνη που μπορεί να δημιουργήσει ατύχημα με αυτοκίνητο. Για τους τροχιόδρομους, όμως, των σιδηροδρόμων και των αεροπλάνων η ισχύουσα νομοθεσία δεν καθιερώνει αυτή την ευθύνη. Επίσης για την ευθύνη που προέρχεται από ζημία που ίσως προκαλέσουν ζώα, εν προκειμένω ο νόμος κάνει διάκριση μεταξύ κατοικίδιων ζώων και μη. Ως προς τα κατοικίδια δε καθιερώνει υπό ορισμένες προϋποθέσεις νόθο αντικειμενική ευθύνη (924 § 2), ενώ για τα μη κατοικίδια καθιερώνει γνήσια αντικειμενική ευθύνη (923 § 1). Ο λόγος της διάκρισης συνίσταται στο ότι τα μη κατοικίδια ζώα είναι περισσότερο επικίνδυνα, λ.χ. ζώα θηριοτροφείου.

β. Άλλοτε πάλι η αντικειμενική ευθύνη δικαιολογείται εξαιτίας του γεγονότος ότι ο υπεύθυνος χρησιμοποιεί πράγματα ή πρόσωπα προς αύξηση της ικανότητάς του για κέρδος ή δράση.

Τούτο συμβαίνει στην περίπτωση της προστήσεως (χρησιμοποίηση βοηθητικών προσώπων, 922) ή της ευθύνης του νομικού προσώπου για τις πράξεις των οργάνων του (71) ως

και στην περίπτωση της ευθύνης του εργοδότη για εργατικά ατυχήματα του προσωπικού του (ν.551/1915). Αλλά και για την ευθύνη από αυτοκίνητο θα μπορούσε να λεχθεί ότι ως επιπροσθέτως (πλην της ανωτέρου α δικαιολογίας) έχει και την παρούσα.

γ. Άλλοτε πάλι η λύση του νόμου εξηγείται εκ λόγων επιεικειάς.

Εδώ εμπίπτουν οι περιπτώσεις της ευλόγου αποζημίωσης του άρθρου 918, της ζημίας προξενούμενης σε κατάσταση ανάγκης, 286 εδ. 1, ή εκ της ακύρωσης δικαιοπραξίας λόγω απειλής, 153.

Π.χ. Ο οδηγός ενός αυτοκινήτου βρίσκεται αιφνιδίως μπροστά σε ένα μεγάλο φορτηγό αυτοκίνητο που κινείται στο αντίθετο ρεύμα διεύθυνσης, ενώ δεξιά βρίσκεται μία χειράμαξα ενός πλανόδιου πωλητού υαλικών. Ο οδηγός του πρώτου αυτοκινήτου για να αποφύγει την σύγκρουση με το φορτηγό, με το οποίο θα συντριβεί, προτιμά να στραφεί προς τα δεξιά και να πέσει στην χειράμαξα με τα υαλικά, τα οποία καταστράφηκαν. Η πράξη του οδηγού του αυτοκινήτου δεν είναι παράνομη, διότι βρισκόταν σε κατάσταση ανάγκης. Πιθανολογείται όμως, ο δικαστής να κρίνει ότι εφ'όσον έσωσε την ζωή του, είναι ενδεχομένως και εύπορος. Επομένως, δίκαιο είναι να δώσει εύλογη αποζημίωση στον φτωχό πλανόδιο πωλητή.

2.5 Αιτιώδης σύνδεσμος συμπεριφοράς και ζημίας

Για να γεννηθεί η αξίωση για αποζημίωση θα πρέπει ανάμεσα στην παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά και στην ζημία να υφίσταται αιτιώδης συνάφεια, έτσι ώστε η ζημία να αποτελεί όντως το αποτέλεσμα της παράνομης και υπαίτιας συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με την θεωρία της πρόσφορης αιτίας, η οποία είναι και η κρατούσα στο Δίκαιό μας, τότε το ζημιογόνο γεγονός αποτελεί πρόσφορη αιτία της προκληθείσας ζημίας, όταν κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, είναι ικανό να προκαλέσει την ζημία που προκλήθηκε.

Π.χ. Σε τροχαίο ατύχημα που προκαλεί ο οδηγός Ο, το αυτοκίνητο του Τ παθαίνει σημαντικές ζημιές και ο ίδιος τραυματίζεται ελαφρά στο αριστερό χέρι του. Μόνος του ο Τ μεταβαίνει στο πλησίον ευρισκόμενο ιατρείο του ΙΚΑ και εκεί γνωρίζεται με την Γ, με την οποία συνδέεται στενά και αυτή τον παρασύρει σε μεγάλες σπατάλες και σε τυχερά παιχνίδια, αποτέλεσμα να χάσει ο Τ όλη του την περιουσία σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Σύμφωνα με τη θεωρία της πρόσφορης αιτίας, η οποία φαίνεται να κρατεί στη θεωρία και στη νομολογία, αιτιώδης συνάφεια υπάρχει μεταξύ της παράνομης και υπαίτιας συμπεριφοράς του Ο και της ζημίας που προκλήθηκε στον Τα και στο αυτοκίνητό του. Ο Ο ευθύνεται για την αποκατάσταση

της ζημίας του Τα που προήλθε από την σύγκρουση. Ευθύνεται δηλαδή για τον τραυματισμό του T και τις ζημίες του αυτοκινήτου του T.

Πρόσφορη αιτία δεν υπάρχει ανάμεσα στο ζημιογόνο γεγονός και στην απώλεια της περιουσίας του T από την σπατάλη και την ασύνετη ζωή του λόγω της γνωριμίας του με την Γ.⁵²

2.6 Ανθρώπινη συμπεριφορά

Μόνο ανθρώπινη συμπεριφορά μπορεί να χαρακτηριστεί ως πράξη που είναι αποτέλεσμα θελήσεως.

Οι «πράξεις» των ζώων είναι εξωτερικά «φυσικά φαινόμενα»

Το νομικό πρόσωπο, σύμφωνα με την οργανική θεωρία που καθιερώνει και ο Α.Κ. πράττει με τα όργανά του, που είναι φυσικό πρόσωπο.

2.7 Ικανότητα για αδικοπραξία

Προς την ικανότητα για δικαιοπραξία αντιδιαστέλλεται η ικανότητα για αδικοπραξία ή για καταλογισμό. Πρόκειται για

---

⁵² Έλλειψη αιτιώδους συνδέσμου ζημιογόνου συμπεριφοράς του Ο και ολοκληρωτικής οικονομικής ζημίας που υπέστη ο Τα, λόγω της γνωριμίας του με την Γ, που αποτελεί δική του προσωπική επιλογή.

την ικανότητα του προσώπου να του καταλογίζεται ευθύνη για τις αστικές άδικες πράξεις του.

Οι αστικές άδικες πράξεις είναι η αδικοπραξία (914 Α.Κ) και η αθέτηση ενοχικής υποχρεώσεως του προσώπου, σύμφωνα με τα άρθρα 330 Α.Κ. έπ. Και στις δύο περιπτώσεις για να μπορεί να καταδικασθεί αστικά το πρόσωπο σε αποκατάσταση της ζημίας του δανειστή σε περίπτωση αθετήσεως ενοχικής υποχρεώσεως ή τρίτου σε περίπτωση αδικοπραξίας, πρέπει να έχει ικανότητα για καταλογισμό.

Η ικανότητα για καταλογισμό ρυθμίζεται ενιαίως και για τις δύο περιπτώσεις στα άρθρα 915-918 Α.Κ.⁵³ με κριτήρια ανάλογα προς εκείνα της δικαιοπρακτικής ικανότητας, δηλαδή με κριτήριο την ηλικία, την πνευματική και την σωματική υγεία ή αναπηρία.

Π.χ. Ο εννιάχρονος Ε έχει μεν ικανότητα δικαίου, δεν έχει όμως ούτε ικανότητα για δικαιοπραξία κατά το άρθρο 128 Α.Κ. ούτε ικανότητα για αδικοπραξία ή καταλογισμό (916 Α.Κ.). Επομένως ο Ε μπορεί να αποκτήσει ένα ακίνητο από τον θείο του από δωρεά ή από κληρονομιά, δεν μπορεί όμως να αγοράσει έγκυρα τίποτε, ούτε μία μπάλα, και ούτε είναι ικανός για καταλογισμό και επομένως, δεν ευθύνεται, αν, παίζοντας με τους φίλους του, καταστρέψει τον ανθόκηπο του γείτονά του.

Κατά το άρθρο, βεβαίως, 918 Α.Κ. «αυτός που προξένησε τη ζημία, εφόσον κατά τις διατάξεις των άρθρων 915 έως 917 δεν

---

⁵³ Δημαράς Αστικό Δίκαιο

έχει ευθύνη, μπορεί να καταδικασθεί από το δικαστήριο, ύστερα από εκτίμηση της κατάστασης των μερών σε εύλογη αποζημίωση, αν η ζημία δεν μπορεί να καλυφθεί από αλλού».

2.8 Αποζημίωση

Η βασική συνέπεια του αδικήματος είναι η υποχρέωση προς αποκατάσταση της προξενθείσας ζημίας ⁵⁴(914). Η αποζημίωση πρέπει να είναι τόση, ώστε να καλύπτει ολόκληρο τη ζημία, (298 ανωτ. § 99) χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν ο βαθμός του πταίσματος προς μείωση ενδεχομένως της αποζημίωσης (πρβλ. όμως ανωτ. § 142 Α). Μόνον στις περιπτώσεις της ευλόγου αποζημίωσης είναι δυνατόν να παρέχεται μειωμένη αποζημίωση. (ανωτ. § 247).

Πλην της υλικής αποζημιούται επίσης και η ηθική βλάβη. Η αποζημίωση παρέχεται κατ' αρχήν σε χρήμα (297 ανωτ. § 106).

Η σημασία της διάκρισης μεταξύ αδικοπραξίας και αδικήματος (ανωτ. § 232) φαίνεται ιδίως στα αποτελέσματά του. Η αποζημίωση κατά γενικό κανόνα μόνο για αδίκημα παρέχεται (914), ενώ για αδικοπραξία που δεν αποτελεί αδίκημα (λόγω ελλείψεως υπαιτιότητας) αποζημίωση παρέχεται όπου ρητώς

---

⁵⁴ Λιτζερόπουλος Ενοχικό Δίκαιο, Σπυριδάκης Ενοχικό Δίκαιο Ειδικό μέρος

ορίζει αυτό ο νόμος. Πάντως η αδικοπραξία και αν δεν μπορεί να στηρίξει αξίωση για αποζημίωση, δεν στερείται κάποιες άλλες συνέπειες. Είναι πράγματι δυνατόν να αξιωθεί η διακοπή της παράνομης δραστηριότητας καθώς και η αποκατάσταση των πραγμάτων, όπως ήταν πριν την αδικοπραξία.

Π.χ. Φρενοβλαβής σκάβει άσκοπα σε μεγάλο βάθος στο οικόπεδο του πλησίον τα θεμέλια της γειτονικής οικίας. Αν δεν ήταν φρενοβλαβής θα υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για την ζημία της παρακείμενης οικίας (λ.χ. του διαφυγόντος κέρδους του ιδιοκτήτη, εκ του ότι υποψήφιος μισθωτής φοβήθηκε και δεν μίσθωσε την οικία). Ενώ τώρα, λόγω του ότι είναι ανίκανος προς καταλογισμό, δεν ευθύνεται προς πλήρη αποζημίωση (βλ. πάντως 918 ΑΚ). Λόγω όμως του ότι η πράξη του είναι αδικοπραξία (1007), είναι δυνατόν να ζητηθεί η παύση των ανασκαφών, ως και η επαναφορά των πραγμάτων πριν της παρανόμου ενέργειας κατάσταση.

2.8.1 Αξίωση και παράλειψη

Στην επιστήμη γεννήθηκε το ζήτημα αν στην παραπάνω περίπτωση που κάποιος προετοιμάζεται να τελέσει αδικοπραξία είναι δυνατόν να ζητήσει ο εξ' αυτής απειλούμενος από το δικαστήριο να διατάξει την παύση προπαρασκευαστικών ενεργειών. Στην προκειμένη περίπτωση δεν υπάρχει γενική διάταξη που να ρυθμίζει το θέμα, υπάρχουν όμως ορισμένες

περιπτώσεις ειδικών διατάξεων, όπως τα άρθρα 57,989,1108 ΑΚ, άρθρο 24 αν. 1998/39 περί σημάτων, άρθρο 1 § 2,3 εδ. 2,10 § 1,11 § 1 εδ. 2, 13 § 1 εδ. 1ν. 146/1914 περί αθέμιτου ανταγωνισμού.

Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές εξ' άλλου, αν ερμηνευθούν κατά γράμμα, προκύπτει ότι μόνο όταν κάποιος προσβάλλει παράνομα αλλότριο δικαίωμα⁵⁵, είναι δυνατόν να ζητηθεί από το δικαστήριο να απαγορεύσει στον προσβολέα την επανάληψη, στο μέλλον, αυτών των προσβολών (αγωγή, αξίωση και παράλειψη).

Η πρακτική σημασία της δικαστικής απόφασης, η οποία θα εκδιδόταν προληπτικώς πριν ή ακόμη προξενηθεί η προπαρασκευαζόμενη άδικη ζημία είναι προφανής: ο ετοιμαζόμενος να παρανομήσει θα είχε σαφή προειδοποίηση του δικαστηρίου, ότι η συμπεριφορά του θα είναι παράνομη και ότι θα ευθύνεται γι' αυτήν. Ήδη αυτό είναι δυνατόν να ενεργήσει κατά τρόπο ανασχετικό σ'αυτόν που προτίθεται να παρανομήσει. Επιπλέον, όμως το δικαστήριο θα είχε την δυνατότητα δυνάμει του άρθρου 883 ΠολΔ να τον καταδικάσει ενδεχομένως σε χρηματική ποινή υπέρ του απειλούμενου για κάθε παράβαση της ήδη αναγγελθείσης από το δικαστήριο απαγόρευσης. Το άρθρο αυτό προσθέτει και ενδεχόμενη επιβολή προσωπικής κράτησης, ή εγγυοδοσίας ακόμη δε και εκ των υστέρων καταδίκη σε φυλάκιση από το αρμόδιο ποινικό

---

⁵⁵Δημαράς Αστικό Δίκαιο

δικαστήριο, για απείθεια προς την απαγορευτική απόφαση. Επιπρόσθετα, όλα αυτά θα είχαν βαρύνουσα σημασία προς την επίτευξη της προλήψης της παράνομης ζημίας. Και η πρόληψη είναι προτιμητέα από εκ των υστέρων καταστολής των παρανομιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Ειδικά θέματα αδικοπραξίας

Πλην της γενικής διατάξεως του άρθρου 914 ο ΑΚ ρυθμίζει και ειδικά θέματα αδικοπραξίας, στα οποία εξειδικεύεται το στοιχείο του παράνομου ή καθορίζονται επακριβέστερα οι συνέπειες της παράνομης συμπεριφοράς. Αυτή η ρύθμιση συναντάται ιδίως στα άρθρα 921 περί της προσβολής της τιμής της γυναίκας, 928 περί της θανατώσεως προσώπου, 929 περί της βλάβης του σώματος ή της υγείας, 924 περί της ευθύνης του κατόχου ζώου, 925 περί της ευθύνης εκ της πτώσεως κτίσματος. Δεν θα ασχοληθούμε εδώ με την εξέταση όλων των περιπτώσεων αυτών. Θα επιμείνουμε μόνο στην περίπτωση των άρθρων 928-931 λόγω της μεγάλης πρακτικής σημασίας (αυτοκινητιστικά ατυχήματα κλπ.).

Τα άρθρα 928-931 καθορίζουν την οφειλόμενη αποζημίωση⁵⁶ επί θανατώσεως προσώπου και επί βλάβης της υγείας ή του σώματος προσώπου.

Κατά το άρθρο 928 επί θανατώσεως ή αποζημίωσης περιλαμβάνει: α) τα έξοδα κηδείας και τα νοσήλεια και β) την υποχρέωση προς αποζημίωση των προσώπων εκείνων, έναντι

---

⁵⁶ Λιτζερόπουλος Ενοχικό Δίκαιο

των οποίων ο φονευθείς υποχρεούται εκ του νόμου σε διατροφή, διότι για την θανάτωση του τελευταίου τα πρόσωπα αυτά στερούνται την παρεχόμενη διατροφή.

Ως προς τον υπολογισμό της ζημίας λόγω της στέρησης της διατροφής και συνεπώς της οφειλόμενης υπό του θανατώσαντος αποζημίωσης γεννιούνται ορισμένες δυσχέρειες. Διότι πρέπει προηγουμένως να διαπιστωθεί, πρώτον μέχρι ποιο χρονικό σημείο θα ίσχυε το δικαίωμα διατροφής έναντι του θανατωθέντος, και δεύτερον έως πότε θα μπορούσε αυτός να παρέχει την διατροφή. Η διάρκεια του δικαιώματος εξαρτάται εκ του προσώπου των δικαιουμένων. Τα ανήλικα τέκνα δικαιούνται κατ' αρχήν την διατροφή μέχρι την ενηλικίωσή τους (1477), επομένως, η έναντι του θανατώσαντος αξίωσή του, προς αποζημίωση θα διαρκέσει μέχρι το χρονικό διάστημα αυτό, ενώ, αντιθέτως, η σύζυγος δικαιούται διατροφή εφ' όρου ζωής (ομοίως και οι μη δυνάμενοι να διατρέφουν εαυτούς ανιόντες και κατιόντες, 1476, 1477 παρ 1) και ο έγγαμος άνδρας (1392). Εξ' άλλου η κατά του θανατώσαντος αξίωση διατροφής ήταν δυνατόν να διαρκέσει, το πολύ, μέχρι τον χρόνο κατά τον οποίο θα επέρχεται ο φυσικός θάνατος του θανατωθέντος. Στην περίπτωση αυτή όμως δημιουργείται το ερώτημα: πότε θα συνέβαινε αυτό;

Για την λύση του ζητήματος ο δικαστής θα προσφύγει στην εκτίμηση των πιθανοτήτων, όπως αυτές προκύπτουν από τα υπάρχουσα στατιστικά στοιχεία (λ.χ. των τηρουμένων υπό των

ασφαλιστικών ασφαλειών). Η οφειλόμενη αποζημίωση λόγω στερήσεως διατροφής, εφ' όσον αναφέρεται στο μέλλον, καταβάλλεται περιοδικά με μηνιαίες χρηματικές δόσεις (930 παρ 1), αφού και η διατροφή θα παρεχόταν περιοδικά (1487, πρβλ. και 1393-1394). Σε περίπτωση που υπάρχει σημαντικός λόγος (π.χ. απειλούμενη αποδημία του υπόχρεου στο εξωτερικό) οφείλει στο δικαστήριο να επιδικάσει εφ' άπαξ κεφάλαιο, οριζόμενο κατ' αποκοπή.

Ανάλογα ισχύουν και επί παράνομου βλάβης του σώματος ή της υγείας προσώπου, δηλαδή καταβολή νοσηλειών και δαπανών συντηρήσεως ή της διαφοράς στο ελάχιστο για την ικανότητα προς εργασία και κέρδος λόγω της βλάβης που προξενήθη. Εδώ πάντως δεν γεννιέται η δυσχέρεια, από την αδυναμία προς εξακρίβωση της διάρκειας της ζωής του παθόντος, ώστε να χρειάζεται η προσφυγή σε πιθανότητες.

Στην περίπτωση του άρθρου 928 αμφισβητείται το ζήτημα, αν η αποζημίωση πλην της υποχρέωσης προς διατροφή γίνεται να συμπεριλάβει και την υποχρέωση προς προίκιση της κόρης του θανατωθέντος. Ως γνωστό, η κόρη υπό ορισμένες προϋποθέσεις έχει αξίωση έναντι των γονέων της ώστε να συστήσουν προίκα υπέρ αυτής (1495 επ.). Εάν αποβιώσει ο πατέρας της κοπέλας, είναι προφανές ότι αυτή ζημιούται και ως προς το ποσό της προικός, την οποία θα λάμβανε εάν ζούσε και εργαζόταν ο πατέρας.

Δικαιούται αυτή να ζητήσει από τον θανατώσαντα την αποζημίωση για την στέρηση της προίκας; Κατά μία άποψη η θυγατέρα δεν έχει τέτοια αξίωση, διότι το δικαίωμα προς προίκιση είναι (μη γνήσιο) ενοχικό. Επομένως, όπως και κάθε άλλο ενοχικό δικαίωμα, δεν είναι δυνατόν να προσβληθεί από τρίτο και δεν επιτρέπεται εφαρμογή του άρθρου 914 (βλ. ανωτ. §§ 10,241). Εξ' άλλου το άρθρο 928 κατ'εξαίρεση δίνει αποζημίωση μόνο επί προσβολής του δικαιώματος προς διατροφή. Κατ' άλλη αντίθετη γνώμη που τείνει να επικρατήσει στην νομολογία, αποζημιώνεται και η δικαιούμενη προς προίκιση κόρη και κατά αναλογία προς την εφαρμογή του άρθρου 928, όπου παρέχει αποζημίωση στους δικαιούμενους διατροφή. Η γνώμη αυτή είναι η ορθότερη διότι σύμφωνα με τις αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας η προίκιση των θυγατέρων είναι εξίσου αναγκαία για την αποκατάσταση τους, όσο και η διατροφή τους. Κατά την άποψη αυτή, κοινωνικώς επιβάλλεται η εξομοίωση των δύο περιπτώσεων.

3.2 Περισσότεροι συνυπεύθυνοι εξ αδικοπραξίας.

Στο θέμα αυτό αναφέρονται τα άρθρα 926 και 927 ΑΚ. Κατά το άρθρο 926, αν υπάρχουν πολλοί συνυπεύθυνοι εξ

αδικοπραξίας⁵⁷, ευθύνονται έναντι του ζημιωθέντος το ίδιο όλοι (481 επ.). Αυτό δε ισχύει στις εξής περιπτώσεις:

α. Η ζημία προήλθε από κοινού απ' όλους, από κοινό αδίκημα.

Π.χ. ο Α κρατεί τον Β και ο Γ τον τραυματίζει, ο Α εισέρχεται σε ξένη οικία για να κλέψει, ενώ ο Β μένει στην οδό για να τον ειδοποιήσει περί της τυχόν εμφάνισης κινδύνου. Μεταξύ των πολλών συνεργών δημιουργείται ενοχή του καθενός εξ ολοκλήρου προς την αποζημίωση του ζημιωθέντα αυτός δηλ. μπορεί ελεύθερα να στραφεί εναντίον οπουδήποτε και να ζητήσει ολόκληρη την αποζημίωση. Εάν όμως ικανοποιηθεί από έναν από αυτούς, δεν γίνεται πλέον να στραφεί κατά των υπολοίπων και να ζητήσει και νέα αποζημίωση (483).

β. Για την ζημία ευθύνονται εκ παραλλήλου πολλοί. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει όλοι να συναδίκησαν, αλλά ίσως η ζημία επήλθε από τις πράξεις των υπευθύνων, ανεξάρτητως της μίας από της άλλης (σωρευτική αιτιότητα), ή ότι δυνάμει της διάταξης του νόμου παράλληλα προς την ευθύνη του υπαίτιου γεννιέται και ευθύνη σε βάρος άλλου, π.χ. ευθύνη εκ προστήσεως.

γ. Επί πολλών συγχρόνως ή διαδοχικώς ενεργησάντων, δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί τίνος η πράξη επέφερε την ζημία.

Π.χ. Στο κέντρο λαμβάνει χώρα συμπλοκή, μετά δε την λήξη της συμπλοκής διαπιστώνεται ότι υπάρχει ένας τραυματίας, χωρίς όμως να είναι δυνατόν να διαπιστωθεί ποιος υπήρξε

---

⁵⁷ Δημαράς Αστικό Δίκαιο, Λιτζερόπουλος Ενοχικό Δίκαιο

τραυματίας. Τότε ευθύνονται όλοι οι συμμετοχοί στη συμπλοκή εξ ολοκλήρου έναντι του τραυματία.

Σε όλες τις παραπάνω από το α-γ περιπτώσεις, ο ένας από τους πολλούς υπευθύνους, που θα καταβάλλει την αποζημίωση έχει δικαίωμα αναγωγής κατά των υπολοίπων και να ζητήσει από αυτούς να μετάσχουν στην αποζημίωση (927). Η κατανομή της αποζημιώσεως θα γίνει κατά την κρίση του δικαστή ανάλογα προς τον βαθμό του πταίσματος του καθενός.

Π.χ. Διαπράττεται κλοπή από ένα σεσημασμένο κακοποιό σε συνεργασία με έναν νεαρό, τον οποίο παρέσυρε στο αδίκημα. Στην προκειμένη περίπτωση το πταίσμα του κακοποιού είναι προφανώς μεγαλύτερο από το πταίσμα του νεαρού και επομένως ο πρώτος θα φέρει και το μεγαλύτερο μέρος της ζημίας.

Αν δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθεί ο βαθμός του πταίσματος η αποζημίωση κατανέμεται εξ' ίσου μεταξύ των συνυπεύθυνων (927 εδ.3).

3.3 Παραγραφή

Η αξίωση που ενδεχομένως προβάλλει κάποιος, για αποζημίωση από αδίκημα (και γενικότερα από αδικοπραξία) παραγράφεται μετά την πάροδο πέντε ετών, εφόσον ο παθών έλαβε γνώση της ζημίας και του προσώπου του ζημιώσαντος

(937 παρ 1 η διάταξη δικαιολογείται με βάσει τον συλλογισμό ότι αν ο παθών αγνοεί είτε το ένα, είτε το άλλο, δεν γίνεται να κινηθεί δικαστικώς). Εν πάση όμως περιπτώσει η αξίωση παραγράφεται μετά την πάροδο είκοσι ετών από την πράξη (937 παρ 1), επομένως με την πάροδο του συνήθους χρόνου της παραγραφής (249).

Π.χ. Εάν ο παθών έλαβε γνώση της ζημίας και του προσώπου του ζημιώσαντος δέκα εννέα έτη μετά την τέλεση της πράξης, η αξίωση προς αποζημίωση δεν θα παραγραφεί μετά από πέντε έτη, αλλά μετά από ένα έτος, δηλ. όταν συμπληρωθεί εικοσιετία από την τέλεση της πράξης.

Εάν το αστικό αδίκημα συνιστά ταυτοχρόνως και ποινικό αδίκημα, τότε η αξίωση προς αποζημίωση δεν υπόκειται στην πενταετή παραγραφή, αλλά με τον τυχόν μεγαλύτερο χρόνο παραγραφής του ποινικού αδικήματος, (937 παρ 2), διότι θα ήταν παράλογο να υπόκειται ο ζημιώσας σε ποινική δίωξη, όχι όμως και σε αστική, η οποία είναι λιγότερο επαχθής.

Η διάταξη θα έχει ιδίως πρακτική σημασία, όταν το ποινικό αδίκημα είναι κακούργημα, οπότε ο χρόνος παραγραφής της αξιόποινης πράξης είναι είκοσι ή δέκα πέντε έτη (άρθρο 111 παρ 2 ΠοινΚ). Αντιθέτως, τα πλημμελήματα παραγράφονται μετά από πέντε έτη, ενώ τα πταίσματα μετά από ένα έτος (άρθρο 111 παρ3 και 4 ΠοινΚ).

Πάντως και μετά την, σύμφωνα με τα ανωτέρω, παραγραφή της αδικοπραξίας, αν η τελευταία απέφερε πλουτισμό στον

αδικήσαντα, αυτός εξακολουθεί να ευθύνεται, ενώπιον των αρχών, για την απόκτηση του αδικαιολόγητου πλουτισμού (938).

Πράγματι ο χρόνος της παραγραφής για αδικαιολόγητο πλουτισμό είναι εικοσαετής (249).⁵⁸

Π.χ. ο κλέφτης, εφ' όσον διατήρησε το όφελος που αποκόμισε από την κλοπή (909), ενάγεται επί αποδόση του πλουτισμού και μετά την πάροδο της εικοσαετίας κατά το άρθρο 937 πενταετίας. Ενώ, για τραυματισμό, ο τραυματίας δεν ενάγεται μετά την πενταετία (πλην των περιπτώσεων των άρθρων 310 παρ 3 και 311 ΠοινΚ, πρβλ. 111 παρ 2 ΠοινΚ), διότι κανένας πλουτισμός του τραυματία δεν προήλθε από το αδίκημα.⁵⁹

---

⁵⁸ Λιτζερόπουλος Ενοχικό Δίκαιο

⁵⁹ Δημαράς Αστικό Δίκαιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑΣ

4.1 Προαπαιτούμενα της δικαιοπραξίας

Εκτός από την δήλωση βουλήσεως, η οποία αποτελεί το ελάχιστο δυνατό ειδικό πραγματικό, χωρίς το οποίο δεν υπάρχει καν δικαιοπραξία, προβλέπονται από τον νόμο και ορισμένα προαπαιτούμενα της δικαιοπρακτικής ρύθμισης, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η δικαιοπραξία αποτελεί εκδήλωση ώριμης, υγιούς και ελεύθερης βουλήσεως, η οποία έχει εκφρασθεί με τον προσήκοντα, κατά τον νόμο, τρόπο. Τα προαπαιτούμενα αυτά είναι η ικανότητα για δικαιοπραξία, η έλλειψη διάστασης ανάμεσα στη δήλωση και στη βούληση, η έλλειψη ελαττωμάτων της βούλησης και περιεχόμενο της δικαιοπραξίας σύμφωνα με τον νόμο και τα χρηστά ήθη.

4.2. Έννοια της δήλωσης βουλήσεως

4.2.1 Δήλωση βουλήσεως και πράξη φιλοφροσύνης:

Όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, ουσιώδες στοιχείο, χωρίς την ύπαρξη του οποίου δεν υπάρχει δικαιοπραξία, είναι η δήλωση βουλήσεως, δηλαδή η πράξη με την οποία εξωτερικεύεται και τίθεται σε ισχύ η δικαιοπρακτική βούληση,

η βούληση παραγωγής εννόμου αποτελέσματος. Επομένως, η δήλωση βουλήσεως αποτελεί εξωτερίκευση δικαιοπρακτικής βούλησης, μέσο με το οποίο μια ενδιάθετη κατάσταση του προσώπου αποκαλύπτεται στον εξωτερικό κόσμο⁶⁰. Η εξωτερίκευση αυτή μπορεί να γίνει ποικιλοτρόπως (εγγράφως, με τον προφορικό λόγο, με αναγνωρισμένης σημασίας νεύματα κλπ.), αρκεί να μπορεί να γίνει αντιληπτή από εκείνους προς τους οποίους απευθύνεται.

Από τη δήλωση βουλήσεως με την παραπάνω έννοια, δηλ. αυτή που έχει ως περιεχόμενο την παραγωγή ορισμένου έννομου αποτελέσματος, πρέπει να διακρίνουμε τις διάφορες δηλώσεις που γίνονται χωρίς πρόθεση νομικής δέσμευσης και ιδίως τις λεγόμενες «πράξεις φιλοφροσύνης» που είναι συνήθεις στις κοινωνικές συναναστροφές⁶¹. Δεδομένου ότι δεν είναι πάντα εύκολο να διαπιστωθεί, αν ο πράττων είχε δικαιοπρακτική συνείδηση ή όχι, στην οριοθέτηση μεταξύ δηλώσεως βουλήσεως και πράξης φιλοφροσύνης βοηθά η ερμηνεία της συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Κατά την ερμηνεία, η οποία αποβλέπει στην αναζήτηση της αληθινής βούλησης του δηλούντος (ΑΚ 173) και γίνεται κατά την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (ΑΚ 200), λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης και σταθμίζεται η

---

⁶⁰ Βλ. Καράση (δικαιοπραξία Ι, σ. 267 επ.) για τη θεωρητική ανάλυση της έννοιας της δήλωσης βουλήσεως.

⁶¹ Για την έννοια της πράξης φιλοφροσύνης βλ. παραπ. § 28 αρ. 9.

υπάρχουσα κοινωνική και οικονομική κατάσταση των εμπλεκόμενων.

Παραδείγματα:

1)Οι γονείς δύο μικρών συμμαθητών ανέχονται τις αμοιβαίες επισκέψεις των παιδιών στις κατοικίες τους, οπότε μαζί με το δικό τους επιβλέπουν και το ξένο παιδί. Η συμπεριφορά αυτή, που δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σύναψη σύμβασης περί εποπτείας ανηλίκου, (Α.Κ 923 παρ.23) αποτελεί απλώς πράξη φιλοφροσύνης.

2)Η γερμανική νομολογία αποφάνθηκε ότι η διαβεβαίωση της κοπέλας προς τον φίλο της ότι ακολουθεί αντισυλληπτική αγωγή δεν αποτελεί νομικώς δεσμευτική δήλωση βουλήσεως⁶².

3)Αντίθετα, εάν ο ενδιαφερόμενος να επενδύσει τα χρήματά του προσέφυγε στις υπηρεσίες ενός συμβούλου επενδύσεων, καταρτίσθηκε σχετική σύμβαση⁶³.

4.2.2. Τα στοιχεία της δήλωσης βουλήσεως:

Η δήλωση βούλησης αποτελείται από δύο στοιχεία: 1) τη βούληση, που είναι το εξωτερικό στοιχείο της, και 2) τη δήλωση, που είναι το εξωτερικό στοιχείο της. Τη βούληση ως στοιχείο της δήλωσης βουλήσεως, εννοούμε υπό τις εξής μορφές:

---

⁶² Γερμανικό Ακυρωτικό (BGHZ 97, 372).

⁶³ Γερμανικό Ακυρωτικό (BGHZ 100, 117).

4.2.2. α)Βούληση της πράξης ή βούληση της ενέργειας:

Η βούληση αυτή σημαίνει ότι το πρόσωπο προβαίνει εκούσια σε κάποια ενέργεια, με την οποία εξωτερικεύει τη βούλησή του. Η έλλειψη της βούλησης πράξης, δηλαδή μια συμπεριφορά που δεν ελέγχεται από την θέληση του πράττοντος π.χ κατά την διάρκεια του ύπνου ή σε περίπτωση απόλυτης σωματικής βίας (vis absoluta), καθιστά τη δήλωση βουλήσεως ανύπαρκτη⁶⁴.

Παραδείγματα:

1)Ο Α υπνωτίζει τον Β και τον παρακινεί να υπογράψει μια επιταγή. Ο Β δεν είχε βούληση ενέργειας και κατά συνέπεια η πράξη του θεωρείται ανύπαρκτη.

2)Στην ψηφοφορία με ανάταση της χειρός για την ανάδειξη του διοικητικού συμβουλίου ενός σωματείου, ο Γ πιάνει το χέρι του Δ και το υψώνει με τη βία, με αποτέλεσμα ο πρόεδρος της συνέλευσης να θεωρήσει ότι ο Δ ψήφισε καταφατικά. Όμως, η ανάταση του χεριού του Δ δεν υφίσταται ως δήλωση βουλήσεως (vis absoluta).

---

⁶⁴ Υποστηρίζεται όμως (Σπυριδάκης αρ. 146^α) ότι σ'αυτή την περίπτωση η βούληση δηλώσεως δεν είναι ανύπαρκτη αλλά άκυρη.

4.2.2. β)Βούληση της δηλώσεως ή συνείδηση της δηλώσεως:

Είναι η βούληση του δηλούντος και η συμπεριφορά του αποτελεί νομικά σημαντική πράξη ή έχει δικαιοπρακτική σημασία, ενώ παραλλήλως έχει στόχο δηλαδή την παραγωγή κάποιου έννομου αποτελέσματος. Αν δεν υπάρχει η βούληση της δηλώσεως είτε αυτή πάσχει από κάποιο ελάττωμα είτε η δήλωση της βουλήσεως είναι άκυρη ή ακυρώσιμη⁶⁵.

Παραδείγματα:

1)Σε μια δημοπρασία έργων τέχνης ο φοιτητής Α σηκώνει το χέρι του για να χαιρετήσει ένα συγχωριανό του, χωρίς να γνωρίζει ότι αυτό εκλαμβάνεται ως προσφορά. Ο Α δεν είχε βούληση της δηλώσεως, δεν ήθελε δηλαδή να εκληφθεί η ανάταση του χεριού του ως προσφορά στην δημοπρασία.

2)Ο εστίατορας Ε, του οποίου έχουν παραπέσει τα γυαλιά, υπογράφει μια συναλλαγματική νομίζοντας ότι πρόκειται για απόδειξη παραλαβής κιβωτίων με αναψυκτικά. Ο Ε δεν γνώριζε ότι η υπογραφή που έθετε λειτουργούσε ως έκδοση συναλλαγματικής.

4.2.2. γ)Δικαιοπρακτική βούληση:

Θεωρείται η βούληση που κατευθύνεται στην παραγωγή συγκεκριμένων έννομων αποτελεσμάτων, τα οποία ο δηλών

---

⁶⁵ Κατά τον Παπαντωνίου (§ 55 σ. 293) και τον Σταθόπουλο (ΝΔίκ 25, 6 επ.) η βούληση της δήλωσης δεν αποτελεί στοιχείο της δηλώσεως βουλήσεως, με συνέπεια να υφίσταται η δεύτερη σε περίπτωση έλλειψης της πρώτης.

επιδιώκει να πετύχει με τη δήλωσή του. Έλλειψη ή ελάττωμα της δικαιοπρακτικής βούλησης καθιστά τη δήλωση βουλήσεως παθολογική, με αποτέλεσμα την ακυρότητα ή την ακυρωσία της⁶⁶.

Παραδείγματα:

Ο έμπορος Ε θέλει να στείλει με τηλετυπικό (telex) μια παραγγελία για 100 κιβώτια με κρασί από λάθος όμως κατά την πληκτρολόγηση γράφει 1000 κιβώτια. Ο Ε επιδίωκε να παραγγείλει 100 κιβώτια αλλά δήλωσε 1000.

Η διάκριση της βουλήσεως στα τρία είδη έχει πρακτική σημασία για την επίλυση των προβλημάτων που δημιουργούνται σε περίπτωση διάστασης δήλωσης και βούλησης.

Η δήλωση βουλήσεως διακρίνεται σε ρητή και σιωπηρή, ανάλογα με τον τρόπο κατά τον οποίο εκδηλώνεται, και σε απευθυντέα και μη απευθυντέα, ανάλογα με τον χρόνο κατά τον οποίο αναπτύσσει την ενέργειά της.

---

⁶⁶ Κατά την αντίθετη άποψη (Παπαντωνίου, ό.π. Σταθόπουλος, ό.π) η δικαιοπρακτική βούληση δεν αποτελεί στοιχείο της δήλωσης βουλήσεως, με συνέπεια η έλλειψή της να μην επηρεάζει το κύρος της.

4.3.Ρητή και σιωπηρή δήλωση βουλήσεως:

4.3.1. Ρητή δήλωση βουλήσεως:

Ρητή (ή άμεση) είναι η δήλωση βουλήσεως που εκδηλώνεται με τέτοια μέσα (π.χ προφορικός λόγος, έγγραφο), ώστε να συνάγεται αμέσως η βούληση του δηλούντος για την κατάρτιση ορισμένης δικαιοπραξίας. Το επίθετο «ρητή» δεν σημαίνει ότι η δήλωση βουλήσεως πρέπει αναγκαίως να γίνεται ακουστικά αισθητή. Ρητή είναι και η δήλωση που γίνεται αθόρυβα με χειρονομίες ή νεύματα, εφόσον από αυτή συνάγεται σαφώς ότι άμεσος σκοπός της είναι η εξωτερίκευση ορισμένης δικαιοπρακτικής βουλήσεως.

4.3.2. Σιωπηρή δήλωση βουλήσεως:

Σιωπηρή (ή έμμεση) είναι η δήλωση βουλήσεως που συνάγεται έμμεσα και συμπερασματικά από τη συμπεριφορά του δηλούντος, η οποία αποβλέπει συνήθως σε άλλο σκοπό. Για παράδειγμα, από την αίτηση εκδόσεως κληρονομητηρίου (ΑΚ 1956) συνάγεται σιωπηρή αποδοχή της κληρονομιάς⁶⁷. Η συναγωγή μιας δήλωσης βούλησης από ορισμένη συμπεριφορά στηρίζεται στις συνθήκες και περιστάσεις, υπό τις οποίες εκδηλώνεται, δεν αποκλείεται η ίδια συμπεριφορά να έχει,

---

⁶⁷ Βλ. και ΑΚ 1849 εδ. ά.

ανάλογα με τις περιστάσεις, διαφορετική κάθε φορά νομική σημασία⁶⁸.

Όταν μια συμπεριφορά είναι δυνατό να εκληφθεί ως σιωπηρή δήλωση βουλήσεως, ο ενεργών μπορεί να προβεί σε σχετική επιφύλαξη με την προϋπόθεση ότι η τελευταία δεν αντιφάσκει στο αναντίλεκτο νόημα της συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, αυτός που ζητά έκδοση κληρονομητηρίου δεν μπορεί να επιφυλαχθεί σημειώνοντας στην αίτησή του ότι η υποβολή της δεν σημαίνει αποδοχή της κληρονομιάς. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο ΑΚ καθιερώνει μαχητό τεκμήριο (ΑΚ 1756 παρ.2) ή πλάσμα δικαίου (ΑΚ 1766 παρ.1), σύμφωνα με το οποίο ορισμένη συμπεριφορά θεωρείται ότι περιλαμβάνει σιωπηρή δήλωση βουλήσεως. Πολλές ακόμη περιπτώσεις δικαιοπραξιών εν τοις πράγμασι αποτελούνται από σιωπηρές δηλώσεις βουλήσεως.

Παραδείγματα:

1) Η χρησιμοποίηση μιας παροχής ή υπηρεσίας, η οποία προσφέρεται έναντι ανταλλάγματος (η ανάβαση στο λεωφορείο, η χρήση οδού για την οποία εισπράττονται διόδια κ.λ.π) εκλαμβάνεται ως σιωπηρή δήλωση βουλήσεως για τη σύναψη της οικείας συμβάσεως.

---

⁶⁸ Και εδώ το επίθετο «σιωπηρή» δεν σημαίνει ότι η δήλωση βουλήσεως πρέπει αναγκάως να μη γίνεται ακουστικά αισθητή. Μια δήλωση βουλήσεως μπορεί να είναι ηχητικά ευκρινής έως και βροντώδης και εντούτοις «σιωπηρή», δηλαδή ἄρμμεση. Έτσι π.χ. όταν ο Α προτείνει στον υπερήφανο για το ταχύπλοο σκάφος του Β να αγοράσει το σκάφος για 1 εκ. δρχ. και ο Β απαντά στην «προσβολή» με ένα αχηρό ράπισμα του Α.

2) Η μετακόμιση του μισθωτή από το μίσθιο και η αποστολή των κλειδιών στην εκμισθωτή θεωρείται ως σιωπηρή δήλωση βουλήσεως περί καταγγελίας της σύμβασης μισθώσεως.

3) Η εκ μέρους του δανειστή είσπραξη, μετά τη λήξη της προθεσμίας για επιστροφή του δανείου, τόκων από τον οφειλέτη θεωρείται ως σιωπηρή συμφωνία παρατάσεως της προθεσμίας απόδοσης του δανείου.

4.3.3. Η σιωπή ως δήλωση βουλήσεως:

Σε αντίθεση με τα προαναφερθέντα, η σιωπή δεν έχει δικαιοπρακτικό περιεχόμενο, δεν αποτελεί δήλωση βουλήσεως. Όμως, κατ'εξάιρεση, μπορεί να ισοδυναμεί με δήλωση βουλήσεως συγκεκριμένου περιεχομένου, όταν έχει συμφωνηθεί ή προκύπτει από επανειλημμένες συναλλαγές ότι η έλλειψη απάντησης σε ορισμένη πρόταση θα εκλαμβάνεται ως αποδοχή ή απόρριψη της προτάσεως. Την εξομοίωση της σιωπής με δήλωση βουλήσεως είναι δυνατόν να προβλέπει και ο νόμος (π.χ ΑΚ 476, 564 παρ.2, 650, 1850) όταν προσδίδει στην πρώτη δικαιοπρακτικό περιεχόμενο, όπως συμβαίνει στις δικαιοπρακτικές παραλείψεις ή παραλείψεις δηλώσεως, οι οποίες εξετάστηκαν παραπάνω ως είδος δίκαιης νομικής πράξης.

Παραδείγματα:

1) Ο Α προτείνει στον Β την πώληση του μεταχειρισμένου αυτοκινήτου του, προκειμένου να αντιμετωπίσει πιεστικές οικονομικές ανάγκες, και ο Β σιωπά. Η σιωπή δεν σημαίνει τίποτα: ούτε αποδοχή ούτε απόρριψη της πρότασης.

2) Το ίδιο ισχύει και αν ο Α προσθέσει στην πρόταση, ότι θα εκλάβει τη σιωπή του Β ως αποδοχή.

3) Εάν όμως οι Α και Β είχαν προηγουμένως συμφωνήσει ότι η πρόταση του Α θα θεωρείται ότι έγινε δεκτή, αν ο Β δεν την αποκρούσει ρητώς μέσα σε ορισμένη προθεσμία, μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής η σιωπή του Β σημαίνει δήλωση περί αποδοχής.

4.4. Απευθυντές και μη απευθυντές δηλώσεις βουλήσεως:

4.4.1. Εισαγωγικά:

Η δήλωση βουλήσεως συντελείται, δηλαδή υπάρχει, με την εξωτερίκευση της δικαιοπρακτικής βούλησης. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι έχει πάντα ήδη σ' αυτό το χρονικό σημείο νομική ενέργεια, ότι παράγει δηλαδή τα έννομα αποτελέσματά της με μόνη την εξωτερίκευσή της. Για την ενέργεια της δήλωσης βουλήσεως στις περισσότερες περιπτώσεις απαιτείται, εκτός εκτός από τη συντέλεση, και η συνδρομή άλλων προϋποθέσεων. Για να γίνει καλύτερα αντιληπτό το ζήτημα του χρόνου έναρξης

της ισχύος της δήλωσης βουλήσεως, πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ μη απευθυντέας και απευθυντέας δηλώσεως.

4.4.2. Μη απευθυντέες δηλώσεις

Στις μη απευθυντέες (ή μη ληψιδεείς) δηλώσεις βουλήσεως, δηλαδή σ' αυτές που δεν απαιτείται να απευθυνθούν σε άλλο πρόσωπο, η συντέλεση και η απόκτηση ενέργειας επέρχονται την ίδια χρονική στιγμή, δηλαδή αμέσως μόλις εξωτερικευθεί η δικαιοπρακτική βούληση.

Τέτοιες δηλώσεις βουλήσεως είναι η παραίτηση από το δικαίωμα ακυρώσεως (ΑΚ 156), η προκήρυξη (ΑΚ 709), η παραχώρηση δικαιοπρακτικού τίτλου υποθήκης (ΑΚ 1266), η παραίτηση από υποθήκη (ΑΚ 1319) κλπ. Για να υπάρχει βεβαιότητα για το χρονικό αυτό σημείο, οι μη απευθυντέες δηλώσεις βουλήσεως (οι οποίες αποτελούν την εξαίρεση στο δικαίωμα μας σύστημα), καταρτίζονται συνήθως εγγράφως, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι όλες οι μη απευθυντέες είναι και τυπικές δικαιοπραξίες. Για παράδειγμα, αρκεί η δημόσια ανακοίνωση της προκήρυξης, ενώ είναι αδιάφορο αν αυτή έγινε προφορικώς ή εγγράφως. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, κατά τις οποίες η μη απευθυντέα δήλωση βουλήσεως αναπτύσσει την ενέργειά της σε χρονικό διάστημα

μεταγενέστερο από αυτό της συντέλεσής της, όπως η διαθήκη μετά τον θάνατο του διαθέτη.

4.4.3. Απευθυντές δηλώσεις:

Αντίθετα, στις απευθυντές (ή ληψιδεείς) δηλώσεις βουλήσεως, οι οποίες αποτελούν εξαίρεση του κανόνα, τα χρονικά σημεία της συντέλεσης και της παραγωγής έννομων αποτελεσμάτων δεν ταυτίζονται. Η δήλωση βουλήσεως συντελείται με την εξωτερίκευση της δικαιοπρακτικής βούλησης αλλά αποκτά νομική ισχύ (ενέργεια) από τη στιγμή που θα περιέλθει στο πρόσωπο στο οποίο απαιτείται να απευθυνθεί (ΑΚ 167)⁶⁹. Συνεπώς, η περιέλευση αποτελεί όρο του ενεργού της απευθυντέας δηλώσεως βουλήσεως.

Από την ΑΚ 167 προκύπτει ότι ο ΑΚ ακολουθεί τη θεωρία της λήψης ή παραλαβής⁷⁰. Δηλαδή η απευθυντέα δήλωση βουλήσεως αποκτά ενέργεια με την περιέλευσή της σ' αυτόν στον οποίο πρέπει να απευθυνθεί. Περιέλευση υπάρχει, όταν η δήλωση εισέλθει στη σφαίρα επιρροής του λήπτη. Επομένως, δεν αρκεί ούτε η απλή εξωτερίκευση της δηλώσεως βουλήσεως

---

⁶⁹ Η ΑΚ 167 αποτελεί κανόνα ενδοτικού δικαίου. Είναι δυνατόν δηλαδή να συμφωνηθεί ότι η περιέλευση θα γίνει με ορισμένο τρόπο (π.χ. με δικαστικό επιμελητή), σε ορισμένο χρόνο (π.χ. ώρες λειτουργίας ενός καταστήματος) ή ότι η ενέργεια της δήλωσης δεν είναι απαραίτητη η περιέλευσή της στον λήπτη κ.α.

⁷⁰ Σχετικά με τη θεωρία της λήψης αλλά και με άλλες θεωρίες βλ. αντί πολλών Σημαντήρα, αρ. 628.

(θεωρία της εξωτερικεύσεως π.χ. η σύνταξη και υπογραφή επιστολής, στην οποία περιέρχεται δήλωση καταγγελίας συμβάσεως μισθώσεως) ούτε η αποστολή της στον προς τον απαιτείται να απευθυνθεί (θεωρία της αποστολής: π.χ. η ταχυδρόμηση της επιστολής). Απαιτείται η δήλωση να περιέλθει σε βιοτικό χώρο ελεγχόμενο από τον λήπτη, έτσι ώστε να είναι αυτός σε θέση, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, να πληροφορηθεί το περιεχόμενό της⁷¹ (π.χ. ρήψη της επιστολής από τον ταχυδρόμο στο γραμματοκιβώτιο του λήπτη, ειδοποίηση ότι στο ταχυδρομείο υπάρχει συστημένη επιστολή, παράδοση του εξώδικου εγγράφου από τον δικαστικό επιμελητή στα χέρια της γραμματέως ή προσώπου που συνοικεί με τον λήπτη). Αντιθέτως, δεν υφίσταται λήψη, όταν η δήλωση περιέρχεται στη σφαίρα επιρροής του λήπτη, χωρίς όμως να είναι αναμενόμενο κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων ότι θα λάβει εγκαίρως γνώση του περιεχομένου της (π.χ. ο εκμισθωτής τοποθετεί κρυφά στην τσέπη του μισθωτή επιστολή, με την οποία καταγγέλει τη μίσθωση)⁷². Δεν απαιτείται όμως η γνώση του περιεχομένου της δηλώσεως βουλήσεως από τον λήπτη (θεωρία της γνώσης: π.χ. άνοιγμα και ανάγνωση της επιστολής).

---

⁷¹ Εάν ο λήπτης δεν προβεί στις αναμενόμενες κατά τις αντιλήψεις των συναλλαγών ενέργειες για να πληροφορηθεί τη δήλωση βουλήσεως, υφίσταται περιέλευση της δηλώσεως και κατά συνέπεια η δήλωση αναπτύσσει την ενέργειά της.

⁷² Εάν ο αγοραστής ρίξει επιστολή, με την οποία αποδέχεται την πώληση, στο κατάστημα του πωλητή την Κυριακή, ημέρα κατά την οποία το κατάστημα είναι κλειστό, θα θεωρηθεί ότι η δήλωση περιήλθε στον πωλητή την επόμενη εργάσιμη ημέρα.

Από τα παραπάνω, συνάγεται, ότι δεν υπάρχει περιέλευση όταν ο λήπτης δεν έχει τη δυνατότητα να πληροφορηθεί το περιεχόμενο της δηλώσεως, όπως στην περίπτωση που η τελευταία είναι διατυπωμένη σε γλώσσα άγνωστη στον λήπτη ή είναι γραμμένη σε μη ευανάγνωστους χαρακτήρες, όπως και όταν δεν είναι σαφές σε ποιόν απευθύνεται. Το ζήτημα, πάντως, θα πρέπει να κρίνεται σύμφωνα με τις αντιλήψεις των συναλλαγών. Υπάρχει π.χ. δυνατότητα γνώσης του περιεχομένου δηλώσεως που έχει συνταχθεί σε γλώσσα άγνωστη στον λήπτη, αν πρόκειται για διεθνή οικονομική συναλλαγή και τα μέρη έχουν στο πλαίσιο της δραστηριότητάς τους ευχέρεια πρόσβασης σε μεταφραστικές υπηρεσίες.

Με την ρύθμιση της ΑΚ 167 κατανέμεται ανάμεσα στον δηλούντα και στον λήπτη ο κίνδυνος της μη περιέλευσης της δηλώσεως στον λήπτη καθώς και εκείνος της καθυστερημένης περιέλευσης. Κριτήριο γι' αυτόν τον καταμερισμό είναι ο κύκλος των περιστατικών, τα οποία εντάσσονται στη σφαίρα εξουσίας του κάθε προσώπου και, κατά συνέπεια, μπορούν να ελεγχθούν.

Η περιέλευση της δηλώσεως μπορεί να γίνει αμέσως, όταν δεν υπάρχει άμεση επικοινωνία δηλούντος-λήπτη, οπότε εξωτερίκευση και λήψη της δηλώσεως συμπίπτουν χρονικά (προφορική επικοινωνία, τηλεφωνική συνδιάλεξη, εγχείριση από τον δηλούντα προς τον λήπτη εγγράφου με τη δήλωση) ή εμμέσως όταν για τη λήψη της δηλώσεως απαιτείται παρέλευση

ορισμένου χρονικού διαστήματος από την εξωτερίκευσή της (π.χ. διαβίβαση της δηλώσεως με επιστολή, με άγγελο)⁷³. Στην περίπτωση της άμεσης περιέλευσης η συντέλεση και η ενέργεια της δηλώσεως βουλήσεως συμπίπτουν χρονικά⁷⁴.

Παραδείγματα:

1) Ο Α καρφίτσωσε σε δέντρο του δρόμου ένα σημείωμα με το εξής περιεχόμενο: «Όποιος μου φέρει το σκυλάκι μου που χάθηκε θα λάβει ως αμοιβή 150 ευρώ». Ο Β βρήκε το σκυλάκι και το παρέδωσε στον Α, χωρίς να έχει διαβάσει το σημείωμα. Παρόλα αυτά δικαιούται να ζητήσει την αμοιβή, γιατί η προκήρυξη αποτελεί μονομερή δικαιοπραξία αποτελούμενη από μια μη απευθυντέα δήλωση βουλήσεως (ΑΚ 709).

2) Ο μισθωτής Μ, ο οποίος σύμφωνα με το μισθωτήριο μπορεί να καταγγείλει τη μίσθωση πριν από τριάντα μέρες για το τέλος του ημερολογιακού τριμήνου, κατήγγειλε τη μίσθωση για το τέλος Σεπτεμβρίου με μια επιστολή προς τον εκμισθωτή Ε, την οποία ο ταχυδρόμος έριξε στο γραμματοκιβώτιο του Ε στις 20 Αυγούστου. Η καταγγελία είναι έγκυρη, ακόμη και αν ο Ε έλειπε σε διακοπές και επέστρεψε σπίτι του στις 10 Σεπτεμβρίου.

---

⁷³ Η απευθυντέα δήλωση βουλήσεως μπορεί να γίνει και προς τον αντιπρόσωπο του λήπτη, εφόσον η δήλωση αναφέρεται σε θέματα, για τα οποία εκείνος έχει εξουσία αντιπροσωπεύσεως.

⁷⁴ Ο λήπτης δεν έχει κατ' αρχήν υποχρέωση παραλαβής της δήλωσης βουλήσεως που απευθύνεται σ' αυτόν (π.χ. παραλαβή τηλεγραφήματος). Κατ' εξαίρεση υπάρχει τέτοια υποχρέωση, όταν επιβάλλεται από σύμβαση, τα χρηστά ήθη, την καλή πίστη ή τα συναλλακτικά ήθη (βλ. ΑΚ 197, 281 και 919).

3)Ο Α συνέταξε και υπέγραψε έγγραφο, με το οποίο παραγγέλει στον έμπορο Π την αποστολή ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Επειδή όμως ήθελε να ελέγξει προηγουμένως την προσφορά και ενός άλλου εμπόρου, άφησε τον φάκελο με την παραγγελία ανοικτό πάνω στο γραφείο του. Η γυναίκα του, νομίζοντας ότι ο Α ξέχασε να πάρει μαζί του τον φάκελο, τον έκλεισε, του επικόλλησε γραμματόσημο και τον έριξε στο ταχυδρομικό κιβώτιο της γειτονιάς. Εάν σε λίγες μέρες καταφθάσει το μηχάνημα, ο Α δικαιούται να αρνηθεί την εξόφληση του τιμολογίου (δηλ. την καταβολή του τιμήματος), διότι δεν καταρτίστηκε σύμβαση πωλήσεως, αφού ο Α δεν απηύθυνε σχετική δήλωση βουλήσεως στον Π. Θα υποχρεωθεί μόνο να αποκαταστήσει τα έξοδα του Π για την αποστολή και ανάληψη του πράγματος (κατά ανάλογη εφαρμογή της ΑΚ 145)

4.4.4. Ανάκληση:

Από την περιέλευση της απευθυντέας δηλώσεως βουλήσεως στον λήπτη, ο δηλών δεσμεύεται και μπορεί να την ανακαλέσει. Αν όμως πριν ή ταυτόχρονα με την περιέλευση της δήλωσης ληφθεί και η ανάκλησή της, τότε, σύμφωνα με την ΑΚ 168, και η αρχική δήλωση βουλήσεως δεν έχει καμμία ενέργεια. Η ΑΚ 168 δεν εφαρμόζεται στις μη απευθυντέες δηλώσεις βουλήσεως, για τις οποίες δεν υπάρχει γενική ρύθμιση, αλλά η ανάκληση

κρίνεται κατά περίπτωση (ΑΚ 111, 1763) . Εφαρμόζεται όμως για τις τροποποιήσεις της δηλώσεως.

Παράδειγμα:

Ο Α με επιστολή προς το κατάστημα του Β παραγγέλνει ένα βιβλίο. Αργότερα το μετανιώνει και στέλνει τον αδελφό του Γ να ανακαλέσει την παραγγελία. Εάν ο Γ ειδοποιήσει τον Β πριν ή συγχρόνως με τη λήψη της επιστολής, ο Α δεν δεσμεύεται από τη δήλωσή του.

4.4.5. Δήλωση βουλήσεως προς ανίκανο για δικαιοπραξία:

Η απευθυντέα δήλωση βουλήσεως είναι άκυρη⁷⁵, αν ο λήπτης αυτής ήταν ανίκανος για δικαιοπραξία (ΑΚ 170) , καθώς επίσης και αν δεν είχε συνείδηση των πράξεών του ή βρισκόταν σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του (ΑΚ 171 παρ.1) . Άκυρη είναι επίσης η δήλωση βουλήσεως προς πρόσωπο περιορισμένως ικανό, αν δεν είχε ικανότητα για την συγκεκριμένη δικαιοπραξία, στην οποία η δήλωση αποσκοπούσε (ΑΚ 172) . Στις περιπτώσεις αυτές η δήλωση βουλήσεως εγκύρως απευθύνεται στον νόμιμο αντιπρόσωπο του ανίκανου ή περιορισμένως ικανού (ΑΚ 211 παρ.2) .

---

⁷⁵ Κατά την κρατούσα γνώμη (Παπαντωνίου, § 56 σ. 299 Ασπρογέρακας- Γρίβας, § 57 σ. 254 Καραλής, σ. 197) η ακυρότητα είναι απόλυτη. Ορθότερο όμως είναι να θεωρηθεί ως σχετική υπέρ του ανικάνου (έτσι και Σπυριδάκης, αρ. 152ηα), διότι με αυτόν τον τρόπο προστατεύονται καλύτερα τα συμφέροντα του ανικάνου, για τον οποίο ίσως είναι πιο συμφέρον να ισχύει η δήλωση βουλήσεως (βλ. και παρακάτω).

Παραδείγματα:

1) Η πρόταση για σύναψη ορισμένης συμβάσεως μπορεί να απευθυνθεί εγκύρως προς έναν ανήλικο που έχει συμπληρώσει το δέκατο έτος, αν αυτός έχει ικανότητα για τη δικαιοπραξία στην οποία η δήλωση αποσκοπεί (ΑΚ 172).

2) Εάν η πρόταση προέρχεται από τον ανήλικο, είναι έγκυρη εφόσον ο ανήλικος έχει ικανότητα για τη συγκεκριμένη δικαιοπραξία.

4.4.6. Θάνατος ή δικαιοπρακτική ανικανότητα του δηλούντος:

Σύμφωνα με την ΑΚ 169, ο θάνατος ή η δικαιοπρακτική ανικανότητα του δηλούντος δεν επιδρά στο κύρος της συντελεσμένης δηλώσεως βουλήσεως. Αυτό σημαίνει ότι εάν ο δηλών πεθάνει ή καταστεί δικαιοπρακτικός ανίκανος μετά την τελείωση της δήλωσης αλλά πριν από την περιέλευσή της στον λήπτη, η δήλωση βουλήσεως διατηρεί το κύρος της και παράγει ενέργεια από την στιγμή που θα περιέλθει στον αποδέκτη.

Η διάταξη εφαρμόζεται αναλογικά και στις μη απευθυντές δηλώσεις βουλήσεως, όταν απαιτείται μετά τη συντέλεσή τους η πλήρωση κάποιου όρου του ενεργούντος και εν τω μεταξύ μεσολαβήσει θάνατος ή δικαιοπρακτική ανικανότητα του δηλώσαντος. Δεν εφαρμόζεται όμως στην περίπτωση που η δήλωση δεν έχει εξέλθει ακόμη από την σφαίρα επιρροής του

δηλούντος με κατεύθυνση προς τον λήπτη (π.χ. ο Α γράφει και τοποθετεί σε φάκελο μια επιστολή, με την οποία πωλεί το αυτοκίνητό του. Πριν όμως την παραδώσει στο ταχυδρομείο πεθαίνει). Η ΑΚ 169 βρίσκεται σε αρμονία προς την ΑΚ 188, η οποία εφαρμόζεται ειδικά για την πρόταση προς σύναψη συμβάσεως. Και οι δύο διατάξεις αποτελούν ενδοτικό δίκαιο.

Παράδειγμα:

Εάν ο Μ ταχυδρόμησε την επιστολή με την καταγγελία της σύμβασης μισθώσεως και την επόμενη πέθανε ή τέθηκε σε στερητική δικαστική συμπαράσταση με δικαστική απόφαση (ΑΚ 1676), η καταγγελία παραμένει ισχυρή και αναπτύσσει τα αποτελέσματά της με την περιέλευσή της στον Ε.

4.5.Πράξη βουλήσεως:

4.5.1.Έννοια:

Το ελάχιστο ειδικό πραγματικό ορισμένων δικαιопραξιών δεν περιέχει δήλωση βουλήσεως με την έννοια της εξωτερίκευσης ορισμένης δικαιοπρακτικής βούλησης αλλά μια πράξη, η οποία πραγματώνει την δικαιοπρακτική βούληση χωρίς ωστόσο να την εξωτερικεύει. Η πράξη αυτή τείνει να διαπλάσει εκείνη την πραγματική κατάσταση που ανταποκρίνεται στην επιδιωκόμενη έννομη συνέπεια και καλείται πράξη βουλήσεως. Από την πράξη αυτή συνάγεται η δικαιοπρακτική βούληση του

πράττοντος. Περιπτώσεις τέτοιων πράξεων είναι η αποδοχή της πρότασης (ΑΚ 193), η πρωτότυπη κτήση της νομής (ΑΚ 974), η κτήση κυριότητας αδέσποτου κινητού (ΑΚ 1075), η εγκατάλειψη της κυριότητας κινητού (ΑΚ 1076) κ.α.

4.5.2. Νομική ρύθμιση:

Δεδομένου ότι οι πράξεις βουλήσεως αποτελούν δικαιοπραξίες, εφαρμόζονται σ' αυτές οι διατάξεις για την δικαιοπραξία, εφόσον συμβιβάζονται με την ιδιαίτερη φύση των πράξεων αυτών. Για παράδειγμα, εφαρμόζονται οι διατάξεις για την δικαιοπρακτική ικανότητα και την ερμηνεία, ενώ αντιθέτως δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις για τις απευθυντές δηλώσεις βουλήσεως, την εικονικότητα και την ακύρωση λόγω πλάνης⁷⁶.

Παραδείγματα:

1) Ο Α με σκοπό την παραίτηση από την κυριότητα, ρίχνει το ρολόι του στη θάλασσα. Η πράξη αυτή, χωρίς να αποτελεί εξωτερίκευση βουλήσεως, κατευθύνεται στη δημιουργία μιας πραγματικής κατάστασης που ανταποκρίνεται στην επιδιωκόμενη έννομη συνέπεια, επομένως είναι μια πράξη βουλήσεως (εγκατάλειψη κινητού: ΑΚ 1076) .

---

⁷⁶ Έτσι και Σπυριδάκης, αρ. 149δ. βλ. και Καρασή (δικαιοπραξία Ι, σ. 366 επ.) κατά τον οποίο οι διατάξεις για την πλάνη εφαρμόζονται στις πράξεις βουλήσεως που επενεργούν σε αλλότρια συμφέροντα, αντιθέτως, οι πράξεις βουλήσεως που δεν επενεργούν σε αλλότρια συμφέροντα (π.χ. εγκατάλειψη κινητού) δεν χρειάζεται να ακυρωθούν λόγω πλάνης αλλά αρκεί η απόδειξη της πραγματικής βούλησης του πρόσωπου που επιχειρεί την πράξη, για να ανατραπούν οι έννομες συνέπειές της.

2)Εάν ο Α έριξε το ρολόι του στη θάλασσα κατά λάθος, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις για την πλάνη. Ο Α μπορεί να αποδείξει την πραγματική βούλησή του και να ανατρέψει τη δημιουργηθείσα κατάσταση, χωρίς να απαιτείται ακύρωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ευρωπαϊκό αδικοπρακτικό Δίκαιο

5.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Τα γνωρίσματα της ευρωπαϊκής ταυτότητας του Ιδιωτικού Δικαίου, που έχουν τις καταβολές τους στις κοινές ρίζες, αλλά και στην τάση των νεωτέρων κωδικοποιήσεων να συνεκτιμήσουν τα πορίσματα του συγκριτικού Δικαίου δεν έλειψαν⁷⁷.

Η ευρωπαϊκή κοινοτική νομοθεσία έχει κατ'έξοχήν, τα τελευταία χρόνια, αντικαταστήσει ή οπωσδήποτε έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό πολλές περιοχές και του Ιδιωτικού Δικαίου.

Το Δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή, το Εμπορικό Δίκαιο και ειδικότερα το Εταιρικό, το Ασφαλιστικό, το Τραπεζικό καθώς και το Ατομικό Εργατικό Δίκαιο έχουν προφανώς ευρωπαϊκό προσανατολισμό⁷⁸.

Η έλλειψη ενός κεντρικού δικαιοῦ ἄξονα και ο αποσπασματικός χαρακτήρας των μέχρι τώρα επεμβάσεων του κοινοτικού νομοθέτη, οδήγησαν τελευταία το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στην απόφαση λήψεως των αναγκαίων μέτρων και διενεργείας των απαραίτητων προετοιμασιών προκειμένου να

---

⁷⁷ Zweigert-Kotz, Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts, Bd.I (1984), S. 87ff. Kerameus, The Greek Law of Contract in a European Perspective, σελ. 251 επ.

⁷⁸ Blaurock, Europaisches Privatrecht, JZ 1994, S. 270.

ξεκινήσει η επεξεργασία ενός Ευρωπαϊκού Κώδικα Ιδιωτικού Δικαίου⁷⁹.

Οι προσπάθειες για την προσέγγιση ορισμένων κλάδων του Ιδιωτικού Δικαίου στην Ε.Ε. γίνονται με σκοπό την ενοποίηση της αγοράς των χωρών-μελών που την απαρτίζουν.

Η ενοποίηση του Αστικού Δικαίου στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως δημιουργεί πολλά προβλήματα με την εισδοχή των κοινοτικών ρυθμίσεων στις εθνικές έννομες τάξεις, γιατί ακριβώς οι κοινοτικές ρυθμίσεις δεν είναι συμβατές με τα ποικίλα συστήματα Δικαίου των χωρών υποδοχής.

Όταν όμως η σχεδιαζόμενη νομοθετική ρύθμιση, αποδεσμεύεται από εθνικά πρότυπα και διαμορφώνεται ως αυτόνομο δημιούργημα χωρίς εθνική ταυτότητα, τα προβλήματα είναι πολύ λιγότερα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ορθής προσεγγίσεως του προβλήματος είναι η περίπτωση της Οδηγίας για την ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικών προϊόντων, η οποία εισάγει την ευθύνη χωρίς υπαιτιότητα, σε αντίθεση με τις περισσότερες εθνικές δικαϊκές ρυθμίσεις, στις οποίες βάση ευθύνης αποτελεί η υπαιτιότητα, με στοιχεία τόσο από την κεντρο-ευρωπαϊκή όσο και από την αγγλο-σαξωνική οικογένεια Δικαίων.

Προς την ίδια κατεύθυνση είναι προσανατολισμένα και τα σχέδια Οδηγίας για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες,

---

⁷⁹ Rabels.56 (1992), S. 320f).

καθώς και η πρόταση Οδηγίας όσον αφορά την ευθύνη για τα απόβλητα.

5.2 Ευθύνη του παραγωγού

Ευθύνη κατά το Ν.2251/1994

5.2.1 Ρύθμιση⁸⁰

1. Ο ν. 2251/1994 ρυθμίζει στα άρθρα 6 έως 7 την ευθύνη του παραγωγού κ.λ.π. για ελαττωματικά προϊόντα. Αυτά αποδίδουν κατά μεγάλο μέρος την οδηγία 85/374/1985 της ΕΟΚ. Η ευθύνη, όπως συνάγεται από το σκοπό του νόμου, υφίσταται, με ελάχιστες εξαιρέσεις, απέναντι στον καταναλωτή. Τέτοιος είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το οποίο προορίζονται και το οποίο χρησιμοποιεί τα προϊόντα που προσφέρονται στην αγορά, εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους. Η ρύθμιση δε θίγει τα δικαιώματα του καταναλωτή από τις κοινές διατάξεις οι οποίες παρέχουν μεγαλύτερη προστασία. Εξαίρεση ισχύει μόνο για τις διατάξεις που αφορούν την παραγραφή ή την

---

⁸⁰ Αλεξανδρίδου, Δίκαιο προστασίας καταναλωτή II 1996 αριθμ. 186 επ.. Αυγουστιανάκης σε Σταθόπουλου- Χιωτέλλη- Αυγουστιανάκη, το Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο I 1995 σ. 125 επ. Καράκωστα, Προστασία του καταναλωτή (ν. 2251/1994) 1997 σ. 101 επ. I. Ρόκα, Ευθύνη για προϊόντα 1997.

αποκλειστική προθεσμία, αυτές σε κάθε περίπτωση (είτε μεγαλύτερες είτε μικρότερες) δεν εφαρμόζονται.

2. Η ρύθμιση σε γενικές γραμμές είναι ικανοποιητική:
α) Προστατεύει τον καταναλωτή ιδίως, γιατί μεταφέρει το βάρος απόδειξης στον παραγωγό κ.λ.π. πολλών γεγονότων που ανήκουν στη σφαίρα επιρροής του. β) Προσδιορίζει τα κριτήρια για τα ελαττώματα των προϊόντων (ασφάλεια) με τάση προστασίας του καταναλωτή, η οποία όμως λαμβάνει υπόψη σε σημαντικό βαθμό και τα συμφέροντα του παραγωγού κ.λ.π. Η αξία της ρύθμισης πάντως δεν πρέπει να υπερτιμηθεί. Ανάλογες λύσεις μπορούν να συναχθούν και με τις γενικές διατάξεις.

5.2.2. Απαλλακτικές ρήτρες, παραγραφή

1. Απαλλακτικές ρήτρες. Κάθε συμφωνία για περιορισμό ή απαλλαγή του παραγωγού από την ευθύνη του είναι άκυρη.

2. Παραγραφή. Οι αξιώσεις κατά του παραγωγού για ζημίες παραγράφονται μετά τριετία, αφότου ο ζημιωθείς πληροφορήθηκε ή όφειλε να πληροφορηθεί τη ζημία, το ελάττωμα και την ταυτότητα του παραγωγού.

3. Αποσβηστική προθεσμία. Τα δικαιώματα του ζημιωθέντος κατά του παραγωγού αποσβήνονται μετά δεκαετία από τότε που κυκλοφόρησε το συγκεκριμένο προϊόν.

5.2.3. Υπεύθυνοι

Υπεύθυνοι για τη ζημία που προκαλείται από ελαττωματικό προϊόν, δηλ. ανασφαλές, είναι ο παραγωγός, ο εισαγωγέας και ο προμηθευτής του. Περισσότεροι υπεύθυνοι ευθύνονται εις ολόκληρον.

5.2.4 Παραγωγός, εισαγωγέας, προμηθευτής

1. Παραγωγός θεωρείται όποιος κατασκευάζει τελικό προϊόν, πρώτη ύλη ή συστατικό. Επίσης και όποιος εμφανίζεται ως παραγωγός του προϊόντος επιθέτοντας σ' αυτό την επωνυμία, το σήμα ή άλλο διακριτικό γνώρισμα (φαινομενικός παραγωγός).
2. Εισαγωγέας είναι όποιος εισάγει ένα προϊόν για πώληση, χρηματοδοτική ή απλή μίσθωση ή άλλη μορφή διανομής στα πλαίσια που ασκεί την επαγγελματική εμπορική δραστηριότητά του. Η εισαγωγή είναι αδιάφορο αν γίνεται από χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή από Τρίτη χώρα⁸¹.
3. Προμηθευτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατά την άσκηση της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητάς του προμηθεύει προϊόντα. Κάθε προμηθευτής

---

⁸¹ Βλ. τη διαφορετική ρύθμιση (εισαγωγή μόνο από τρίτες χώρες) της § 4 II γερμΝΕυθΠαρ και Καράκωστα ανωτ. σ. 106 I. Ρόκα ανωτ. 275 πρβλ. και Αλεξανδρίδου ανωτ. αριθμ. 193, χωρίς τελική θέση.

του προϊόντος θεωρείται για την εφαρμογή του ν. 2251/1994 παραγωγός, όταν η ταυτότητα του παραγωγού είναι άγνωστη, εκτός αν μέσα σε εύλογο χρόνο ενημερώσει τον καταναλωτή για την ταυτότητα του τελευταίου ή εκείνου που του προμήθευσε το προϊόν (πλασματικός παραγωγός). Το ίδιο ισχύει και για τον προμηθευτή προϊόντων εισαγωγής, όταν η ταυτότητα του εισαγωγέα είναι άγνωστη, έστω και αν η ταυτότητα του παραγωγού είναι γνωστή (πλασματικός εισαγωγέας).

Περισσότεροι υπεύθυνοι για την ίδια ζημία ευθύνονται εις ολόκληρον απέναντι στο ζημιωθέντα και έχουν κατ' αλλήλων δικαίωμα αναγωγής ανάλογα με τη συμμετοχή τους στη επέλευση της ζημίας. Η παρ.10 του άρθρου 6 κάνει λόγο για ευθύνη απέναντι στον καταναλωτή. Η ευθύνη όμως απέναντι σε τρίτους επιβάλλει, με διασταλτική ερμηνεία, την επέκταση της ευθύνης εις ολόκληρον και σ' αυτούς.

5.2.5. Προϊόν, ελάττωμα, ζημία- αποζημίωση

A. Εισαγωγικά

Ο παραγωγός, ο εισαγωγέας και ο προμηθευτής έχουν την υποχρέωση να διαθέτουν στην αγορά προϊόντα χωρίς ελάττωμα δηλ. ασφαλή. Σε περίπτωση που θα παραβούν αυτή την

υποχρέωση, οφείλουν να αποκαταστήσουν τη σχετική περιουσιακή ζημία.

B. Προϊόν

Προϊόν θεωρείται : α) το τελικό προϊόν, η πρώτη ύλη ή το συστατικό που έχουν αποτελέσει αντικείμενο κατασκευής. β) Το κινητό που ενσωματώθηκε ως συστατικό σε άλλο κινητό ή ακίνητο. γ) Η φυσική δύναμη, ιδίως το ηλεκτρικό ρεύμα και η θερμότητα, εφόσον υπόκειται σε εξουσίαση, όταν περιορίζεται σε ορισμένο χώρο.

Γ. Ελάττωμα

Ελαττωματικό είναι το προϊόν, κατά την έννοια του άρθρου 6, αν δεν παρέχει την εύλογα αναμενόμενη ασφάλεια. Αυτή κρίνεται με βάση τις ειδικές συνθήκες και ιδίως την εξωτερική εμφάνιση του προϊόντος, την εύλογα αναμενόμενη χρησιμοποίησή του και το χρόνο κατά τον οποίο αυτό τέθηκε σε κυκλοφορία. Δεν είναι ελαττωματικό ένα προϊόν, για το μόνο λόγο, ότι μεταγενέστερα τέθηκε σε κυκλοφορία άλλο τελειότερο.

Ασφάλεια

1. Ασφαλές θεωρείται, ειδικότερα, ένα προϊόν, όταν υπό ευλόγως προβλεπόμενες συνθήκες χρήσης, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η διάρκεια της τελευταίας, εμφανίζει τα εξής χαρακτηριστικά⁸²: Δεν παρουσιάζει κανένα κίνδυνο ή παρουσιάζει κινδύνους χαμηλού επιπέδου που θεωρούνται αποδεκτοί στα πλαίσια ενός υψηλού βαθμού προστασίας για την υγεία και ασφάλεια των προσώπων.

Για τα παραπάνω λαμβάνονται υπόψη ιδίως: α) Τα χαρακτηριστικά του, και ιδιαίτερα η σύνθεση, η συσκευασία, ο τρόπος συναρμολόγησης και η συντήρησή του.

β) Οι επιπτώσεις που έχει σε άλλα προϊόντα, στην περίπτωση που είναι ευλόγως δυνατό να προβλεφθεί ότι αυτό θα χρησιμοποιηθεί μαζί τους.

γ) Η παρουσίασή του, η επισήμανσή του, οι τυχόν οδηγίες χρήσης και ο τρόπος διάθεσής του μετά τη χρήση του, καθώς και κάθε άλλη οδηγία που προέρχεται από τον κατασκευαστή.

δ) Οι κατηγορίες των καταναλωτών που αντιμετωπίζουν σοβαρό κίνδυνο από τη χρησιμοποίησή του, και ιδιαίτερα τα παιδιά.

2. Μόνη η δυνατότητα να επιτευχθεί υψηλότερος βαθμός ασφάλειας ή να προμηθευτούν άλλα προϊόντα που παρουσιάζουν μικρότερο κίνδυνο δε συνιστά επαρκή λόγο για

---

⁸² Βλ. και ΥπΑπ Φ1-503 (Φ.Ε.Κ. 98Β 12-2-1996).

να χαρακτηριστεί ένα προϊόν ως ανασφαλές ή επικίνδυνο. Οι προμηθευτές θεωρούνται ότι συμμορφώθηκαν με την πιο πάνω υποχρέωσή τους, όταν τα προϊόντα ανταποκρίνονται στους κανόνες που θεσπίζουν η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ελληνικό δίκαιο, καθώς και στα πρότυπα που έχουν καθοριστεί για την υγεία και την ασφάλεια των καταναλωτών. Για τη δέσμευση και την απόσυρση των προϊόντων που είναι ανασφαλής ή επικίνδυνα βλ. άρθρο 7 παρ.5.

Δ. Ζημία - αποζημίωση

Η αποζημίωση καλύπτει μόνο την περιουσιακή ζημία. Αυτή διέπεται από την ειδικότερη ρύθμιση του άρθρου 6 παρ.6 και συμπληρωματικά, σε όση έκταση δεν αντίκειται στη τελευταία, από τη ρύθμιση των άρθρων 297 επ. ΑΚ. Δε γνωρίζει καταρχήν ποσοτικό περιορισμό. Το βάρος απόδειξης της ζημίας φέρει ο ζημιωθείς.

Είδη, περιεχόμενο, δικαιούχοι

Υποχρέωση αποζημίωσης γεννούν κατά το άρθρο 6 παρ.6:

α) Η θανάτωση ή η σωματική βλάβη ή, με διασταλτική ερμηνεία, η βλάβη της υγείας του καταναλωτή. Δικαιούχος της

αποζημίωσης⁸³ είναι: 1) Στην περίπτωση της βλάβης μόνο ο καταναλωτής, γιατί η ζημία τρίτου καταρχήν δεν αποκαθίσταται (τα άρθρα 928 επ. ΑΚ αποτελούν εξαιρέσεις με θεμέλιο το νόμο). 2) Στην περίπτωση θανάτωσης, κατά το πνεύμα του νόμου, κάθε τρίτος που αναφέρεται στο άρθρο 928 ΑΚ, γιατί σ' αυτή την περίπτωση η ζημία στην πραγματικότητα είναι ζημία τρίτων.

β) Η βλάβη ή καταστροφή πράγματος⁸⁴ του καταναλωτή. Η αποζημίωση δεν καλύπτει τη ζημία που επέρχεται στο ίδιο το ελαττωματικό προϊόν. (Η διατύπωση στο άρθρο 6 παρ.6 ότι στη ζημία περιλαμβάνεται «κάθε περιουσιακό στοιχείο» δεν αποδίδει το πνεύμα της διάταξης, όπως προκύπτει από την περαιτέρω διατύπωση «χρήση και κατανάλωση» που προφανώς αφορά πράγματα και από την αντίστοιχη ρύθμιση ξένων δικαίων (λ.χ.παρ.1 I γερμΝΕυθΠαρ)).

Η αποζημίωση γνωρίζει τον ακόλουθο περιορισμό: Πρέπει να προέρχεται από ελαττωματικό προϊόν, το οποίο κατά τη φύση του προοριζόταν και πραγματικά χρησιμοποιήθηκε από τον καταναλωτή για προσωπική χρήση ή κατανάλωση. Όταν από τη φύση του προοριζόταν για διάφορες χρήσεις (λ.χ. στείσιονβάγκεν) αποφασιστική σημασία έχει η πραγματική

---

⁸³ Βλ. όμως και εκείνους που δέχονται ότι δικαίωμα αποζημίωσης (για θάνατο ή σωματική βλάβη) έχουν όσοι αναφέρονται στα άρθρα 628-629 ΑΚ (λ.χ. Αυγουστιανάκη ανωτ. σ. 147) ή οποιοσδήποτε (!) τρίτος (λ.χ. Αλεξανδρίδου ανωτ. αριθμ. 240 I. Πόκα σ. 292 επ.)

⁸⁴ Έτσι και Αλεξανδρίδου ανωτ. αρθ.207 βλ. όμως Καράκωστα ανωτ. 113 επ.

χρησιμοποίησή του. Δικαιούχος της αποζημίωσης είναι ο καταναλωτής.

Αποκλεισμός ή περιορισμός αποζημίωσης

Η αποζημίωση δε μειώνεται, αν η ζημία οφείλεται σωρευτικά τόσο σε ελάττωμα του προϊόντος όσο και σε πράξη ή παράλειψη τρίτου. Παραγωγός κ.λ.π. και τρίτος, ανάλογα με τις περιστάσεις (λ.χ. αδικοπραξία τρίτου), είναι δυνατό να ευθύνονται εξ ολοκλήρου (926 εδ. 1 ΑΚ). Η αποζημίωση όμως μπορεί, με βάση όλες τις ειδικές συνθήκες, να μειωθεί ή να αρθεί, όταν συντρέχει πταίσμα του ζημιωθέντος ή προσώπου για το οποίο ευθύνεται ο ζημιωθείς.

Ε Ηθική βλάβη

Η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης διέπεται από τις διατάξεις που ισχύουν στις αδικοπραξίες. Το ίδιο ισχύει και για την ψυχική οδύνη λόγω θανάτου. Η ικανοποίηση συνεπώς, χρηματική ή όχι, επιδικάζεται, μόνο αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αδικοπραξίας (914 επ., 932 ΑΚ)⁸⁵.

---

⁸⁵ ΕφΑθ 6704/1996 ΝοΒ ΜΕ' 63 επ., 66 αντιστροφή βάρους απόδειξης.

5.2.6. Νομική φύση, προϋποθέσεις, απαλλαγή

A. Γενικά

Ο παραγωγός και όσοι εξομοιώνονται με αυτόν (εισαγωγέας, προμηθευτής) ευθύνονται από το νόμο, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε συμβατική σχέση τους με το ζημιωθέντα, για παράβαση της υποχρέωσής τους να διαθέτουν ασφαλή, δηλ. μη ελαττωματικά, προϊόντα. Η ευθύνη τους απορρέει από ειδικότερα ρυθμιζόμενη αδικοπραξία⁸⁶: Προϋποθέτει πράξη του παραγωγού κ.λ.π. υπαίτια και παράνομη και πρόκληση ζημίας σε άλλον με αιτιώδη συνάφεια ανάμεσα στο ελάττωμα και τη ζημία. Τα πιο πάνω πρόσωπα απαλλάσσονται από την ευθύνη, εφόσον συντρέχουν ορισμένοι λόγοι (κατωτ. Γ).

B. Φύση, προϋποθέσεις

1. Ο αδικοπρακτικός χαρακτήρας της ευθύνης προκύπτει από τα κατ'ιδίαν στοιχεία που απαιτούνται για τη γένεσή της. Αυτά είναι:

---

⁸⁶ Βλ. για το όλο ζήτημα ιδίως MunchKomm-Cahn § 1 αριθμ. 2 όπου και σύνοψη των απόψεων.

α) Η πράξη, δηλ. η θέση του προϊόντος σε κυκλοφορία (εκούσια συμπεριφορά παραγωγού κ.λ.π.). Αυτή τεκμαίρεται μαχητά.

β) Το πταίσμα του παραγωγού κ.λ.π. Αυτό συνίσταται στη γνώση ή την άγνοια από αμέλεια του ελαττώματος και τεκμαίρεται μαχητά (νόθος αντικειμενική ευθύνη)⁸⁷. Στην πραγματικότητα το πταίσμα του παραγωγού (όχι του εισαγωγέα ή προμηθευτή) είναι πταίσμα ως προς την κατασκευή (αυτός αν κατέβαλλε την πιο κάτω επιμέλεια δε θα κατασκεύαζε ελαττωματικό προϊόν). Ο νόμος καθιερώνει (μαχητό) τεκμήριο ότι ο παραγωγός κ.λ.π. μπορούσε να διαπιστώσει το ελάττωμα, αν κατέβαλλε την επιμέλεια (προσοχή) που απαιτούν οι συναλλαγές (330 εδ. 2 ΑΚ), δηλαδή αν χρησιμοποιούσε τις γνώσεις που παρείχε η επιστήμη και η τεχνική στον πιο πάνω χρόνο. Το τελευταίο προκύπτει από το άρθρο 6 παρ.8 που απαλλάσσει τον παραγωγό κ.λ.π., αν αποδείξει ότι το επίπεδο επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων (αντικειμενικό κριτήριο), όταν τέθηκε το προϊόν σε κυκλοφορία, δεν επέτρεπε τη διαπίστωση του ελαττώματος.

γ) Η παρανομία της πράξης. Αυτή συνάγεται από το άρθρο 7 παρ.1 («...υποχρεούνται να διαθέτουν...ασφαλή προϊόντα.») ενισχύεται όμως και από την προσβολή (πρόκληση ζημίας) σε

---

⁸⁷ Πρβλ. Medicus II § 77 4 b aa, 3a βλ., όμως και εκείνους που κάνουν λόγω για γνήσια αντικειμενική ευθύνη (λ.χ. Αυγουστιανάκη ανωτ. § 4 IV 4 σ. 140, πταίσμα δεν απαιτείται), για αντικειμενική γενικά ευθύνη (λ.χ. Αλεξανδρίδου ανωτ. αριθμ. 189) ή ευθύνη ανεξάρτητη από υπαιτιότητα (λ.χ. Καράκωστα ανωτ. σ. 103 επ., 123 αντικειμενική), ή για καταρχήν αντικειμενική ευθύνη (ΕφΑθ 6704/1996 Αρμ ΝΑ' 998 επ.) Larenz-Canaris II/2 § 84 IV 1 b (αντικειμενική ευθύνη).

απόλυτα δικαιώματα (ζωή, βλάβη σώματος, καταστροφή ή βλάβη πράγματος 6 παρ.1 και 6).

δ) Η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στην πράξη (κυκλοφορία ελαττωματικού προϊόντος) και τη ζημία. Αυτή θεμελιώνεται στα άρθρα 6 παρ.1 («...οφείλεται σε ελάττωμα...») και 6 παρ.6 («...εξαιτίας του ελαττωματικού προϊόντος...») και λειτουργεί στο πλαίσιο της αδικοπρακτικής συνάφειας.

ε) Η ζημία.

2. Η αδικοπρακτική ευθύνη του παραγωγού κ.λ.π. κατά το ν.2251/1994 εναρμονίζεται πλήρως με την αδικοπρακτική ευθύνη κατά τα άρθρα 914 επ., διαφέρει όμως από την τελευταία μόνο σε όση έκταση υπόκειται σε ειδικότερη ρύθμιση. Η διαπίστωση αυτή έχει μεγάλη θεωρητική και πρακτική σημασία: Οι διατάξεις για τις αδικοπραξίες (914 επ.) εφαρμόζονται συμπληρωματικά και εδώ, εφόσον δεν αντιβαίνουν στις διατάξεις του ν. 2251/1994.

Υποστηρίζεται ευρέως η άποψη⁸⁸ ότι η ευθύνη του παραγωγού κ.λ.π. είναι ευθύνη από διακινδύνευση. Η άποψη όμως αυτή δεν είναι δυνατό να γίνει δεκτή ιδίως, γιατί η ευθύνη του παραγωγού κ.λ.π., όπως έχει διαμορφωθεί στο ν.2251/1994, δεν έχει τα καθιερωμένα νομικά χαρακτηριστικά της ευθύνης από διακινδύνευση, λ.χ. ανεξαρτησία από πταίσμα του υπευθύνου. Μόνη η επικινδυνότητα ενός αντικειμένου δεν

---

⁸⁸ Αλεξανδρίδου ανωτ. αριθμ. 231 επ. πρβλ. και Αυγουστιανάκη ανωτ. σ. 156 Ι. Ρόκα ανωτ. 165 επ. (περιορισμένη ευθύνη διακινδύνευσης) Larenz-Canaris II/2 § 84 VI α(ιδιόρρυθμη ευθύνη από διακινδύνευση).

καθιστά τη σχετική ευθύνη από διακινδύνευση, δηλ. αυτόματα χωρίς αντίστοιχη νομοθετική ρύθμιση: είναι λ.χ. κάλλιστα δυνατό ο νομοθέτης για μια πηγή μεγάλων κινδύνων να καθιερώσει απλή, αδικοπρακτική, ευθύνη (λ.χ. ευθύνη από σιδηροδρόμους 914 επ.). Ανεξάρτητα όμως από αυτά η παραγωγή και κυκλοφορία προϊόντος καθεαυτή δεν είναι δυνατό να χαρακτηριστεί πάντοτε επικίνδυνη!

Γ. Απαλλαγή

Ο παραγωγός και όσοι εξομοιώνονται με αυτόν δεν ευθύνονται κατά τα άρθρα 6 έως 7, αν συντρέχει μια από τις πιο κάτω (II) περιπτώσεις. Η απαρίθμηση είναι περιοριστική. Το βάρος απόδειξης του λόγου, το οποίο απαλλάσσει από την ευθύνη φέρουν οι παραπάνω αναφερόμενοι. Εξυπακούεται ότι ως προς τους υπεύθυνους που δεν είναι παραγωγοί (εισαγωγέας, προμηθευτής) ορισμένα περιστατικά (λ.χ. χρόνος κυκλοφορίας προϊόντος) θα κριθούν με βάση το πρόσωπό τους (λ.χ. πότε αυτοί έθεσαν σε κυκλοφορία το προϊόν).

Λόγοι

Ο παραγωγός κ.λ.π. απαλλάσσεται από την ευθύνη, αν αποδείξει ότι(8):

- α) Δεν έθεσε το προϊόν σε κυκλοφορία.
- β) Το ελάττωμα δεν υπήρχε, όταν το προϊόν τέθηκε στην κυκλοφορία.
- γ) Δεν κατασκεύασε το προϊόν αποβλέποντας στη διανομή του και δεν το διένειμε στα πλαίσια της επαγγελματικής δραστηριότητάς του.
- δ) Το ελάττωμα οφείλεται στο ότι το προϊόν κατασκευάστηκε σύμφωνα με κανόνες αναγκαστικού δικαίου που έχουν θεσπιστεί από δημόσια αρχή.
- ε) Όταν το προϊόν τέθηκε σε κυκλοφορία, το επίπεδο επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων δεν επέτρεπε τη διαπίστωση του ελαττώματος.

5.3 Ευθύνη από ρύπανση ή υποβάθμιση περιβάλλοντος⁸⁹

Η ρύπανση ή η υποβάθμιση του περιβάλλοντος γεννούν υποχρέωση αποζημίωσης (άρθρο 29 ν.1650/1986)⁹⁰.

---

⁸⁹ Καράκωστα, Περιβάλλον και αστικό δίκαιο 1986, Νίκα, Στρατηγικές και συστήματα προστασίας στην ισχύουσα νομοθεσία για το περιβάλλον ΝοΒ ΛΗ' επ. 258 επ..

Περιβάλλον είναι όλοι οι φυσικοί και ανθρωπογενείς παράγοντες και στοιχεία που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες. Ρύπανση του περιβάλλοντος προκαλούν οι ρύποι, δηλ. κάθε είδους ουσίες, θόρυβος, ακτινοβολία ή ενέργεια με άλλη μορφή, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα, ή υλικές ζημιές που γενικά μπορούν να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του. Υποβάθμιση είναι η ρύπανση ή οποιαδήποτε άλλη μεταβολή στο περιβάλλον από ανθρώπινες δραστηριότητες η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.

5.3.1. Νομική φύση, αντικείμενο προστασίας

1. Η ευθύνη από ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος σύμφωνα με το άρθρο 29 είναι ευθύνη από διακινδύνευση⁹¹: Η

---

⁹⁰ Βλ. ανάλυση εννοιών ιδίως στο άρθρο 2.

⁹¹ Medicus II § 148 IV εισαγ..

ρύπανση ή υποβάθμιση είναι πηγές κινδύνων ζημιών. Όσοι χρησιμοποιούν ρυπογόνες κ.λ.π. μηχανές, εγκαταστάσεις και άλλες τυπικές πηγές ρύπανσης κ.λ.π. και αντλούν τα οφέλη από αυτές πρέπει να επωμιστούν και τους σχετικούς κινδύνους.

2. Αντικείμενο προστασίας⁹² είναι αμέσως τα άτομα και εμμέσως το περιβάλλον⁹³.

5.3.2 Δικαιώματα, υποχρεώσεις

1. Όποιος προκαλεί τη ρύπανση ή την υποβάθμιση ευθύνεται σε αποζημίωση. Χρηματική αποζημίωση δεν οφείλεται (299)⁹⁴. Δικαίωμα αποζημίωσης έχει κάθε πρόσωπο για τη ζημία στην προσωπικότητα ή την περιουσία του. Τέτοιο δικαίωμα έχει όμως και το δημόσιο κ.λ.π. ως προς τις δαπάνες που θα καταβάλει για να αρθούν η ρύπανση ή η υποβάθμιση.

2. Η ευθύνη είναι αντικειμενική και προϋποθέτει πρόκληση ζημίας από τυπικές πηγές ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος (λ.χ. μηχανές, εγκαταστάσεις κ.λ.π.). Ο υπεύθυνος απαλλάσσεται από την ευθύνη, μόνο αν αποδείξει ότι η ζημία οφείλεται σε ανώτερη βία ή ότι προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενέργησε με δόλο. Η ανώτερη βία

---

⁹² Παναγοπούλου-Μπέκα, Ο προσδιορισμός του προστατευομένου έννομου αγαθού υπό την ονομασία «περιβάλλον» ΑρμΜΗ' 251 επ..

⁹³ Fikentscher § 109 V 1 πρβλ. Medicus II § 148 IV 1 Larenz-Canaris II/2 § 84 V 2f.

⁹⁴ Βλ. ανωτ. § 193 Γ.

εκλαμβάνεται σύμφωνα με την παραλλαγμένη αντικειμενική θεωρία⁹⁵.

3. Η ρύπανση ή η υποβάθμιση κρίνονται σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 2. Η συμμόρφωση σε υπουργικές αποφάσεις κ.λ.π. που καθορίζουν κατά τις διατάξεις του ν. 1650/1986 τα ανεκτά όρια ρύπων κ.λ.π. δεν αποκλείουν την ευθύνη, απλώς καθιστά νόμιμη τη λειτουργία της οικείας πηγής κινδύνου.

5.3.3 Συρροές⁹⁶

Η ευθύνη από ρύπανση ή υποβάθμιση δεν αποκλείει την ευθύνη από άλλες διατάξεις, ιδίως από εκείνες που αφορούν την προσβολή της προσωπικότητας (57 επ. ΑΚ), ή τις αδικοπραξίες (914 επ.), ή το γειτονικό δίκαιο (1003 επ.)⁹⁷. Δεν αποκλείει επίσης την ευθύνη από ρύπανση με πετρέλαιο που έχει διαφύγει ή τρέξει από πλοία (ν. 314/1976, κύρωση σύμβασης Βρυξελλών έτους 1969, ιδίως άρθρο 1 ΙΙ).

---

⁹⁵ Βλ. ΓενΜέρ § 39 Β ΙΙ.

⁹⁶ Κιάντου- Παμπούκη, Η αστική ευθύνη για ρύπανση της θάλασσας ΕπΝαυτΔ 1989 1 επ. Κοτσίρη, Αστική ευθύνη για ρύπανση θαλάσσης από πετρελαιοειδή ΤιμΤόμ Α. Λιτζερόπουλου Ι 1985 505 επ. Ι. Ρόκα, Προς διαμόρφωση γενικών αρχών αδικοπρακτικής ευθύνης για τη μόλυνση του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της θάλασσας από πετρέλαιο ΚρΕπιθΝομΘεωρΠρ 1994 87 επ.

⁹⁷ Για την ευθύνη σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις βλ. Καράκωστα ανωτ. ιδίως 41 επ.. Για τις αδικοπραξίες βλ. και ΕφΑθ 10668 Δικ/νη 1985 509 επ.. Για την προσβολή της προσωπικότητας βλ. ΠρΝαυπλ 163/1991 ΝοΒ ΛΘ' 786 με σχόλιο Καράκωστα

Το θαλάσσιο περιβάλλον προστατεύεται ατελώς με το ν. 743/1977⁹⁸ ο οποίος δεν καταργήθηκε με το ν. 1650/1986. Ο ν. 743/1977 καθιερώνει ατυχώς υποκειμενική ευθύνη για τις ζημίες από τη ρύπανση του θαλάσσιου ύδατος («ο υπαιτίως προκαλέσας την ρύπανσιν» η ευθύνη εις ολόκληρον του πλοιοκτήτη κ.λ.π. προϋποθέτει πταίσμα εκείνου που προκάλεσε τη ρύπανση). Η διάταξη αυτή δε θίγει την ευθύνη από διακινδύνευση του «πλοιοκτήτη» που οφείλεται σε διαφυγή ή τρέξιμο αργού πετρελαίου κατά το άρθρο 1 ΙΙΙ ν. 314/1976, όπως προκύπτει από το άρθρο 2 παρ.β σε συνδ. Με το άρθρο 1 ιε ν. 743/1977 («...επιφυλασσόμενης της εφαρμογής των διατάξεων των εκάστοτε εν ισχύει συμβάσεων...»). Σε κάθε περίπτωση οι διατάξεις του ν. 314/1976 εκτοπίζουν τις αντίθετες διατάξεις του ν. 743/1977, γιατί πηγάζουν από διεθνή σύμβαση που κυρώθηκε με νόμο.

5.4 Ευθύνη από εργατικά ατυχήματα

Α. έννοια, ρύθμιση, δικαιολογία

1. Ειδική ευθύνη καθιερώνει ο ν. 551/1915 (κωδικοποίηση β.δ. 24 Ιουλ./25 Αυγ.1920) και η νομοθεσία του Ι.Κ.Α. (αν. ν.

---

⁹⁸ Βλ. και ν. 1269/1981 (διεθνής σύμβαση για να προληφθεί η ρύπανση της θάλασσας από πλοία).

1846/1951) για τα εργατικά ατυχήματα που συμβαίνουν σε ορισμένες επιχειρήσεις⁹⁹. Η συστηματική ανάπτυξή της ανήκει στο εργατικό δίκαιο¹⁰⁰. Εδώ επιχειρείται απλή σκιαγράφησή της ιδίως ως προς τις σχέσεις της με τις διατάξεις του ΑΚ.

2. Εργατικό ατύχημα υπάρχει κατά το ν. 551 (άρθρο 1), όταν ένα βίαιο γεγονός προσβάλει τη ζωή, το σώμα ή την υγεία κάποιου εργάτη ή υπαλλήλου κατά την εκτέλεση¹⁰¹ της εργασίας ή με αφορμή¹⁰² αυτήν και έχει ως συνέχεια να διακοπεί η εργασία του παθόντος πάνω από τέσσερις ημέρες. Βίαιο είναι το γεγονός που οφείλεται σε αιφνίδιο και απρόβλεπτο εξωτερικό αίτιο, το οποίο δεν ανάγεται σε οργανική ή παθολογική προδιάθεση του παθόντος¹⁰³.

3. Ο επαγγελματικός κίνδυνος αποτελεί τη δικαιολογητική βάση της ευθύνης από εργατικό ατύχημα¹⁰⁴: Όποιος αντλεί οφέλη από την εργασία των άλλων κατά την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητάς του πρέπει να επιβαρυνθεί, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε πταίσμα του, και με τις ζημίες που οι εργαζόμενοι παθαίνουν κατά την εκτέλεση ή με αφορμή την

---

⁹⁹ Για τους νόμους, που ρυθμίζουν την αστική ευθύνη σε άλλα εργατικά ατυχήματα (λ.χ. δημόσια έργα, μεταλλεία κ.λ.π.) βλ. Γκούτου-Λεβέντη, Εργατική νομοθεσία 7 § 43 I.

¹⁰⁰ Βλ. συνοπτικά ιδίως Καρακατσάνη – Γαρδίκια ΕργΔ' αριθμ. 548 επ..

¹⁰¹ ΑΠ 400/1987 ΝοΒ ΛΣΤ' 906, κατά τη διάρκεια της ψυχαγωγίας 678/1981 ΝοΒ Α' 228, μετά τη λύση της σύμβασης ΕφΠεφ 83/1994 Δικ/νη 1994 1707, εκούσια πράξη. Για το ναυτεργατικό ατύχημα βλ. ιδίως ΑΠ 1207/1992 Δικ/νη 1994 1326 επ..

¹⁰² ΑΠ 178/1976 ολομ ΝοΒ ΚΛ' 708, παλιννόστηση.

¹⁰³ Πρβλ. λ.χ. ΑΠ 1019/11990 Νοβ ΑΘ' 1378 1929/1988 ΝοΒ ΑΘ' 1036 1287/1986 ολομ ΝοΒ ΑΕ' 1605.

¹⁰⁴ Π.χ. Ζέπος II § 34 1. Καποδίστριας ΕρμΑΚ αρθρ. 622 αριθμ. 57 ΑΠ 1149/1994 Δικ/νη 1996 655 επ. 1267/1976 ολομ. ΝοΒ ΚΕ' 895, ΕφΑθ 8969/1986 ΕΕΝ 1987 628 βλ. όμως και Δεληγιάννη- Κορνηλάκη III § 401 σ. 364, ευθύνη από διακινδύνευση.

εκτέλεση της εργασίας. Κατά τα άλλα η ευθύνη, εφόσον βαρύνει το Ι.Κ.Α., στηρίζεται στην ιδέα που διέπει την κοινωνική ασφάλιση.

Β. Δικαιώματα, υποχρεώσεις

1. Η αποζημίωση ανέρχεται μέχρι ένα ανώτατο ποσό και καλύπτει τη ζημία από την ανικανότητα για εργασία, τα νοσήλια και τα έξοδα κηδείας. Χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη δεν οφείλεται (ΑΚ 299).
2. Υπόχρεος σε αποζημίωση είναι ο κύριος της επιχείρησης (άρθρο 1-2, 8 ν. 551), δηλ. ο εργοδότης.
3. Δικαιούχος της αποζημίωσης είναι ο παθών εργάτης ή υπάλληλος (άρθρο I ν. 551). Αν αυτός πέθανε, δικαιούχοι είναι η σύζυγος και ορισμένοι συγγενείς του (άρθρο 6 ν. 551).

Γ. Απαλλαγή

1. Ο υπεύθυνος απαλλάσσεται από την ευθύνη, αν ο παθών προκάλεσε το ατύχημα με πρόθεση, δηλ. με δόλο (άρθρο 1 ν. 551)¹⁰⁵. Σε περίπτωση που το προκάλεσε με αμέλεια, ο δικαστής έχει το δικαίωμα να μειώσει, κατά την κρίση του, το ποσό της

---

¹⁰⁵ ΑΠ 301/1977 ΝοΒ ΚΕ' 1323,1026/1975 ΝοΒ ΚΔ'311, ικανότητα καταλογισμού.

αποζημίωσης μέχρι το μισό (άρθρο 16 παρ.4 εδ. 1 ν. 551)¹⁰⁶. Η ρύθμιση ως ειδικότερη εκτοπίζει την αντίστοιχη του άρθρου 300 ΑΚ¹⁰⁷. Η τελευταία όμως ισχύει για το οικείο πταίσμα μετά το ατύχημα¹⁰⁸. (Ο όρος αμέλεια στο άρθρο 16 παρ.4 εδ. 2 ν. 551 δε χρησιμοποιείται με δόκιμη έννοια και υποδηλώνει παράνομη εξωτερική συμπεριφορά (αντίθετη με διατάξεις νόμων κ.λ.π.)¹⁰⁹. Ο όρος αμέλεια με δόκιμη έννοια εκφράζεται στο άρθρο 16 παρ.4 εδ. 2 ν. 551 με το επίρρημα «αδικαιολόγητος».)

2. Μείωση του πιο πάνω (1) ποσού, κατεξαίρεση, δεν επιτρέπεται, αν το ατύχημα οφείλεται σε δόλο του εργοδότη ή των προστηθέντων του ή στο ότι δεν τηρήθηκαν στην εργασία ή την επιχείρηση οι διατάξεις για τους όρους ασφάλειας που θεσπίζουν οι νόμοι, τα διατάγματα ή οι κανονισμοί (άρθρο 16 παρ.4 εδ. 3 σε συνδ. με την παρ.1 ν. 551).

Δ. Νομική φύση, συρροή

1. Η ευθύνη από εργατικά ατυχήματα είναι η ευθύνη από το νόμο: Δεν προϋποθέτει έγκυρη σύμβαση εργασίας¹¹⁰. Δεν

---

¹⁰⁶ ΑΠ 1404/1986 ανωτ. 1026/1980 ΝοΒ ΚΘ' 345.

¹⁰⁷ ΑΠ 1404/1986 ανωτ. 1026/1980 ΝοΒ ΚΘ' 345.

¹⁰⁸ ΑΠ 476/1960 ΝοΒ Θ' 165, άρνηση του εργαζομένου να υποβληθεί σε εγχείρηση, βλ. όμως ΑΠ 1026/1980 πλειοψ. ανωτ..

¹⁰⁹ Βλ. ΓενΜερ § 74 II.

¹¹⁰ Ζέπος II § 34 Καποδίστριας ΕρμΑΚ άρθρο 662 αριθμ. 57 ΑΠ 257/1957 ΝοΒ Ε' 862.

προϋποθέτει επίσης πράξη ή πταίσμα¹¹¹ του υπευθύνου συνεπώς δεν είναι ευθύνη από αδικοπραξία¹¹².

2. Οι απαιτήσεις από το ν. 551 είναι ανεκχώρητες, ακατάσχετες και δεν επιδέχονται συμψηφισμό (άρθρο 15 παρ.1 ν. 551 και άρθρο 8 ΕισΝΑΚ). Οι σχετικές αξιώσεις παραγράφονται καταρχήν σε τρία έτη (άρθρο 17 ν. 551).

3. Συμφωνίες οι οποίες αντιβαίνουν άμεσα ή έμμεσα στις διατάξεις του ν. 551 είναι άκυρες, εφόσον μειώνουν τις υποχρεώσεις του εργοδότη (άρθρο 14 παρ.2 ν. 551). Ο συμβιβασμός υπόκειται σε περιορισμούς (βλ. άρθρο 14 παρ.2 εδ. I ν. 551).

4. Η συρροή των διατάξεων του ν. 551 με τις αντίστοιχες διατάξεις του ΑΚ εξαρτάται από το αν ο εργάτης ή ο υπάλληλος που υπέστη το ατύχημα ήταν ή όχι υποχρεωτικά ασφαλιστέος στο Ι.Κ.Α.

---

¹¹¹ Έτσι για το πταίσμα: Ζέπος II § 34 III, Καρακατσάνη – Γαρδίκια ΕργΔ αριθμ.558, Καποδίστριας ΕρμΑΚ αριθμ. 662 αριθμ. 57 ΑΠ 425/1970 ΝοΒ ΙΗ' 1201 523/1968 ΝοΒ ΙΖ' 38 επ. 146/1965 ΝοΒ ΙΓ' 1008,έτσι για την πράξη :ΑΠ 1149/1994 ανωτ. θεμιτή συμπεριφορά.

¹¹² Βλ. ανωτ. § 161 Β. § 172 Ε ΑΠ 1149/1994 ανωτ. πρβλ. και ΑΠ 839/1977 ΝοΒ ΚΣΤ' 680 επ. βλ. όμως και εκείνους που κάνουν λόγο για αδικοπραξία χωρίς πταίσμα: Ασπρογέρακα Γρίβα κατωτ. σ.427 σημ. 35 ΑΠ 328/1981 ΝοΒ ΚΘ' 1523επ. 630/1976 ΝοΒ ΚΕ' 16 επ.

5.5 Ευθύνη νομικών προσώπων και δημοσίου

A. Ευθύνη

1. Το νομικό πρόσωπο ευθύνεται για τις αδικοπραξίες που διαπράττουν τα αντιπροσωπευτικά όργανά του κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Μαζί με αυτό ευθύνεται και το υπαίτιο πρόσωπο. Η ευθύνη έχει ως περιεχόμενο την καταβολή αποζημίωσης και χρηματικής ικανοποίησης.
2. Το νομικό πρόσωπο επιτρέπεται να περιορίσει την ευθύνη του για τις αδικοπραξίες των οργάνων του με συμφωνία κατά τους όρους του άρθρου 332¹¹³, όχι όμως και με διάταξη του καταστατικού. Το άρθρο 334 (βοηθός εκπλήρωσης) δεν εφαρμόζεται, γιατί οι πράξεις των οργάνων θεωρούνται πράξεις του ιδίου του νομικού προσώπου¹¹⁴.

---

¹¹³ Απ. Γεωργιάδη ΓενΑρχ2 § 14 IV 3 αριθμ. 33, Παπαστερίου ΓενΑρχ I/β § 36 αριθμ.400 πρβλ. Σημαντήρα ΓενΑρχ1 αριθμ. 475 Σπυριδάκη ΓενΑρχ αριθμ. 93 γ. Γιαννόπουλου ΓενΑρχ § 71 III Munchkomm-Reuter § 31 αριθμ.28.

¹¹⁴ Γιαννόπουλου ΓενΑρχ § 71 III πρβλ. Ennecerus Nipperdey I/2 § 110 II 1.

B. Αντιπροσωπευτικό όργανο

Αντιπροσωπευτικό όργανο είναι, σύμφωνα με την κρατούσα σήμερα άποψη¹¹⁵, εκείνο στο οποίο έχει αναθέσει ο κανονισμός σημαντικές προσήκουσες αρμοδιότητες με την εξουσία να τις ασκεί αυτοτελώς και με δική του ευθύνη. Η τυχόν υπαγωγή του, σε ορισμένη έκταση, κάτω από τις οδηγίες ή την εξάρτηση κάποιου ανωτέρου οργάνου δεν αίρει την ιδιότητά του¹¹⁶. Δεν είναι απαραίτητο να προβλέπεται από το καταστατικό ή να έχει αντιπροσωπευτική εξουσία απέναντι σε τρίτους ή διοικητική διαχειριστική εξουσία. Αντιπροσωπευτικό όργανο είναι όχι μόνο η διοίκηση του νομικού προσώπου, γενική (65,68 § 1 εδ. 1) ή ειδική (68 § 1, εδ. 2-3), αλλά και άλλα όργανα (λ.χ. ο διευθυντής υποκαταστήματος, ο προϊστάμενος κλινικής, η γενική συνέλευση¹¹⁷ κ.λ.π).

---

¹¹⁵ Π.χ. Staudinger- Schafer § 831 αριθμ. 44 επ. Και Weick § 31 αριθμ. 24 επ. Munchkomm-Reuter § 31 αριθμ. 14 πρβλ. και Γαζή Γεν Αρχ § 45 IV 2 α. Απ. Γεωργιάδη ΓενΑρχ2 § 14 IV 2 Παπαστερίου ΓενΑρχ I/β § 36 αριθμ. 385 επ. αντίθετα η παλαιά άποψη, η οποία ταύτιζε το αντιπροσωπευτικό όργανο με το καταστατικό: λ.χ. Μπαλή ΓενΑρχ § Κρητικός Γεωργιάδη Σταθόπουλου ΑΚ άρθρο 71 αριθμ. 3 πρβλ. και Παπαντωνίου ΓενΑρχ1 § 33 I ΑΠ 347/1966 ΝοΒ ΙΕ' 114 επ., 116.

¹¹⁶ Staudinger-Weick §31 αριθμ. 36.

¹¹⁷ Κρατούσα άποψη, λ.χ. Staudinger-Weick § 31 αριθμ. 38 βλ. και Munchkomm-Reuter § 31 αριθμ. 14.

Γ. Αδικοπραξία και ευθύνη οργάνου

1. Η αδικοπραξία του οργάνου πρέπει να διαπραχτεί κατά την εκτέλεση των καθηκόντων που του έχουν ανατεθεί (πρβλ.71 εδ.1)¹¹⁸ και να βρίσκεται σε εσωτερική (ουσιαστική) συνάφεια με αυτά¹¹⁹, δεν είναι αρκετό να τελεστεί με την ευκαιρία ή με την αφορμή της ανάθεσής τους¹²⁰.

Π.χ. Το όργανο εξαπατά τον αντισυμβαλλόμενο σε σχέση με τους όρους της σύμβασης υπάρχει συνάφεια. Το όργανο κλέβει το χρυσό αναπτήρα του αντισυμβαλλομένου κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για κατάρτιση σύμβασης, δεν υπάρχει συνάφεια.

2. Ο φορέας του οργάνου (υπαίτιο πρόσωπο) που βαρύνεται με πταίσμα¹²¹ ενέχεται εις ολόκληρον με το νομικό πρόσωπο απέναντι στο ζημιωθέντα. Το ίδιο όμως ισχύει κατά το πνεύμα

---

¹¹⁸ ΑΠ 396/1951 ΕΕΝ ιθ' 15, αδικοπραξία με δόλο. Το νομικό πρόσωπο κατά τα άλλα ευθύνεται, σύμφωνα με την ευρεία διατύπωση του άρθρου 71, για κάθε πράξη του οργάνου που γεννάει υποχρέωση αποζημίωσης (λ.χ. αθέτηση ενοχής, νόμιμη επέμβαση, πράξη διακινδύνευσης-αντικειμενική ευθύνη κ.ο.κ.ε.),βλ. π.χ. Σπυριδάκη ΓενΑρχ αριθμ. 93β α δ. Σημαντήρα γενΑρχ4 αριθμ. 472. Παπαντωνίου ΓενΑρχ3 § 33 I β Παπαστερίου ΓενΑρχ I/β § 36 αριθμ. 393 επ., διεύρυνση ευθύνης. Munchkomm-Reuter § 31 αριθμ. 18 Staudinger-Weick § 31 arium. 5 επ. πρβλ. και ΑΠ 608/1965 ΝοΒ Δ' 627 επ., άρθρα 145,283.

¹¹⁹ Π.χ. Απ. Γεωργιάδη ΓενΑρχ2 § 14 IV 3 Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 470 Σπυριδάκη ΓενΑρχ αριθμ. 93β γ Munchkomm-Reuter § 31 αριθμ. 19 Staudinger- Weick § 31 αριθμ. 39 επ. βλ. και Παπαντωνίου ΓενΑρχ3 § 33 I γ.

¹²⁰ Απ .Γεωργιάδη ΓενΑρχ2 § 14 IV 3 Munchkomm-Reuter § 31 αριθμ. 19 επ. Staudinger-Weick § 31 arium. 40 kai Schafer § 831 αριθμ. 49 και 107 επ. βλ. όμως Γαζή ΓενΑρχ § 45 IV 2 γ Παπαστερίου ΓενΑρχ I/β § 36 αριθμ. 390 επ..

¹²¹ Μπαλή ΓενΑρχ § 19 στο τέλος. Απ. Γεωργιάδη ΓενΑρχ2 § 14 IV 3 αριθμ. 34. Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 472 Παπαντωνίου ΓενΑρχ3 § 33 I σ. 155 πρβλ. και ΑΠ 909/1982 ΕΕΝ 1983 482 πρβλ. όμως και Παπαστερίου ΓενΑρχ I/β § 36 αριθμ. 398 σημ. 326.

του άρθρου 71 εδ. 2, αν υπάρχει αντικειμενική ευθύνη: ο φορέας και το νομικό πρόσωπο ενέχονται εις ολόκληρον απέναντι στο ζημιωθέντα ανεξάρτητα από πταίσμα¹²². Το δικαίωμα αναγωγής κατά τα άλλα κρίνεται με βάση τη σχέση που συνδέει το νομικό πρόσωπο με το φορέα.

5.6 Δημόσιο, στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου

A. Ευθύνη Δημοσίου

Τα δημόσιο, οι δήμοι, οι κοινότητες και τα άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ευθύνονται απέναντι στους τρίτους για τις αδικοπραξίες που τελούν τα αντιπροσωπευτικά όργανά τους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους σε σχέσεις του ιδιωτικού δικαίου ή στην ιδιωτική περιουσία. Η ευθύνη διέπεται από τις διατάξεις για την ευθύνη των νομικών προσώπων, όμως γενικά (104,106 ΕισΝΑΚ, 71 ΑΚ)¹²³ σε ορισμένες περιπτώσεις ευθύνεται παράλληλα και το υπαίτιο πρόσωπο. Αντιπροσωπευτικό όργανο είναι εκείνο, στο οποίο έχουν αναθέσει ο νόμος, ο κανονισμός ή άλλη διοικητική διάταξη

---

¹²² Staudinger-Weick § αριθμ. 49 Munchkomm-Reuter § 31 αριθμ. 27.

¹²³ ΑΠ 984/1976 ΝοΒ ΚΕ' 361 επ. αναγνώριση κυριότητας σε δάσος. Για τα αυτοκινητικά ατυχήματα που προκαλώνται από όργανα του δημοσίου βλ. ΑΕΛ 5/1995 Δικ/νη 1995 562 επ. διοικητική διαφορά.

σημαντικές προσήκουσες αρμοδιότητες με την εξουσία να τις ασκεί αυτοτελώς με δική του ευθύνη¹²⁴.

B. Ευθύνη οργάνου

1. Ο φορέας του οργάνου (υπαίτιο πρόσωπο) που βαρύνεται με πταίσμα ενέχεται εις ολόκληρον με το δημόσιο κ.λ.π., απέναντι στον τρίτο που έχει ζημιωθεί. Αυτός όμως, κατεξαίρεση, δεν υπέχει ευθύνη απέναντι στον τρίτο, αν είναι υπάλληλος που υπάγεται στις διατάξεις του υπαλληλικού κώδικα (άρθρ.85 § 1 εδ. 2 π.δ.611/1977 ΥπαλλΚ)¹²⁵.

Υποστηρίζεται η άποψη¹²⁶ ότι το άρθρο 85 § I εδ. 2 ΥπαλλΚ δεν εφαρμόζεται στην εξεταζόμενη περίπτωση, γιατί αφορά υπαλλήλους που έχουν τελέσει αδικοπραξία κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας. Η άποψη όμως αυτή αντίκειται τόσο στο γράμμα όσο και στο πνεύμα του νόμου: Το πιο πάνω άρθρο κάνει λόγο για δημόσιους υπαλλήλους χωρίς να κάνει διάκριση. Η ρύθμισή του έχει ως σκοπό να προστατέψει τον υπάλληλο από διώξεις τρίτων και να διασφαλίσει την απρόσκοπτη άσκηση των καθηκόντων του. Αυτός όμως ο

---

¹²⁴ Larenz II § 73 VII a Staudinger-Schafer § 831 αριθμ. 44 επ. πρβλ. Παπαντωνίου ΓεωΑρχ3 § 33 II. Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 476, Σπυριδάκη ΓενΑρχ αριθμ.94β, Κυριακόπουλο ΕρμΑΚ άρθρο 6 πρβλ. περαιτέρω ΑΠ 186/1968 ΝοΒ ΙΣΤ' 637 επ., πρόεδρος κοινότητας.

¹²⁵ Έτσι και Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ.476 σημ. 24, Σπυριδάκη ΓενΑρχ αριθμ. 94β. Σπηλιωτόπουλου ΕγχΔ5 αριθμ. 238 σ.229.

¹²⁶ Κυριακόπουλος ερμΑΚ αρθρ.104 ΕισΝ αριθμ. 10 Καυκάς II άρθρα 104-106 Α§ 4.

σκοπός δικαιολογεί πλήρως την εφαρμογή της ρύθμισης σε όλους τους υπαλλήλους ανεξάρτητα από το είδος των καθηκόντων που ασκούν.

2. Το δημόσιο κ.λ.π. έχει δικαίωμα αναγωγής κατά του υπαλλήλου του για την αποζημίωση που πλήρωσε στον τρίτο (άρθρ. 85 § 1 εδ. 1 και § 2 ΥπαλλΑΚ). Το τελευταίο όμως προϋποθέτει ότι ο υπάλληλος έχει τελέσει αδικοπραξία με δόλο ή με βαριά αμέλεια (άρθρο 85 § 1 εδ. 1 ΥπαλλΑΚ).

5.7 Δημόσιο κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας

A. Γενικά

Το δημόσιο, οι δήμοι, οι κοινότητες και τα άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου¹²⁷ ευθύνονται για τις αδικοπραξίες¹²⁸, τις οποίες τελούν τα όργανά τους κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί (105 εδ. 1. 106 ΕισΝΑΚ). Σε ορισμένες περιπτώσεις παράλληλα

---

¹²⁷ ΑΠ 684/1964 ολομ ΝοΒ ΙΓ' 397, ευθύνη νομικού προσώπου παρά την έγκριση από το κράτος της παράνομης πράξης του.

¹²⁸ ΑΠ 904/1982 ΝοΒ ΛΑ'982, η ευθύνη από το άρθρο 105 είναι αδικοπρακτική.(βλ. και κατωτ. σημ.7). Για τη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων βλ. ιδίως άρθρ. 1 § 2 περίπτ. ή ν. 1406/1983 και ΑΕΔ 5/1995 Δικ/νη 1995 562 επ., εκτελεστές διοικητικές πράξεις και υλικές ενέργειες, αυτοκινητικό ατύχημα.

ευθύνεται και το υπαίτιο πρόσωπο. Το όργανο δεν απαιτείται να είναι δημόσιος υπάλληλος¹²⁹.

Δεν ευθύνεται το δημόσιο κ.λ.π. π.χ.: α) Όταν ειδικά ορίζει ο νόμος (λ.χ. άρθρο 1345 ΑΚ σε συνδ. με άρθρ. 13 ν.δ.4201/1961, άμισθοι υποθηκοφύλακες)¹³⁰. β) Από τη νομοθετική δραστηριότητα των οργάνων του¹³¹, εκτός αν υπάρχει προσβολή του Συντάγματος¹³². γ) Από πράξεις των δικαστικών λειτουργών η ευθύνη από κακοδικία αποκλείει την ευθύνη του δημοσίου¹³³.

Β. Αδικοπραξία οργάνου

Το όργανο πρέπει να τελέσει αδικοπραξία (πρβλ.105 εδ.1, 106 εισΝΑΚ)¹³⁴. Αυτή ανήκει στο δημόσιο δίκαιο¹³⁵ η σχετική

---

¹²⁹ ΕφΑθ 7350/1991 Δικ/νη 1993 1621 επ. πρόσωπα που δεν τους έχει ανατεθεί εξουσία (λ.χ. τεχνίτες) δεν είναι όργανα (ευθύνη από πρόστηση κ.λ.π).

¹³⁰ Για την ευθύνη του υποθηκοφύλακα βλ. άρθρο 1344 και ΑΠ 410/1988 ΕΕΝ 1989 216.

¹³¹ ΑΠ 1697/1988 ανωτ. 1562/1986 ΝοΒ ΑΕ' 1043 665/1975 ΝοΒ ΚΔ' 59 επ. ΕφΑθ 5140/1993 Δικ/νη 1995 1579.

¹³² ΑΠ 37/1957 ανωτ. ΕφΑθ 5140/1993 ανωτ. βλ. όμως και Παυλόπουλου ΑστΕυθ ΙΙ/1 142 επ..

¹³³ Παπαχατζή Διοικ. § 70 β. Καυκά άρθρα 104-106 Β § Ι ΑΠ 1697/1988 Δικ/νη 1991 90, και οι κρίσεις ΑΔΣ ΕφΑθ 6772/1987 ΝοΒ ΑΕ' 1630, αναλυτικά βλ. όμως Γαζή ΓενΑρχ § 45 ΙV 4 α. Σπυριδάκη ΓενΑρχ αριθμ. 94γβ α. Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 477. Παυλόπουλου ΑστΕυθ ΙΙ/1 174 επ. Στασινόπουλου ΑστΕυθ § 19 VΙΙΙ. Κυριακόπουλο ΕρμΑΚ άρθρ. 105 ΕισΝ αριθμ.15 επ..

¹³⁴ Πρβλ. και Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 480. Το δημόσιο κ.λ.π. ευθύνεται κατά τα άλλα, σύμφωνα με την ευρεία διατύπωση του άρθρου 105 εδ. 1 ΕισΝΑΚ, και για κάθε πράξη του οργάνου που γεννάει υποχρέωση αποζημίωσης (λ.χ. ευθύνη από διακινδύνευση- αντικειμενική ευθύνη κ.λ.π). Για τη συρροή με παράβαση συμβατικής ενοχής βλ. και ΑΠ 153/1966 ΝοΒ ΙΔ' 934, αυτοτέλεια απαιτήσεων.

πράξη δε χρειάζεται να είναι εκτελεστή¹³⁵. Η αδικοπραξία πρέπει να τελεστεί κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στο όργανο (105 εδ. 1, 106 ΕισΝΑΚ), δηλ. πρέπει να βρίσκεται σε εσωτερική (ουσιαστική) συνάφεια με την εξουσία¹³⁷. Τέτοια συνάφεια υπάρχει, και αν ακόμη το όργανο κάνει κατάχρηση της εξουσίας του¹³⁸, ή υπερβαίνει τα καθήκοντά του¹³⁹, ή παραβαίνει τις διαταγές που πήρε¹⁴⁰. Πράξεις του όμως με ευκαιρία ή με αφορμή την ανάθεση της εξουσίας (λ.χ. κλοπή κ.λ.π) δε γεννούν ευθύνη του δημοσίου κ.λ.π.¹⁴¹. Η αδικοπραξία κατά τα άλλα προϋποθέτει παρανομία, πταίσμα, ζημία και αιτιώδη συνάφεια (ανωτ. § 171 Β όπου και συγγενή ζητήματα)¹⁴².

---

¹³⁵ ΑΠ 106/1969 ΝοΒ ΙΖ' 676 492/1967 ΝοΒ ΙΣΤ' 75 επ., 77 βλ. και Σπηλιωτόπουλου ΕγχΔ5 αριθμ.215,413.

¹³⁶ ΑΕΔ 5/1995, και υλικές ενέργειες, παραλείψεις, ΑΠ 535/1971 ΝοΒ ΙΘ' 1414, παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας.

¹³⁷ Π.χ. Μπαλή Εγχ § 203, § 19 ,Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 479. Κυριακόπουλος ΕρμΑΚ άρθρ. 105 ΕισΝ αριθμ. 38 επ. Σπηλιωτόπουλος ΕγχΔ5 αριθμ. 229. Staundinger-Schafer § 839 αριθμ. 76 επ. Munchkomm-Papier 839 αριθμ. 186 ΑΠ463/1997 κατωτ. 255/1993 Δικ/νη 1994 1523 επ. 161/1987 ΝοΒ ΑΕ' 1405, ο σμηνίτης – οδηγός εγκαταλείπει για λίγο το αυτοκίνητο, το παίρνει άλλος και προκαλεί ατύχημα, υπάρχει συνάφεια 1114/1986 ολομ. Δικ/νη 1987 102 επ. 684/1964 ολομ. ΝοΒ ΙΓ' 395,βλ. και ΑΕΔ 5/1995 ανωτ..

¹³⁸ Π.χ. ΑΠ 255/1993 ανωτ. 1114/1986 ολομ. ανωτ..

¹³⁹ Π.χ. ΑΠ 255/1993 ανωτ. 1114/1986 ολομ. ανωτ..

¹⁴⁰ Π.χ. ΑΠ 255/1993 ανωτ. 1114/1986 ολομ. ανωτ..

¹⁴¹ Βλ. και ανωτ. § 178Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 479 Staundinger-Schafer § 839 αριθμ. 89 επ. Munchkomm-Papier § 839 αριθμ. 186 βλ. όμως και τη νομολογία η οποία στο σημείο αυτό δε φαίνεται να κυριολεκτεί με τους όρους «ευκαιρία» ή «αφορμή» εννοεί μάλλον περιπτώσεις που περιέχουν κατάχρηση εξουσίας, υπέρβαση καθηκόντων ή παράβαση διαταγών:ΑΠ 255/1993 ανωτ. 1114/1986 ολομ. ανωτ. 161/1987 ανωτ. 1262/1967 ΕΕΝ μδ'394, δήμοι, κοινότητες, με την ευκαιρία 398/1954 ΝοΒ Β' 915, χρησιμοποίηση στρατιωτικού αυτοκινήτου για ιδιωτικό σκόπο, με την ευκαιρία.

¹⁴² Π.χ. 918/1988 Δικ/νη 1989 1331 επ..

Γ. Παρανομία

1. Η πράξη του οργάνου πρέπει να είναι παράνομη (105 εδ.1, 106 ΕισΝΑΚ). Αυτή είναι παράνομη, όταν προσβάλλει διάταξη που απονέμει δικαίωμα ή αναγνωρίζει ιδιωτικό συμφέρον¹⁴³ ή και ιδιωτικό συμφέρον¹⁴⁴, η προσβολή μπορεί να είναι άμεση ή και έμμεση¹⁴⁵. Δε γεννάει, αντίθετα, υποχρέωση αποζημίωσης η προσβολή διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος (105 εδ. 1, 106 ΕισΝΑΚ)¹⁴⁶, γιατί αυτή δεν αναγνωρίζει ιδιωτικό συμφέρον, δηλ. δεν είναι προστατευτικός νόμος, εκτός αν συγχρόνως προστατεύει και το τελευταίο¹⁴⁷: η προσβολή δεν είναι παράνομη κατά την έννοια του άρθρου 914 ΑΚ και το πνεύμα των άρθρων 105 εδ. 1, 106 ΕισΝΑΚ. Διατάξεις για χάρη του δημοσίου συμφέροντος είναι οι διατάξεις που αφορούν λ.χ. το ίδιο το κράτος¹⁴⁸, τη δημόσια τάξη, την εσωτερική οργάνωση των υπηρεσιών κ.ο.κ.ε..
2. Οι διατάξεις που επιβάλλουν υπηρεσιακό καθήκον απέναντι στους ιδιώτες τις πιο πολλές φορές εξυπηρετούν δικαίωμα ή ιδιωτικό συμφέρον που έχει αναγνωριστεί με άλλες διατάξεις.

---

¹⁴³ Π.χ. Μπαλή ΓενΑρχ § 202 Γαζή ΓενΑρχ § 4 Σπυριδάκη ΓενΑρχ αριθμ.94β Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 480 ΑΠ 463/1997 Δικ/νη 1998 327 επ. 5/1993 Δικ/νη 1995 1059 1744/1987 ΝοΒ ΛΣΤ' 1632 βλ. Όμως Δαγτόγλου ΓενΔ2 αριθμ.1420 επ. Στασινόπουλου ΑστΕυθ Π/1 276 επ. (παράβαση νομιμότητας). Σπηλιωτόπουλο ΕγγΔ5 αριθμ. 222, 224, προσβολή δικαιώματος.

¹⁴⁴ ΑΠ 1284/1992 Δικ/νη 1994 1275, υγειονομικά μέτρα για προστασία κτηνοτροφίας.

¹⁴⁵ Πρβλ. Όμως ΑΠ 210/1971 ΝοΒ ΙΘ' 735 106/1969 ΝοΒ ΙΖ' 676.

¹⁴⁶ ΑΠ 1417/1977 ΝοΒ ΚΣΤ' 1069.

¹⁴⁷ Πρβλ. Και Δαγτόγλου ΓενΔ2 αριθμ. 1428 βλ. Και ανωτ. Σημ.11.

¹⁴⁸ Π.χ. ΑΠ 1417/1977 ΝοΒ ΚΣΤ' 1069 607/ΝοΒ ΚΔ' 14.

Δεν αποκλείεται όμως να αναγνωρίζουν και αυτές. Στην πρώτη περίπτωση η παράβαση του υπηρεσιακού καθήκοντος δεν ταυτίζεται με την παράνομη πράξη του οργάνου κατά τα άρθρα 105 εδ.1, 106 ΕισΝΑΚ η παρανομία θεμελιώνεται στις άλλες διατάξεις. Στη δεύτερη περίπτωση η παρανομία θεμελιώνεται αναμφίβολα στη διάταξη που καθιερώνει το υπηρεσιακό καθήκον¹⁴⁹.

Υποστηρίζεται η άποψη,¹⁵⁰ ότι η παράνομη πράξη και η παράβαση υπηρεσιακού καθήκοντος είναι ταυτόσημες έννοιες. Η άποψη όμως αυτή με βάση τις παραπάνω σκέψεις δεν ευσταθεί. Εξάλλου η αποδοχή της δεν ανταποκρίνεται στη ρύθμιση του ΑΚ, ο οποίος στο σημείο αυτό, παρά τη συγγένεια των σχετικών ρυθμίσεων¹⁵¹, δεν ακολούθησε το άρθρο 131 του Συντάγματος της Βαϊμάρης και την παλαιά § 839 γερμΑΚ.

---

¹⁴⁹ Έτσι και Στασινόπουλος ΑστΕυθ § 39 IV ο οποίος όμως αδικαιολόγητα ταυτίζει το υπηρεσιακό καθήκον με το πταίσμα.

¹⁵⁰ Κυριακόπουλος ΕρμΑΚ αριθμ. 25 επ. πρβλ. ΑΠ 185/1967 ΝοΒ ΙΕ' 895.

¹⁵¹ Πρβλ. Αιτ'Εκθ'Εις 78. Το ΠρσχΠρ (49 § 1), το ΣχΠρ (45 § 1) και ο ΕισΝΑΚ (105 εδ.1) δε χρησιμοποιούν τον όρο «υπηρεσιακό καθήκον». Η πρόταση ενός μέλους από τη συντακτική επιτροπή του ΑΚ να συμπεριληφθεί στο νόμο ο σχετικός όρος απορρίφθηκε(ΠρκτΣυντΕπιτρς.134 αριθμ.10).

Δ. Πταίσμα

Η πράξη του οργάνου πρέπει να οφείλεται σε πταίσμα¹⁵² του, δηλ. σε δόλο ή αμέλεια, εφόσον γενεσιουργός λόγος της ευθύνης είναι η αδικοπραξία (914 επ.). Το άρθρο 105 εδ.Ι ΕισΝΑΚ δεν αναφέρει το πταίσμα ως προϋπόθεση ευθύνης του δημοσίου κ.λ.π. Η παράλειψη δικαιολογείται από τη θέληση του νομοθέτη να θεσπίσει «ουδέτερη» διάταξη, δηλ. διάταξη που να καταλαμβάνει, ανάλογα με τις περιστάσεις (είδος γενεσιουργού λόγου ευθύνης), κάθε ευθύνη, αντικειμενική ή υποκειμενική (βλ. και την ανάλογη διατύπωση του άρθρου 922 στην πρόσθεση)¹⁵³. Αυτή την άποψη ενισχύουν:

α) Η καταγωγή του άρθρου 105 εδ. Ι ΕισΝΑΚ. Αυτό προέρχεται από το άρθρο 131 του Συντάγματος της Βαϊμάρης¹⁵⁴ (πρβλ. και άρθρο 34 Βασιικού Νόμου της ομοσπονδιακής δημοκρατίας της Γερμανίας). Το τελευταίο καθιερώνει απλώς την αρχή της ευθύνης του δημοσίου κ.λ.π. για τις πράξεις των οργάνων του. Η ειδικότερη λειτουργία της ευθύνης καθορίζεται στους ειδικούς νόμους και ιδίως στην παλαιά § 839 γερμΑΚ.

---

¹⁵² Αντίθετα η κρατούσα άποψη, λ.χ. Μπαλή ΓενΑρχ § 203 Σημαντήρα ΓενΑρχ4 αριθμ. 481 Σπυριδάκη ΓενΑρχ3 αριθμ.94γβ στ Παπαντωνίου ΓενΑρχ3 § 33 Π β. Παυλόπουλου ΑστΕυθ ΙΙ/Ι 401 επ. Σπηλιωτόπουλου ΕγγΔ5 αριθμ. 226. Δαγτόγλου ΓενΔ2 αριθμ. 1434 Κυριακόπουλος ΕρμΑΚ ΕισΝ άρθρο 105 αριθμ. 74 ΑΠ 463/1997 ανωτ. 605/1983 ΕΕΝ 1984 130,413/1981 ολομ. ΕΕΝ 1982 147 ΕφΔωδ 105/1996 Δικ/νη 1997 1158 επ..

¹⁵³ Με την ίδια διατύπωση («παράνομα») κρατεί η άποψη κατά την ερμηνεία του άρθρου 922 ότι ο προστηθείς πρέπει να βαρύνεται με πταίσμα (κατωτ. § 181 Δ ΙΙΙ).

¹⁵⁴ Βλ. άρθρο 49 ΠρσχΠρ και Αιτ'ΕκθΕισΠρ 75 επ. 79 επ..

Σύμφωνα με αυτήν για να γεννηθεί ευθύνη απαιτείται πταίσμα του οργάνου (§ 839 ιδίως I 1 γερμΑΚ).

β) Η εναρμόνιση της ευθύνης με το σύστημα της υποκειμενικής γενικά ευθύνης του ΑΚ (914,919,336,342,363).

γ) Η αντίστοιχη ρύθμιση των ξένων δικαίων (λ.χ. γερμανικό, ελβετικό, αυστριακό δίκαιο πρβλ. και το γαλλικό δίκαιο)¹⁵⁵.

δ) Η έλλειψη οποιουδήποτε ουσιαστικού λόγου για την καθιέρωση αντικειμενικής ευθύνης.

---

¹⁵⁵ Βλ. και Μπαλτάκο ανωτ. ιδίως σ. 503.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

*Στοιχεία αγωγής αποζημίωσης της συζύγου και του ανήλικου τέκνου του θύματος, χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης, ΕφΘεσ 2409/1990 Αρμ. 1991/2001.

*Η υπαίτια ή ζημιογόνος πράξη ή παράλειψη, δια της οποίας παραβιάζεται η σύμβαση, είναι δυνατό, πέραν της αξίωσης από τη σύμβαση, να στηρίξει και αξίωση από αδικοπραξία. ΕφΠειρ 37/1993 ΑχΝ 10/39.

*Η αξίωση αποζημιώσεως από αδικοπραξία γεννάται από την εκδήλωση του ζημιογόνου γεγονότος. Υπόκειται σε 5ετή παραγραφή, αφότου ο ζημιωθείς μάθει τη ζημιά. Η ίδια παραγραφή και για αξιώσεις κατά ΝΠΔΔ. ΕφΠειρ 59/1993 ΑχΝ 10/45.

*Αυτοκινητικό ατύχημα, ολοσχερής καταστροφή του αυτοκινήτου, αφαίρεση της αξίας των διασωθέντων υπολλειμάτων, ο δικαιούχος της αποζημίωσης για την καταστροφή του πράγματος δεν μπορεί να ζητήσει σωρευτικά τόκους υπερημερίας επί του ποσού της αξίας του πράγματος που καταστράφηκε και διαφυγόν κέρδος από τη στέρηση της χρήσης του, ΕφΘεσ 1543/1993, Αρμ 1994/532.

*Τι πρέπει να επικαλεστεί ο ενάγων στην αγωγή αδικοπραξίας, αοριστία, περιστατικά ΕφΑθ 3122/1993 ΑρχΝ 1995/382.

*Η υπαίτια ζημιογόνος πράξη ή παράλειψη με την οποία παραβιάζεται η σύμβαση, μπορεί να στηρίξει και αξίωση αποζημίωσης από αδικοπραξία μόνο αν, και χωρίς τη συμβατική σχέση διαπραττόμενη, θα ήταν παράνομη. Η διάταξη του άρθρου 584 ΑΚ αποκλείει τη σωρευτική άσκηση της εκτέλεσης της σύμβασης και της αποζημίωσης "για μη εκτέλεση", όχι όμως και τη σωρευτική άσκηση της αξίωσης αποζημίωσης, περιεχόμενο της οποίας θα είναι η ζημιά που υπέστη ο μισθωτής από την καθυστέρηση παράδοσης του μισθίου ή την παρεμπόδιση της χρήσης του ΑΠ 465/1994 ΕΕΝ 1995/335.

*Αιτιώδης συνάφεια, αναιρετικός έλεγχος ΑΠ 1011/94, ΝοΒ 1995/701.

*Υπαίτια πράξη ή παράλειψη η οποία συνιστά συμβατική αθέτηση και γεννά ενδοσυμβατική και αδικοπρακτική ευθύνη του, αν και χωρίς τη συμβατική σχέση, η ενέργειά του θα ήταν καθεαυτή παράνομη, υπό την έννοια του ΑΚ 914 ΑΠ 1268/1994 ΕΕΝ 1995/733.

*Συρροή αξιώσεων από την αθέτηση των υποχρεώσεων του πωλητή και από αδικοπραξία: αυτοτελείς και ανεξάρτητες αξιώσεις, η περιγραφή της μιας δεν επηρεάζει την ύπαρξη της άλλης, ΕφΘεσ 380/1994, Αρμ 1994/1363.

*Χρηματική οφειλή από αδικοπραξία. Από πότε οφείλονται τόκοι υπερημερίας. Φύση, τύπος, περιεχόμενο όχλησης. Πότε γεννάται ευθύνη προστηθέντος. ΠολΠρωτΆρτας 29/1994 ΑρχΝ 1995/33.

*Πρόστηση, ο κύριος του ακινήτου που αναθέτει σε εργολάβο την αξιοποίηση του ακινήτου με αντιπαροχή δεν είναι προστήσας ως προς τον εργολάβο, εκτός αν ο εργοδότης έχει τη διεύθυνση και εκμετάλλευση του έργου, στοιχεία αγωγής της Α.Κ. 922, ΠολΠρΘεσ 18123/1994 Αρμ 1995/314.

*Δυσφημιστικές διαδόσεις, θεμελίωση αξίωσης, διαδότη αναληθών περιστατικών που θίγουν την τιμή και την υπόληψη δικηγόρου και θέτουν σε κίνδυνο την πίστη και το επάγγελμά του, νόμιμη η αγωγή αποζημίωσης του θιγόμενου δικηγόρου για χρηματική αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης, ΠολΠρΘεσ 6318/1994 Αρμ 1994/926.

*Δυνατή η συρροή αξιώσεων από αδικαιολόγητο πλουτισμό και αδικοπραξία, δυνάμει της ΑΚ 938. ΕιρΛαμ 358/1994 ΑρχΝ 1995/659.

*Ο ισχυρισμός του εναγόμενου με αγωγή αποζημίωσης για ζημιά από αδικοπραξία ότι στην επέλευση της ζημιάς συντέλεσε και πταίσμα του εναγόντος, αποτελεί ένσταση που θεμελιώνεται στο άρθρο 30 ΑΚ ΑΠ 547/95 ΕλΔνη 1996/318.

*Η υπαίτια παράβαση σύμβασης συνιστά αδικοπραξία, μόνον εφόσον και χωρίς τη συμβατική σχέση θα ήταν παράνομη, υπό τους όρους της ΑΚ 914, ΕφΘεσ 643/1995, Αρμ 1995/460.

*Παράνομη αφαίρεση πράγματος, ως αφαίρεση θεωρείται και η υπεξαίρεση, ο δράστης καθίσταται υπερήμερος και συνεπώς οφείλει τόκους από το χρόνο που τελέσθηκε η υπεξαίρεση, ΕφΘεσ 634/1995, Αρμ 1995/1321.

*Πώληση αυτοκινήτου με παρακράτηση της κυριότητας υπέρ του πωλητή μέχρι την αποπληρωμή του τιμήματος, καθολική καταστροφή του αυτοκινήτου συνέπεια ατυχήματος για το οποίο ευθύνεται τρίτος, δικαιούχος της αποζημίωσης ο αγοραστής ΕφΑθ 734/1995 ΕλΔνη 1997/142.

*Όροι και προϋποθέσεις αδικοπραξίας. Κοινωνία. Άρνηση συγκοινωνού να αποδώσει τη χρήση κοινού πράγματος στους συγκοινωνούς. Αγωγή αποζημίωσης. Έλλειψη αιτιώδους συνάφειας. Μη νόμιμη η αγωγή. ΕιρΑθ 1310/95 ΑρχΝ 1995/658.

*Αναπηρία ή παραμόρφωση άγαμης γυναίκας. Η εκ του άρ. 931 ΑΚ αξίωση και η εκ του άρ 932 τοιαύτη είναι προς ικανοποίηση της ηθικής βλάβης και ως εκ τούτου η εύλογη αποζημίωση μπορεί να επιδικαστεί σε εννιαίο χρηματικό ποσό. Ποιος είναι ο δικαιούχος της αποζημίωσης ΑΠ 570/96 ΕλΔνη 1997/67.

*Για τον καθορισμό της μελλοντικής ζημίας λαμβάνονται υπόψη και περιστατικά μεταγενέστερα από το ζημιογόνο γεγονός ΑΠ 520/95 ΕλΔνη 1996/1074.

*Από τις διατάξεις των άρθρων 298 και 914 ΑΚ προκύπτει ότι για να θεμελιωθεί ευθύνη προς ανόρθωση της ζημίας που προκλήθηκε από αδικοπραξία, απαιτείται εκτός των άλλων, να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράνομης και υπαίτιας πράξεως (ή παραλείψεως) και της επελθούσας ζημίας, υπάρχει δε αιτιώδης σύνδεσμος, όταν η παράνομη πράξη (ή παράλειψη) του υπαιτίου, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και τον ορθό λόγο, κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των

πραγμάτων, ήταν πρόσφορη (ικανή) να επιφέρει, ενόψει δε και των συγκεκριμένων συνθηκών επέφερε, το επίσημο αποτέλεσμα. Απ 1349/1993 ΕΣυγκΔ 1996/52, ΕφΘεσ 2521/94 ΕΣυγκΔ 1996/96, ΑΠ 263/96 ΕλΔνη 1996/1543.

*Πενταετής παραγραφή αφότου ο παθών έλαβε γνώση της ζημίας και του υποχρέου προς αποζημίωση. Μεταξύ των στοιχείων που απαιτούνται για τη γνώση του προσώπου του υποχρέου είναι και η διεύθυνση της κατοικίας του, ΕφΘεσ 100/1989 Αρμ 1990/223.

*Παραγραφή πενταετής 937 ΑΚ. Έναρξη, έννοια της γνώσης της ζημίας. Έναρξη σε περίπτωση που οι επίσημες συνέπειες επέρχονται εξακολουθητικά, ΕφΘεσ 1096/1990, Αρμ 1990/223.

*Παραγραφή αξίωσης από αδικοπραξία, για την έναρξή της απαιτείται γνώση του υπόχρεου προς αποζημίωση, άγνοια από αμέλεια δεν αρκεί, ο ισχυρισμός περί αποκλειστικής υπαιτιότητας δεν εμπεριέχει και την ένσταση συνυπαιτιότητας (300 ΑΚ), ΕφΘεσ 1239/1991 Αρμ 1991/341.

*Αρχίζει η πενταετής παραγραφή σε μεταγενέστερη απρόβλεπτη επιδείνωση, από το χρόνο της απρόβλεπτης απρόβλεπτης επιδείνωσης, ΑΠ 494/93 ΕσυγκΔ 1996/12.

*Παραγραφή αξιώσεως από αδικοπραξία σε περίπτωση εξακολουθητικής ζημίας. Περιστατικά, καταστροφή πράγματος. ΟΛΑΠ 40/96 ΕλΔνη 1996/1534.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγαλοπούλου, Βασικές έννοιες αστικού δικαίου, II Ενοχικό Δίκαιο (Γεν. Μέρος), 1991.
- Αγγαλοπούλου – Ζερβογιάννη, Θέματα αστικής ευθύνης, 1981
- Αλεξανδρόπουλος, Το απρόβλεπτο και το ακαταμάχητο ως θεμελιώδη στοιχεία της ανώτερης βίας στις δικαιοπρακτικές ενοχές, Αρμ 39 (1985), 263 επ.
- Αποστολίδης, Ενοχικό Δίκαιο Αστικού Κώδικα, 1946 επ.
- Αρβανίτης Γ., Η υπαιτιότητα επί αδικοπραξίας, ΑρχΝ 16 (1965), 248 επ.
- Βαβούσκος, Περί της ευθύνης του προστήσαντος υπό το κράτος του ελληνικού δικαίου δια τας υπό του προστηθέντος προξενηθείσας ζημίας κατά κατάχρησιν των ανατεθειμένων εις αυτόν καθηκόντων, Αρμ 31 (1977), 329 επ.
- Βάλληνδας Γ., Αστικός κώδικας και Εισαγωγικός Νόμος, 1946.

- Γαζής, Περί την έννοιαν του βοηθού εκπληρώσεως και του προστηθέντος, Εράνιον Μαριδάκη ΙΙ, 1963, 227 επ.

- Γαζής, Η υπό του οφειλέτου χρησιμοποίησις ετέρων προσώπων εν τη εκπληρώσει της παροχής, ΤιμΤ ΑΠ, 1963, 285 επ.

- Γεωργιάδης, Η ρήτρα περί ανευθύνου επί οφειλής εις ολόκληρον, ΝοΒ 19 (1971), 1.

- Γεωργιάδης – Σταθόπουλος, Αστικός Κώδικας, ΙΙ Γενικό Ενοχικό 1979, ερμηνεία από τους Σταθόπουλο, Ταμπάκη, Κρητικό, Γεωργιάδου, Δωρή, Παπανικολάου, Απ.Γεωργιάδη, Ι.Καρακατσάνη, Ι.Σχινά, Πολυζωγόπουλο, Κεράση.

- Γεωργιάδης Αστ., Ενοχικό Δίκαιο, β' έκδοση, Ι 1993, ΙΙ 1993.

- Γεωργιάδης Απ., Η «συρροή αξιώσεων» επί συμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης, Δ 6 (1975), 43 επ.

- Γεωργιάδης Απ., Η αξίωση του συζύγου ή πατέρα για τις δαπάνες νοσηλείας του θύματος, ΝοΒ (1982), 1217 επ.

- Γεωργιάδης Απ., Ζητήματα αστικής ευθύνης, 1972, 29 επ.

- Δέδες, Τα κριτήρια της αμέλειας στο αστικό και ποινικό δίκαιο, ΝοΒ 42 (1994), 1089 ΕΠ.
- Δεληγιάννης, Η παρανομία ως προϋπόθεση της αδικοπρακτικής ευθύνης, ΤιμΤ Μιχαηλίδη – Νουάρου, Α', 1987, 303 επ.
- Δεληγιάννης, Ενοχικό Δίκαιο (πανεπ. παραδ.), Εισαγωγή, 1976.
- Δεληγιάννης, Το παράνομο ως στοιχείο της έννοιας του αστικού αδικήματος, ΑΙΔ 15, 153 επ.
- Δεληγιάννης, Η παρανομία ως προϋπόθεση της αδικοπρακτικής ευθύνης, ΤιμΤ Μιχαηλίδη – Νουάρου, Α', 1987, 303 επ.
- Deliyannis, La notion d' acte illicite, 1952.
- Δέλλιος Ι., Η «ιδιαίτερα ελαφρά» αμέλεια, 1993.
- Δημαράς Ν., Εισαγωγή στο αστικό δίκαιο, 2000.
- Δωρής Φ., Περιορισμοί της συμβατικής ελευθερίας στις ρήτρες αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας, 1988.

- ΕρμΑΚ (Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα), τόμ. ΙΙ Α' (Ενοχ. Δ. Γεν. Μέρος), 1949, από τους Φραγκίστα, Τσιριντάνη, Γαζή, Σπηλιωτόπουλο, Λιτζερόπουλο, Ζέπο, Μιχαηλίδη-Νουάρο, Καποδίστρια, Σούρλα, Σακκέτα, Βάλληνδα.
- Ζέπος, Ενοχικό Δίκαιο, τόμ. Ι: Α' Μέρος Γενικό, β' έκδοση, 1995.
- Ζέπος Π., Η άνευ πταίσματος ευθύνη προς αποζημίωση, ΑΙΔ 1, 757 επ.
- Ζέπος Π., Ευθύνη εξ αλλοτρίων αδίκων πράξεων εν τω ισχύοντι αστικώ δίκαιω, 1937.
- Θηβαίος Χ., Περί προστήσεως, ΝΔικ 11, 77 επ.
- Καθάρειος, Περιπτώσεις συρροής αξιώσεων ή δικαίων και τα αποτελέσματα αυτής, ΝοΒ 22 (1974), 307 επ.
- Καλλιγιάς, Σύστημα Ρωμαϊκού Δικαίου, τόμ. Γ' (Περί Ενοχών), γ' έκδοση, 1885.
- Καρακώστας Ι., Η αστική ευθύνη του ιατρού στο Κοινοτικό Δίκαιο, Αρμ 48 (1994), 15 επ.

- Καυκάς, Τινά περί των αδικοπραξιών, ΑρχΝ 1 (1950), 513 επ.
- Κεφαλάς, Εγχειρίδιο γενικού ενοχικού δικαίου, 1984.
- Κορνηλάκης, Η ευθύνη από διακινδύνευση, 1982.
- Κοτσίρης, Προβλήματα αστικής ευθύνης τραπεζών έναντι τρίτων κατά την άσκηση της πιστωτικής λειτουργίας, Αρμ 38 (1984), 601 επ.
- Κουμάντος, Η υποκειμενική καλή πίστις, 1958.
- Κουτράκης, Στοιχεία αστικού δικαίου, Ενοχικό Δίκαιο, 1986.
- Κουτράκης, Ευθύνη εκ λόγων επιείκιας, 1982.
- Κυπραίος, Casus mixtus cum culpa, Αρμ 29 (1975), 415 επ.
- Κωσταράς, Η επιμέλεια του οφειλέτου εν ταις συμβατικαίς ενοχαίς, ΝοΒ 16 (1968), 1027 επ.
- Λιτζερόπουλος, Τρία θεμελιώδη προβλήματα της αστικής ευθύνης εις τα σύγχρονα δίκαια και τον Ελληνικόν ΑΚ, ΑΙΔ 7, 158 επ.

- Λιτζερόπουλος, Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου (πανεπ.παραδ.), τεύχος Α', β' έκδοση, 1968, τεύχος Β', 1960.
- Μαντζούφας, Ενοχικό Δίκαιο, 1971 (φωτοαντίγρ. της γ' έκδοσης, 1959).
- Μιχαηλίδης – Νουάρος, Ενοχικό Δίκαιο (πανεπ. παραδ.), 1959.
- Μιχαηλίδης – Νουάρος, Ευθύνη εκ συμβάσεως και ευθύνη εξ αδικήματος κατά το Σχέδιον του ΑΚ, ΑΙΔ 4, 674.
- Μιχαηλίδης – Νουάρος, Ευθύνη του προστήσαντος για τις παράνομες πράξεις του προστηθέντος (ΑΚ 922), ΕλλΔνη 29 (1988), 1641 επ.
- Μομφεράτος, Ενοχικό Δίκαιο, 1930.
- Μπαλής, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1960.
- Μπαλτάκος, Η παράλειψη ως προϋπόθεση αδικοπρακτικής ευθύνης, ΑρχΝ 43 (1992), 449 επ.

- Μπόσδας, Η ευθύνη εξ αλλοτρίων πράξεων κατά τον ΑΚ, Θέμ 60, 39 επ.
- Οικονομίδης, Στοιχεία Αστικού Δικαίου, βιβλίο Γ' (Ενοχικές Σχέσεις) β' έκδοση (με προσθήκες Χ. Πράτσικα), 1925.
- Παπαγρηγορίου, Συρροή ευθύνης εκ συμβάσεως και εξ αδικήματος, Νδικ 5, 325 επ.
- Παπαελευθερίου, Τινά περί της θεωρίας της μη συρροής δικαιοπρακτικής και εξωδικαιοπρακτικής ευθύνης, ΝοΒ 6 (1958), 1101 επ.
- Παπανικολάου, Η απαλλακτική ρήτρα για την ευθύνη της τράπεζας στην υπόθεση του μεγάλου «ριφιφι», ΚριτΕ 1995, 1, 131 επ.
- Σούρλας Κ., Εποπτική έρευνα των ισχυόντων επί των ρητρών περί ανευθύνου ιδία του ΑΚ, Θέμ 62, 121 επ.
- Σούρλας Π., Παραβίαση συμβατικής υποχρεώσεως ως λόγος αδικοπρακτικής ευθύνης προς τρίτους, ΝοΒ 31 (1983), 499 επ.
- Σύλλας, Ευθύνη προστήσαντος – Συμψηφισμός κέρδους και ζημίας, ΑρχΝ 2 (1951), 278 επ.

- Τούσης Ανδρ., Επαγγελματικόν παιΐσμα, Ξένιον Ζέπου ΙΙΙ, 1973, 507 επ.
- Τσιριντάνης, Επί της ευθύνης του μεταφορέως δια το παιΐσμα των εν τη υπηρεσία του προσώπων, Θεμ 50, 76 επ.
- Τσιτσόπουλος, Η έννοια της «ανώτερης βίας» στο ιδιωτικό δίκαιο, ΕΕΝ 48 (1981), 1065 επ.
- Τσουκαλάς Ε., Η συρροή αξιώσεων εκ συμβάσεων και εξ αδικοπραξιών, ΕλλΔνη 23 (1983), 465 επ.
- Φλώρος Α., Αδυναμία παροχής, ευθύνη οφειλέτου, βοηθός εκπληρώσεως, ΕλλΔνη 2 (1961), 919 επ.
- Χριστοφορίδης Χ., Οι συμβάσεις περί αστικής ευθύνης, ΝοΒ 17 (1969), 1057 επ.